

Kyvvyt-hanke Pienin Askelin

Polkuja osallisuudesta toimijuuteen - päihdeongelmista kärsivien henkilöiden toimintakyvyn edistäminen

Jarkko Partanen

2022 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Kyvyt-hanke Pienin Askelin

Polkuja osallisuudesta toimijuuteen - päihdeongelmista kärsivien henkilöiden toimintakyvyn edistäminen

Jarkko Partanen
Sosiaali- ja terveysalan johtaminen
Opinnäytetyö
Maaliskuu, 2022

Jarkko Partanen

Kyvyt-hanke Pienin Askelin - Polkuja osallisuudesta toimijuuteen - päihdeongelmista kärsivien henkilöiden toimintakyvyn edistäminen

Vuosi

2022

Sivumäärä

93

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia Diakonissalaitoksen Hoiva Oy:n ESR Kyvyt-hankkeen toimintaan osallistuneiden henkilöiden elämäntilanteisiin syntyneitä vaikutuksia ja tehdä niiden pohjalta Diakonissalaitoksen konsernille kehittämisehdotus uuden toiminnan aloittamisesta.

Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisten ja kvantitatiivisten menetelmien yhdistelmätyönä. Tutkimus tehtiin kolmen eri aineiston pohjalta, jotka sisälsivät asiakastietorekisteriin tallennetut osallistujatiedot ja toimenpidetiedot, Kyvyt-hankkeen Hoiva Oy:n toteuttaman palautekyselyn aineistot ja teemallisen haastattelun aineistot. Aineiston analyysin metodina käytettiin laadullisen tutkimuksen aineistolähtöistä sisällön analyysiä.

Opinnäytetyön teoreettinen tietoperusta muodostui Kyvyt-hankkeen osallistujapopulaation elämäntilanteisiin vaikuttavista ilmiöistä, yksilötasolla ja yhteiskunnallisella tasolla. Tietoperusta käsitti ihmisen perustarpeet ja psykologiset perustarpeet osana itsemääräytymisen teoriaa, päihderiippuvuuden ja siitä kuntoutumisen sekä haittoja vähentävän päihdetyön, osallisuuden kokemuksen, sosiaalisen kuntoutuksen ja aktiivisen työllisyyspolitiikan toimet.

Opinnäytetyö kytkeytyy tietoperustan ja tutkimuksen tulosten kautta laajempaan päihdetyön tekemisen ja toimimisen tukemisen kehittämishaasteisiin, yhteiskunnalliseen eriarvoisuuteen ja polarisaatiokehitykseen. Opinnäytetyö kytkeytyy Kyvyt-hanketoiminnan ja sen tietoperustan kautta syrjäytymisen- ja köyhyyden ehkäisyyn osana Euroopan Sosiaalirahaston Kestävää kasvua ja työtä 2014-2020 toimintalinja 5. Sosiaalinen osallisuus ja köyhyyden torjunta ja erityistavoite 10.1 Työelämän ulkopuolella olevien työ- ja toimintakyvyn parantamiseen.

Opinnäytetyön tietoperusta rakennettiin luotettavista suomalaisista ja kansainvälisistä kirjallisuus- ja tutkimuslähteistä ja Kyvyt-hankehakemuksen ja suunnitelman tiedoista sekä haastatteleamalla hankkeen työntekijöitä tietoperustan tueksi. Tiedonhakuun käytettiin Finna -tiedonhakuportaalia, sekä kotimaisia ja kansainvälisiä tutkimus- ja artikkelitietokantoja.

Tutkimuksen tuloksena tunnistettiin Kyvyt-hankkeen osallistujien elämäntilanteisiin vaikuttavat tekijät ja ilmiöt ja millaisia muutoksia niissä on tapahtunut hankkeeseen osallistumisen johdosta tai seurauksena. Tuloksena syntyi raportti Kyvyt-hankkeen vaikutuksista osallistujien elämäntilanteisiin. Tulosten johtopäätösten perusteella tehtiin kehittämisehdotus Diakonissalaitoksen konsernin sosiaalisen vastuun toimintalinjalle, jossa esitetään uuden aikuisille tarjotun ohjaamo tyyppisen palvelun perustamista, joka on tarkoitettu edistämään ja tukemaan päihdekuntoutujien ja päihdeiden käyttäjien elämänmuutosta.

Asiasanat: päihderiippuvuus, sosiaalinen osallisuus, sosiaalinen kuntoutus, syrjäytymisen ja köyhyyden torjunta, psykologiset perustarpeet

Jarkko Partanen

Kyvyt-Project Small Steps - Paths from participation to activity - Promoting the capacity of people with substance abuse problems

Year	2022	Pages	93
------	------	-------	----

The purpose of this thesis was to study the effects of Diakonissalaitoksen Hoiva Oy’s ESR Kyvyt project on the life situations of the persons who participated in the mentioned project and to make a development proposal for the Diakonissalaitos Group to start new activities.

The thesis was implemented as a combination of qualitative and quantitative research methods. The study was conducted on the basis of three different materials, which included the participant data and procedure data stored in the customer data register, the data of the feedback survey conducted by Hoiva Oy of the Kyvyt project and the data of the thematic interview. Data-based content analysis of qualitative research was used as the method of data analysis.

The theoretical Framework of the thesis consists of phenomena affecting the life situations of the participants in the Kyvyt project, at the individual level and at the societal level. The framework includes basic human needs and basic psychological needs as part of the theory of self-determination, drug addiction and rehabilitation, as well as harm reduction work, inclusion experience, social rehabilitation, and active employment policies.

Through the theoretical framework and the results of the research, the thesis is linked to the broader development challenges of supporting substance abuse work and recovery, social inequality and polarization development. Through the Kyvyt project activity and its framework, the thesis is linked to the prevention of exclusion and poverty as part of the European Social Fund’s Sustainable Growth and Work 2014-2020 action track 5 (Social inclusion and the fight against poverty) and the specific objective 10.1 (Improving the working and functional capacity of those outside work).

The framework of the thesis was built from reliable Finnish and international literature, and research sources and information from the Kyvyt project application and plan, and by interviewing project employees to support the framework. The Finna information search portal, as well as domestic and international research and article databases were used for information retrieval.

The study identifies the factors and phenomena affecting the life situations of the participants in the Kyvyt project. Also the changes that have taken place as a result of participating in the project were identified. The result was a report on the impact of the Kyvyt project on the life situations of the participants. Based on the conclusions of the results, a development proposal was made for the Diakonissalaitos’ corporate social responsibility policy, which proposes the establishment of a new guidance entity for adults designed to promote and support the life change of substance abuse rehabilitators and drug users.

Keywords: Substance addiction, social inclusion, social rehabilitation, exclusion and poverty prevention, basic psychological needs

Sisällys

1	Johdanto.....	7
2	Diakonissalaitoksen Hoiva Oy ja Kyvyt-hankkeen toimintaympäristö	8
2.1	Euroopan sosiaalirahaston Kestävää kasvua- ja työtä toimintalinja	12
2.2	Kohderyhmä.....	13
2.3	Kyvyt-hankkeen toiminta	14
2.4	Kyvyt-hankkeen työntekijöiden näkemykset	17
3	Opinnäytetyön keskeiset käsitteet.....	17
3.1	Itsemääräytymisteoriasta sosiaaliseen osallisuuteen	19
3.2	Päihderiippuvuus, kuntoutuminen ja haittojen vähentäminen	21
3.3	Sosiaalinen kuntoutus	26
3.4	Aktiivinen työllisyyspolitiikka ja toimet	27
4	Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimusasetelma	29
5	Eettisyys	30
6	Opinnäytetyön menetelmät.....	31
6.1	Yhdistelmätutkimus.....	31
6.2	Tiedonkeruun menetelmät.....	32
6.2.1	Hilkka-asiakasrekisteri	32
6.2.2	Palautekysely	33
6.2.3	Haastattelut	34
6.3	Aineiston käsittely ja analyysi.....	36
7	Tutkimuksen tulokset	43
7.1	Hilkka-asiakastietojärjestelmään dokumentoidun tiedon tulokset	44
7.1.1	Työmarkkina-asema ja koulutustausta	45
7.1.2	Asunnottomuuden uhka.....	48
7.1.3	Työkyvyn haasteet.....	48
7.2	Hankkeen toimenpiteet	50
7.3	Palautekyselyt Diakonissalaitoksen Hoiva Oy	53
7.4	Osallistujien haastattelut	57
7.4.1	Elämäntilanne ja siihen vaikuttavat tekijät yleisesti.....	58
7.4.2	Hankkeen vaikutukset.....	61
8	Johtopäätökset ja pohdinta.....	64
8.1	Johtopäätökset	65
8.2	Pohdinta	68
9	Kehittämisehdotus	73
	Lähteet.....	77
	Taulukot	86

Liitteet	87
----------------	----

1 Johdanto

”Ei paha ole kenkään ihminen, vaan toinen on heikompi toista. Paljon hyvää on rinnassa jokaisen, vaikk' ei aina esille loista” (Leino 1898).

Osallisuuden kokemus ja sen kautta elämän merkityksellisyyden tunne ovat jokaiselle ihmiselle tärkeitä. Ihmisen pitää kokea olevansa tarvittu ja tärkeä, edes jollekulle. Onnellisuustutkija Frank Martela (2020, 103-107) toteaa teoksessaan *Elämän tarkoitus*, että elämästä tulee merkityksellistä, kun ihminen tekee itsestään merkityksellisen toisille ihmisille. Osallisuus luo merkityksellisyyttä ja sen edellytyksenä on yhteys omiin ja yhteisiin voimavaroihin (THL 2021a).

Julkisessa keskustelussa puhutaan paljon työllisyysasteesta ja siitä kuinka työllisten määrää tulisi saada yhteiskunnassa nostettua. Toisaalta avoimia työpaikkoja on tarjolla enemmän kuin koskaan, ja silti työttömyys on korkealla tasolla. Rakenteellinen pitkäaikaistyöttömyys on korkeaa, ja on olemassa ihmisryhmiä, joiden pääsy avoimille työmarkkinoille on haaste. Kyvyt-hankkeen kohderyhmän muodostavat ihmiset ovat suurelta osin pitkäaikaistyöttömiä ja yhteiskunnasta syrjällään eläviä ihmisiä, joiden pääsy avoimille työmarkkinoille on erityisen vaikeaa. Kokonaistyöttömyysaste on laskenut mutta pitkäaikaistyöttömyys on kasvussa, viimeisen vuoden aikana pitkäaikaistyöttömyys on kasvanut lähes 35 prosenttia. Pitkäaikaistyöttömyys laski vuodesta 2015 aina vuoteen 2019 ja sen jälkeen on tapahtunut käänös. (Työllisyyskatsaus syyskuu 2021.)

Euroopan sosiaalirahaston ja Suomen rakennerahaston rahoittaman Kyvyt-hankkeen tavoitteet ja hankkeen peruslähtökohdat toimivat osaltaan Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman (2019, 130-133) mukaisesti edistämällä kaikista heikoimmassa asemassa elävien ihmisten opinto- ja työelämävalmiuksia. Hankkeen tarve on ilmeinen ja sille on tilausta nykyajassa. Hankkeen kohderyhmä on vaikeasti työllistyvien ydintä, jonka hyvinvointia ja toimintakykyä edistämällä voidaan myös pitkällä tähtäimellä tukea työllisyysasteen saavuttamisen pyrkimystä.

Marinin hallituksen hallitusohjelmassa tavoitellaan työllisyyden osalta 75 prosentin työllisyysastetta, hallituksen aloittaessa työllisyysaste oli 72,4 prosenttia. Työllisyysasteen nostaminen todetaan haasteelliseksi tehtäväksi ja on todettu, että sen toteutumiseksi tarvitaan lisätoimenpiteitä. Osan haasteesta muodostavat vaikeasti työllistyvät henkilöt ja maahanmuuttajien työllisyys. Toimenpiteiksi hallitusohjelmassa on esitetty mm. kolmannen sektorin palkkatukimallin uudistaminen ja se, että siihen kytketään mukaan työkyvyn kartoitusta ja yksilöllistä tukea, jotta sen kautta olisi mahdollisuus edetä avoimille työmarkkinoille. Osatyökykyisille tukea tarjotaan työkykyohjelman avulla ja samaan aikaan kehitetään välityömarkkinoita sekä

vahvistetaan mielenterveyspalveluja. Julkisiin hankintoihin lisätään sosiaalisen työllistämisen ehtoja. Kuntouttavan työtoiminnan järjestelmää uudistetaan siten, että se paremmin huomioisi yksilöllistä kuntoutuksen tarvetta vahvistaen työelämävalmiuksia ja turvaisi yhteiskunnallista osallisuutta. (Pääministeri Sanna Marinin hallituksen... 2019, 130-133.)

Kyvyt-hanke on käynnistetty tarpeesta kehittää kaikista heikoimmassa työmarkkina-asemassa olevien ihmisten työ- ja toimintakyvyn edistämisen toimia. Kohderyhmänä ovat ihmiset, joilla on vakavia päihde- ja mielenterveysongelmia, usein heillä on samanaikaisesti vakavia arjenhallinnan haasteita sekä moniongelmaisuuksia, ja he ovat yliedustettuina myös asunnottomuuden tilastoissa. Hankkeen hakuvaiheessa on erikseen mainittu kohderyhmään kuuluvaksi asunnottomat ja asunnottomuusuhan alla elävät ihmiset. Kohderyhmän toimintakykyyn pyritään vaikuttamaan hankkeen avulla kehittämällä sosiaalista kuntoutusta sekä osasuorituksista koostuvia opinto- ja työelämäpolkuja. Kohderyhmään kuuluvat ihmiset ovat usein syrjäytyneet opinto- ja työelämästä, ryhmä ei ole homogeeninen mutta tietyt taustatekijät kuten matala koulutustaso ja pitkät työttömyysjaksot tai täysin työelämän ulkopuolella eläminen ovat yhdistäviä tekijöitä päihde- ja mielenterveysongelmien haasteiden lisäksi. (Eura2014.fi; Kyvyt-hankesuunnitelma 2018; Rakennerahastot 2021.)

Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan Kyvyt-hankkeen toimenpiteitä ja tuloksia 2019-2021 väliseltä ajalta ja kuinka hankkeessa on onnistuttu pienin askelin auttamaan ihmisiä kohti opinto- ja työelämävalmiuksien kehittymistä. Ilman työelämävalmiuksia ja vahvistettua sosiaalisen kuntoutuksen tukea mielenterveys- ja päihderiippuvaisten pääsy avoimille työmarkkinoille on haasteellinen tehtävä. Kaikista vaikeimmin työllistyvien ihmisten ja työelämän välinen kuilu on suuri ja sen umpeen kuromiseen tarvitaan erityisiä toimenpiteitä ja osallisuutta edistäviä palveluita.

2 Diakonissalaitoksen Hoiva Oy ja Kyvyt-hankkeen toimintaympäristö

Kyvyt-hankkeen toteuttavat Diakonissalaitoksen Hoiva Oy, Kirkkopalvelut ry Seurakuntaopisto nykyinen STEP-koulutus (nimi muuttunut 1.9.2021) ja Suomen Diakoniaopisto Oy. Hankekonsortio on syntynyt pitkästä ja syvästä osaamisesta kaikista heikoimmassa asemassa olevien ihmisten auttamistyössä. Hankkeen keskeisimmiksi toimenpiteiksi on mainittu rahoituksen hakuvaiheessa:

- Yhteisöllisen matalan kynnyksen työtoiminnan kehittäminen
- Yksilöllisten polkujen kehittäminen työkokeiluihin ja kuntouttavaan työtoimintaan yhteistyössä asumis- ja päihdepalveluiden sekä yritysten ja yhdistysten kanssa
- Toimintakyvyn tukeminen ja sen mittaaminen ja mittareiden soveltuvuuden arvioiminen

- Sosiaalisen kuntoutuksen opinnollistamisen ja laajentuvan työyhteisön valmennus yritysten ja yhdistysten kanssa kohderyhmän erityispiirteet huomioiden.

(Eura2014.fi; Kyvyt-hankesuunnitelma 2018.)

Kyvyt-hankkeen toteuttaminen kolmen toteuttajan hankekonsortiona perustuu yhteiseen ymmärrykseen ja kokemukseen kohderyhmän kanssa työskentelystä ja heidän asioidensa edistämässä. Toteuttajaorganisaatioiden vastuut ovat hankkeessa erillisiä, mutta päämäärä ja kokonaistavoitteet ovat yhteisiä. Toteuttajaorganisaatioiden osaamiset tukevat toisiaan. Diakonissalaitoksen Hoiva Oy:llä on pitkä kokemus mm. asumis- ja päihdepalveluiden toteuttamisesta sekä psykososiaalisesta tuesta ja ohjauksesta sekä vertaistoiminnasta kohderyhmän piirissä. Diakoniaopistolla ja STEP-koulutuksella on osaamista mm. erityisryhmien koulutuksesta sekä kokemusasiantuntija koulutuksesta. Toteuttajaorganisaatioilla on myös luonnostaan ja historioidensa kautta yhteistyötä ja yhteisiä verkostoja sekä paljon kokemusta hankkeiden toteuttamisesta. Kyvyt-hanketta johtaa ja koordinoi Diakonissalaitoksen Hoiva Oy, Suomen Diakoniaopisto Oy vastaa opinnollistamisen kehittämistä ja koordinoinnista ja STEP-koulutus vastaa laajentuvan työyhteisön kehittämisen koordinoinnista (Kyvyt-hankesuunnitelma 2018; Rakennerahastot 2021.)

Opinnäytetyössä ei oteta kantaa onko Kyvyt-hanke vastannut hankehakemuksessa esitettyjen toimien ja tavoitteiden toteutumiseen sellaisenaan tai hankekonsortion eri organisaatioiden toimenkuviin ja vastuihin. Opinnäytetyön tutkimuksellisenä osuutena on tarkoitus selvittää millaisia toimia hanke on toteuttanut ja kuinka ne ovat vaikuttaneet osallistujien elämään lyhyellä aikavälillä. Kyvyt-hankesuunnitelmassa (2018, 3) on mainittu hankkeen keskeisimmiksi tuloksiksi erilaisia määrällisiä lukuja toimintaan osallistumisesta ja toimintojen lisääntymisestä toteuttajaorganisaatioissa. Lukumääräisten tulosten lisäksi keskiöön on asetettu sanallisia tavoitteita:

- Osallisuuden, voimaantumisen ja yhteisöllisyyden kokemukset ovat lisääntyneet
- Osallistujat ovat löytäneet voimavaransa, toimintakykynsä ja elämänhallintansa
- Osallistujat ovat kiinnittyneet opintoihin tai työelämään, tai toimijuutta ja osallisuutta edistävään yhteisöön
- Osallistuja on siirtynyt matalan kynnyksen valmennuksesta tai työtoiminnasta kuntouttavaan työtoimintaan tai muihin työllisyyspalveluihin tai opintoihin

Hankesuunnitelman mukaan hankkeen välillisinä kohderyhminä ovat toteuttajaorganisaatioiden sosiaali-, ja terveys- ja opetusalan ammattilaiset ja johtajat sekä yhteistyökumppanien työntekijät ja johtajat. Yhteistyökumppaneilla käsitetään tässä yhteydessä yritykset, järjestöt ja TE-toimistot. Välillisiä kohderyhmiä varten on hankkeen tavoitteelliseksi tuloksiksi määritelty mm. laajentuvassa työyhteisössä koetun toiminnan mielekkyys, perustehtävän

tukeminen, palveluohjauksen tehostuminen, oppilaitosten osaamisen parantuminen suhteessa kohderyhmään sekä oppilaitosten ja yritysten yhteistyön vahvistuminen. (Kyvyt-hankesuunnitelma 2018, 3.)

Kyvyt-hankkeelle on haettu rahoitus Euroopan sosiaalirahastolta juuri ennen koko maailmaa kohdanneen pandemian esiinmarssia. Hankkeen tarpeellisuus oli ilmeinen jo ennen pandemiaa ja yksi hankkeen suomalaiseen todellisuuteen kytkevä ajatus on eriarvoisuuden vähentäminen ja sosiaalisen työn toimintatapojen uudistaminen. Eriarvoisuutta käsittelevän työryhmän raportissa (2018, 52-53) todetaan, että päihde- ja mielenterveyspalveluiden asiakkaita tulee tukea mahdollistamalla heille omien kykyjensä mukaisia voimaantumista ja osallisuutta edistäviä palveluita. Palveluiden pirstaleisuus, maantieteellinen eriarvoisuus ja kokonaisvastuun puute aiheuttavat inhimillistä kärsimystä ja ongelmien pahenemista ja ovat osaltaan kustannustehottomia (Eriarvoisuutta käsittelevän työryhmän loppuraportti, 2018, 52-53, 55.)

Kyvyt-hankkeen tavoittelemat keskeiset tulokset hankehakemuksen mukaisesti noudattavat sisällöllisesti Eriarvoisuutta käsittelevän työryhmän loppuraportin (2018, 60-65) toimenpideehtoja monilta osin ja näin ollen hankkeen toiminta liittyy olennaisesti Suomen valtion tasolla havaittuun eriarvoistumisen torjunnan tarpeeseen. Eriarvoisuuden torjunta sekä päihde- ja mielenterveyspalveluiden asiakkaiden hyvinvoinnin ja toimintakyvyn edistämisen toimet ovat kompleksisia normaalissa yhteiskuntatilanteessakin on tilannetta Kyvyt-hankkeen toiminta-aikana haastanut lisäksi maailmanlaajuinen koronapandemia.

Yhteiskunta sulki koronapandemian tukahduttamiseksi ovensa monien eri toimintojen osalta. Erityisen ankarasti yhteiskunnan sulku vaikutti kaikista heikoimmassa asemassa olevien ihmisten elämään. Pääkaupunkiseudulla suuri osa matalan kynnyksen palveluista, jotka ovat tarkoitettu päihderiippuvaisille ja päihteitä käyttäville ihmisille sulki ovensa tai supistivat toimintaansa rajusti. (Honkatukia, Härmä, Jormanainen, Kestilä, Parhiala & Rissanen 2020, 30.)

Pandemian pitkittyessä on löytynyt ratkaisuja palveluiden avaamiseksi uudelleen ja jalkautuvaa työtä kohderyhmän parissa on lisääntyneesti pystytty toteuttamaan. Kyvyt-hankkeen osalta ja etenkin yritys yhteistyön osalta koronatoimet ovat jarruttaneet hankkeen toimintaa.

Koronakriisin aiheuttama sosiaalisen velan kasvu yhteiskunnassamme on lisännyt kaikista heikoimmassa asemassa elävien ihmisten vaikeuksia entisestään. Hiilamo (2021, 1) toteaa Koronakriisin sosiaalinen velka alkusanoissaan, että sosiaalisen velan ilmenemismuotoina ovat mm. työllisyyden ja toimeentulon heikentyminen sekä ihmissuhteiden ja osallistumisen puutteet sekä poikkeusolojen aiheuttamat vaikutukset psyykkiseen terveyteen. Kyvyt-hankkeen hankesuunnitelmassa (2018) on mainittu olemassa olevaan tutkimustietoon nojaten, että kohderyhmässä esiintyy usein samanaikaisesti päihde- ja mielenterveysongelmia ja erilaisia arjen vaikeuksia.

Teoksessa Huono-osaiset Saari (2015, 104-105) toteaa, että laajan kansallisen syntymäkohorttitutkimuksen mukaan huono-osaisuus on sukupolvelta toiselle periytyvä ja laaja ilmiö Suomessa. Mielenterveysongelmat, kouluttamattomuus ja toimeentulon ongelmat kasautuvat samanaikaisesti. Kyseistä ilmiötä on päädytty sosiaalitieteissä kutsumaan ”Matteus-efektiksi” joka kuvaa osuvasti kasautuvia ja toistuvia tapahtumia, jotka vaikuttavat tietyn väestöryhmän asemiin. ”Matteus-efektin” nimitys tulee Matteuksen evankeliumin jakeesta 25:29 ”Jokaiselle, jolla on, annetaan, ja hän on saava yltäkyllin, mutta jolla ei ole, siltä otetaan pois sekin mitä hänellä on.”

”Matteus-efektin” mukaan syrjäytyminen johtuu myönteisten asioiden eriytymisestä ja kielteisten tapahtumien kasautumisesta. Myönteiset asiat mm. koulutuksen osalta ja työelämässä eteneminen ja sosiaaliluokan kehittyminen seuraavat toisiaan ja ne kehittyvät myönteiseen suuntaan osaltaan elinympäristön, sosiaalisen ja psyykkisen ympäristön vaikutuksesta. Kielteiset tapahtumat kasaantuvat jo ennestään heikossa asemassa olevien väestönsien piirissä ja näin kuulu hyvinvoivan ja huonommin voivan väestön osalta pysyy ennallaan tai kasvaa. Onnellisuustutkija Martela (2013, 106-108) puhuu Tahdonvoiman käyttöä teoksessaan ympäristön vaikutuksesta oikeaan toimintaan ohjaavana tekijänä. Vaikkakin tahdonvoima tekijänä yksilön elämässä tuntuu tässä kohtaa irralliselta syrjäytymisen mekanismeihin nähden, on sosiaalisella, psyykkisellä ja fyysisellä ympäristöllä oma merkityksensä. Martela (2013, 106-108) toteaa ympäristön ohjaavan ihmisen toimintaa riippuen minkälaisiin yhteisöihin kuulutaan, se joko kannustaa tai moittii, tukee tai on tukematta.

Kun pyritään ratkaisemaan ongelmia tai kehittämään uusia ja parempia toimintatapoja on hanketoiminta hyvä ratkaisu, se mahdollistaa kokeilemisen ja edistää uuden ajattelun kehittymistä. Hankkeelle on määritelty ongelma, johon pyritään vaikuttamaan ja sen kautta ihmisryhmä, joka on erityisenä kohteena toimille. Kyvyt-hankkeen kohderyhmän muodostavat päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivät ihmiset ja hankkeen tarkoituksena on edistää toiteuttajaorganisaatioissa heidän auttamispalveluiden kehittämistä. Rahoitus hankkeelle tulee Kestävää kasvua- ja työtä 2014-2020 (2014, 48) ohjelman mukaisesti ja tämä määrittelee, että toimilla on pyrittävä vaikuttamaan eriarvoistumisen torjuntaan ja näin edistämään kohderyhmän osallisuutta ja toimintakykyä. On selvää, että osin voidaan onnistua ja osin tehtävä on haasteellinen, ellei mahdoton. On tunnustettava, että kaikkia ei voida auttaa. Saaren (2020, 77-79) mukaan Suomessa on kiistattomasti edelleen sellaisia ihmisiä, joiden toimintakyky ja fyysinen terveys eivät mahdollista yhteiskunnallista osallistumista. Tähän kategoriaan kuuluvien ihmisten toimintakyvyn edellytykset ovat seurausta ylisukupolvisesta huono-osaisuudesta ja useiden samanaikaisten toimintakykyä kuormittavien mekanismien esiintymisestä heidän elämässään (Saari 2020, 77-79).

Saaren (2020, 79) mukaan huono-osaisuus ja sen kautta yhteiskunnallisen osallistumisen vajeesta kärsivien ihmisten tilanteen yhtenä ilmentymänä ovat vuosia tai vuosikymmeniä

viimesijaisten tukien kuten toimeentulotuki jne. saajina eläminen. Kyvyt-hankkeen osallistujista osa on juuri tätä populaatiota ja tällä on osavaikutuksensa hankkeen tulosten osalta. Hankkeen tuloksia tarkasteltaessa tämän opinäytetyön myöhemmissä osioissa on syytä mainita jo nyt, että pelkästään osallistuminen Kyvyt-hankkeen matalan kynnyksen toimintaan, saattaa olla hyvinkin merkityksellinen tulos yksilön elämässä; vaikka sillä ei olisi yhteiskunnallista tai taloudellista merkitystä eikä se tuota hankkeen tilastolliseen tulokseen merkintää.

2.1 Euroopan sosiaalirahaston Kestävää kasvua- ja työtä toimintalinja

Suomi saa tukea Euroopan rakennerahastoilta, joita on kaksi. Euroopan aluekehitysrahasto ja Euroopan sosiaalirahasto (ESR). Tässä opinäytetyössä tarkastellaan hanketta, jonka rahoitus on myönnetty Euroopan sosiaalirahastosta. ESR tavoite on tukea työllisyyttä ja työllistymisen edellytyksiä osaamista ja palvelurakenteita kehittämällä.

Rahaston toiminta on historiansa aikana jakautunut ohjelmakausiin, joista on käynnissä edelleen ”Kestävää kasvua ja työtä 2014-2020” johon myös opinäytetyössä tarkasteltava hanke sijoittuu. Kestävää kasvua ja työtä ohjelmakauden hankkeiden tukikelpoisuus päättyy 31.12.2023. Ohjelmakaudet ovat jaettu toimintalinjoihin (7 kpl) ja erityistavoitteisiin, joita on 17 kpl. Kyvyt-hanke sijoittuu ohjelmakauden toimintalinjaan 5. Sosiaalinen osallisuus ja köyhyyden torjunta ja sen alla erityistavoitteeseen 10.1. Työelämän ulkopuolella olevien työ- ja toimintakyvyn parantaminen.

Kestävää kasvua ja työtä 2014-2020 (2014) TL 5 Sosiaalisen osallisuuden ja köyhyyden torjunnan tavoitteina ovat aktiivisen osallisuuden ja osallistumisen, yhtäläisten mahdollisuuksien ja työllistettävyyden parantaminen. Vuonna 2011 tehdyn Terveys, toimintakyky ja hyvinvointi Suomessa tutkimuksen (Koskinen, Lundqvist & Ristiluoma 2012, 141-144) mukaan hieman alle viisi prosenttia 30-64-vuotiaista on ilmoittanut olevansa työkyvytön. Jaksolla 2000-2011 tutkimuksen mukaan ihmisten itsearvioima työkyky oli havaittu kohentuneen mutta 2016 tehdyn Terveys, toimintakyky ja Hyvinvointi Suomessa 2017 (Borodulin, Koponen, Koskinen, Lundqvist & Sääksjärvi 2018, 130) tutkimuksen mukaan kohentuminen on pysähtynyt. Erityisenä ongelmana pidetään pitkäaikaistyöttömien terveyttä ja työkykyä, pitkään työn ulkopuolella olevien ihmisten terveydelliset ongelmat jäävät selvittämättä tai pimentoon. Tämä johtuu paljolti siitä, että työttömällä ei ole työterveydenhuollon kaltaisia palveluita.

Työttömien ja työelämän ulkopuolella olevien sairaudet ja kuntoutustarve jäävät usein selvittämättä ja tunnistamatta puuttuvien työterveyspalveluiden vuoksi. Työttöminä työnhakijoina ja työttöminä on ihmisiä, jotka tarvitsevat tehostettua tukea, kuntouttavia palveluita, aktiivisia ja sosiaalista toimintakykyä vahvistavia palveluita tai lääkinnällistä kuntoutusta. Tunnistamattomien työkykyongelmien havaitsemisessa on viiveitä ja näin oikea-aikaisiin palveluihin pääsy viivästyy, jolloin ongelmat usein syvenevät. Toimintalinjan 5 hankkeiden tavoitteena on kehittää sektorirajoja ylittävää yhteistyötä ja palveluohjauksen toimintatapoja.

Toimilla pyritään parantamaan kaikista heikoimmassa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden työ- ja toimintakykyä. Toiminnan kohteina ovat sellaiset väestöryhmät, joiden sosiaalinen osallisuus on uhatuin ja jotka eniten tarvitsevat sosiaalista vahvistamista. Toimintalinja 5 kohderyhmiä ovat mm. sellaiset ryhmät, joita köyhyys- ja syrjäytymisriski eniten koskettavat, yhtenä erityisryhmänä ovat syrjintää ja ennakkoluuloja työmarkkinoille pyrkiessään kohtaavat ihmiset. (Kestävää kasvua- ja työtä 2014-2020 2014, 48-49.)

Asunnottomuus, päihde- ja mielenterveysongelmat kasaantuvat ja niiden yhtäaikaisuus syventävät ihmisen ongelmataakkaa. Suomessa ja etenkin pääkaupunkiseudulla asunnottomuutta on saatu vähennettyä isoja asumisyksiköitä rakentamalla. Asunnottomuus on edelleen haaste ja sen eteen työskennellään yhteiskunnassa monilla tahoilla. Asunnottomuutta on pyritty vähentämään Suomen hallitusten ohjelmilla PAAVO 2008-2015 ja 2016-2018 Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma Aune. Päihde- ja mielenterveysongelmien lisäksi kohderyhmän edustajat ovat usein monisairaita ja moniongelmaisia henkilöitä. (Eura2014.fi; Kyvyt-hankesuunnitelma 2018; Kaukonen & Kuussaari 2021, 29-30.)

2.2 Kohderyhmä

Kyvyt-hankkeen laajimman osallistujajoukon muodostavat henkilöt, joilla on diagnosoitu tai diagnosoimaton päihderiippuvuus tai päihdeiden käyttö on aiheuttanut ongelmia elämäntilanteisiin, ja jotka ovat päihdepalveluiden asiakkaina tai ovat aiemmin olleet.

Huumeita ongelmallisesti käyttäviä henkilöitä on arvioitu (Markkula & Rönkä 2020, 4, 37-40) olevan Suomessa 31100-44300 (amfetamiinit ja opioidit) eli 0,9-1,3 prosenttia 15-69-vuotiaiden ikäisistä. Jätevesitutkimusten mukaan vuodesta 2012 lähtien etenkin amfetamiinien ja muiden stimulanttien käyttö on lisääntynyt tasaisesti. (THL 2021b; Markkula & Rönkä 2020, 37-40.)

Kaikista huumehoidon asiakkaista 74 prosentilla oli opioidien ongelmakäyttöä ja sen ensisijaiseksi päihdeekseen ilmoitti 39 prosenttia. Opioidiriippuvaisten merkittävä kasvu sijoittuu 2000-luvun alkupuolelle, heidän osuutensa on laskenut kuitenkin 2013-vuodesta lähtien. Samaan aikaan päihdehoito on keskittynyt kuitenkin opioidiriippuvaisten hoitoon ja korvaushoitoon. Suomalainen huumeiden ongelmakäyttö on yleisesti sekakäyttöä ja 52 prosenttia huumehoidon asiakkaista on ilmoittanut käyttävänsä vähintään kolmea eri päihdettä ongelmallisesti. (Impinen & Rönkä 2020; Markkula & Rönkä 2020, 40-43.)

Kyvyt-hankkeen kohderyhmään kuuluvat henkilöt ovat monilta osin yhteiskunnasta syrjäytyneitä tai syrjäytettyjä. Tämä ryhmä elää jatkuvan taloudellisen niukkuuden, leimautumisen eli stigman, hyvinvointivajeen, turvattomuuden, fyysisten- ja psyykkisten sairauksien ja muiden haasteiden vaikeuttamaa elämää. Tässä ryhmässä esiintyy monia syrjäytymistä aiheuttavia tekijöitä, jotka eristävät heitä ja heidän osallisuuttaan yhteiskunnasta ja sen palveluista.

Syrjäytymisellä tarkoitetaan pitkän aikavälin prosessia, joka johtaa köyhyyteen ja huono-osaisuuteen (Saari 2015, 103-104).

Asunnottomuuden sekä päihde- ja mielenterveysongelmien hoidon lisäksi on pyrittävä edistämään opiskelu ja työllistymismahdollisuuksia sekä osallisuuden kehittymistä kohderyhmässä. Vaikka voidaan ajatella huumeita käyttävien henkilöiden olevankin marginaalinen ryhmä on huomionarvoista se, että heidän osuutensa työttömien ja työelämän ulkopuolella olevien joukosta on suuri, tähän lisättyä muut päihdeongelmaiset kuten alkoholia ja lääkkeitä väärin käyttävät joukko kasvaa entisestään. Päihdetilastollisen vuosikirjan (2020, 47) mukaan vuonna 2019 suomalaisista 39 prosenttia arvioidaan käyttävän alkoholia liikaa. Työ- ja elinkeinoministeriön (Larja, Mähönen, Peltonen & Ylikännö 2021, 8-18) arvion mukaan työttömiä työnhakijoita on 252 000 vuonna 2022, pitkäaikaistyöttömien lukumääräksi arvioidaan 99 000 henkilöä samaan aikaan. Vuonna 2019 alkoholi- ja huumesairauksien perusteella myönnettyjä työkyvyttömyyseläkkeitä oli voimassa 8760 henkilöllä (Päihdetilastollinen vuosikirja 2020, 68-69).

Huumehoidon tiedonkeruu 2018 mukaan huumehoitoa saaneista henkilöistä alle viidenneksellä on työtä. Koulutustaso on tässä ihmisryhmässä matala, 57 prosenttia asiakkaista on suorittanut ainoastaan peruskoulututkinnon ja keskiasteen tutkinnon suorittaneita on 35 prosenttia. Tästä joukosta 6 prosenttia oli opiskelemassa ja 7 prosenttia jonkinlaisen kuntouttavan työtoiminnan piirissä, eläkkeellä oli 11 prosenttia ja 11 prosenttia jonkin muun syyn vuoksi työelämän ulkopuolella. Asiakkaista 29 prosenttia oli naisia (Markkula & Rönkä 2020, 75; Impinen & Rönkä 2020.)

2.3 Kyvyt-hankkeen toiminta

Kyvyt-hankkeessa on kehittynyt oma tapansa työskennellä kohderyhmän kanssa ja sitä voidaan valottaa opinäytetyön kautta, jotta mallista voi kukin alan toimija löytää itselleen sopivia elementtejä. Hankkeessa on kehitetty erilaisia valmennuskonsepteja ja matalan kynnyksen toimintoja. Hankkeella on kolme testattua ja käytössä olevaa valmennusta: Ravintolavalmennus, Mediavalmennus ja Kyvyt-käyttöön valmennus. Valmennuksilla on saatu aikaan lyhyen aikavälin tuloksia, joita voidaan esittää määrällisinä ja lukumääräisinä tuloksina, tutkimuksen taustaus perustuu tähän olemassa olevaan ja hankkeen aikana kerättyyn tietoon.

Työelämävalmennukset ovat ryhmävalmennuksia. Ryhmävalmennusten lisäksi osallistujilla on vapaavalintainen mahdollisuus osallistua yksilövalmennuksiin koko osallistumisensa ajan. Yksilövalmennuksissa osallistujan kanssa työskennellään hänen itsensä asettamien tavoitteiden saavuttamiseksi ja näin pyritään löytämään polku tai suunta, jota kohden edetä ja oikea tuki matkalle. Kyvyt-hankkeen omia valmennuksia ja yksilövalmennusta tukemaan on hankkeessa käytetty Mieli ry:n Suomessa käytettävää mielenterveyden ensiapukoulutusta (MTEA1®). Mielenterveys on olennainen osa ihmisen kokonaisvaltaista hyvinvointia ja työkykyä (Mielenterveys elämäntaitona 2019, 7-9).

Diakonissalaitoksen Hoiva Oy:n Kyvyt-hankkeen ryhmämuotoiset valmennukset ovat perustuneet sosiaalisen kuntouksen ja työelämävalmennuksen yhdistelmään. Valmennuksia on järjestetty viisi kertaa, Kaksi kertaa media-alaan liittyvä valmennus ja kolme kertaa ravintola-alaan liittyvä valmennus. Valmennuksissa on yhteisen tekemisen kautta opeteltu mm. sosiaalisia taitoja, työelämätaitoja, arjenhallinnan taitoja, vastuunottamisen kyvykkyyttä. Työelämän substanssiosaamisen valmennus ravintola-alan keittiö- ja salityöskentelyyn on hankittu alan huippuosaajilta, valmentajina on toiminut mm. Michelin tähden keittiömestari ja palkittuja salityöskentelyn osaajia, media-alan osaaminen on hankittu Stadin ammattiopistossa opiskelevalta media-ammattilaiselta ja hankkeen omana osaamisena. Sosiaalisen kuntouksen järjestämisestä ovat vastanneet hankkeen omat ammattilaiset. Ravintolavalmennukseen osana on kuulunut oman Pop-Up-tapahtuman suunnittelu ja toteutus, tapahtumina ovat toteutuneet: Meksikolainen ravintola Kampin Narinkkatorilla, Ravintola Ruska D-asema Kalliossa ja Covid-19 pandemian vuoksi yksi pienimuotoisempi ”päivällinen”. Mediavalmennuksessa tuotettiin opastevideo uuden päihdepalveluyksikön tarpeisiin ja valokuvanäyttely Kallion Elokoloon. Kaikki tapahtumat ja lopputyöt ovat osallistujien itsensä suunnittelemissa ja toteuttamissa, ammattilaiset toimivat mukana fasilitaattoreina ja vastasivat kuluista hankkeen kautta osallistujien itsensä laatimien budjettien mukaan.

Hankkeessa on 28 kuukauden aikana kokeiltu monia muitakin malleja ja uusia tapoja työskennellä kohderyhmän kanssa. Koko matkan ajan rinnalla ovat kulkeneet osallisuutta edistävät projektiluonteiset matalan kynnyksen toiminnot ja erilaiset kulttuuri- ja taideprojektit. Osallisuuden edistämisen toiminnoissa on hyödynnetty musiikkia, taidetta ja kulttuuria monipuolisesti, taiteen tekeminen eri tavoin on koettu mielekkääksi ja ne osaltaan edistävät osallistujien kognitiivisia ja sosiaalisia taitoja. Näiden avulla on saatu osallistujia kiinnostumaan toimintaan, ja hankkeen tarjoamat muut mahdollisuudet ovat tulleet tutuiksi. Matalan kynnyksen toiminnoista on edetty valmennuksiin tai suoraan yksilövalmennusten avulla opinto- ja työelämäpoluille. On olemassa laajaa tutkimusnäyttöä siitä, että taiteen ja musiikin avulla voidaan edistää sosiaalista kanssakäymistä ja kehittää kognitiivisia taitoja, ongelman ratkaisukykyä, empatia- ja tunnetaitoja ja yhteistyökykyä (Fancourt & Saoirse 2019, 9-10).

Kyvyt-hankkeen osallistujien siirtymisiä erilaisille jatkopoluille on kuvattu määritelmällä toimenpide. Toimenpide määrittelee hankkeeseen osallistuneen henkilön tuloksen tai tavoitteen toteutumisen pitäen sisällään erilaisia alaluokkia. Toimenpiteiden alaluokkina ovat Hilikka-asiakastietojärjestelmään hanketta varten rakennetut luokat: työkokeilu, palkkatyö, vapaaehtoistyö, kokemusasiantuntijakoulutus, korttikoulutus, matalan kynnyksen työtoiminta, palkkatukityö, kuntouttava työtoiminta, muut kurssit ja toiminta, muut opinnot, tutkintoon johtava opiskelu, osaamismerkki ja avoimet opinnot.

Suomen Diakoniaopiston kehittämistyön kautta on hankkeessa kehitetty osaamismerkkejä erilaisiin toimintaympäristöihin. Open Badge -merkkejä luodaan ja myönnetään erilaisten

osaamisten ja taitojen tunnistamiseksi ja tunnustamiseksi. Niitä käytetään erilaisissa ympäristöissä asiantuntijoiden itsensä määritelmässä sisällöt ja vaatimukset, joita myönnetty merkki sisältää. Open Badge-konsepti on alun perin luotu Mozilla-säätiön toimesta, tarkoituksena tunnustaa ja tunnustaa arjessa ja elämässä tapahtuvaa oppimista, tehdä niistä näkyvää. Merkeillä edistetään elinikäistä oppimista, ja ne osaltaan voivat toimia syrjäytymisen ehkäisyvälineinä. Open Badge -merkkejä on ollut olemassa 10-vuotta ja niiden myöntäjinä toimivat oppilaitokset, yritykset ja järjestöt, yritysten osuus myöntäjistä on tasaisesti noussut. Yrityksmaailmassa merkkejä käytetään usein henkilöstön sitouttamiseen ja motivointiin. Merkkien filosofia perustuu epämuodollisen oppimisen kautta oppimisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen. Usein Open Badge-merkkejä käytetään digitaalisina sertifikaatteina tai mikroportfolioidina. (Mikä on Open Badge-merkki? 2022.)

” Osana Kyvyt-hanketta on Suomen Diakoniaopistossa kehitetty osaamismerkkejä, joiden avulla on mahdollista osoittaa erilaista ja eri tavoilla hankittua osaamista. Luodut merkit pohjautuvat ammatillisten tutkinnonosien kriteereihin ja ne on laadittu tarvelähtöisesti Diakonissalaitoksen ja Suomen Diakoniaopiston tarpeisiin erityisesti opinnollistamisen ja olemassa olevan osaamisen tunnistamisen välineeksi. Hankkeessa osaamismerkkejä on kehitetty mm. Hoiva Oy:n Kyvyt-hankkeen Ravintolavalmennuksen tarpeisiin (esim. keittiöhygieni- ja työelämätaitojen osoittamiseksi).” (Heinonen 2022)

STEP-koulutus (entinen Seurakuntaopisto) on kehittänyt hankkeessa kokemusasiantuntijuteen valmentavaa koulutusta, työelämään suunnattua koulutusmateriaalia ja luonut yritysyhteistyötä osatyökykyisten ihmisten työllistämisen helpottamiseksi. Tässä opinnäytetyössä keskitytään osallistujakokemuksen ja vaikutusten sekä merkityksellisyyden kokemuksen tutkimiseen ja tästä syystä STEP-koulutuksen osuus on jätetty tämän opinnäytetyön ulkopuolelle. STEP-koulutuksen osuuteen viitataan paikoittain mutta tutkimus ei ota kantaa heidän toimintojen kehittämiseen tai heidän tekemäänsä asiakastyöhön sen vähäisen määrän vuoksi. STEP ei ole osallistunut suoraan osallistujien kanssa työskentelyyn, heidän osuutensa on ollut tällä saralla satunnaista ja päässyt käynnistymään asiakastyön osalta pääosin tutkimuksen käynnistymisen jälkeen. STEP-koulutuksella on ollut tärkeä rooli kahden muun osatoteuttajan toimintojen ja kehittämistyön ”sparraamisessa” koko hankkeen ajan.

ESR rahoituksen ajatuksena on, että rahoitettavan hankkeen toteuttajaorganisaatiot juurruttavat omaan palvelurakenteeseensa hankkeissa kehitettyjä malleja tai toimintoja. ESR hankkeiden kehittämistyön pitää olla julkista, läpinäkyvää ja asetettava päättyessään esille siten, että kehitetyt asiat ovat myös muiden toimijoiden käytettävissä. Kyvyt-hanke on kehittänyt Kyvyt-palvelupolku-työkalun Diakonissalaitoksen konsernin asumis- ja päihdepalveluiden käyttöön. Palvelupolku-työkalu pohjautuu Kyvyt-hankkeen aikana käytettyihin yksilövalmennuksen työtapoihin ja menetelmiin, sen avulla hankkeen tekemää työtä voidaan jatkaa asumis- ja päihdepalveluissa ja muissa konsernin toiminnoissa.

2.4 Kyvyt-hankkeen työntekijöiden näkemykset

Kyvyt-hankkeen työntekijät haastateltiin vapaamuotoisessa tilanteessa ja haastattelut nauhoitettiin. Haastateltuja työntekijöitä oli kolme, kahdesta eri hanketta toteuttavasta organisaatiosta. Työntekijöiden haastatteluita on käytetty tässä opinnäytetyössä ja tutkimuksen apuna siten, että niiden avulla on täsmennetty tietoperustassa Kyvyt-hankkeen toimintamallien käytännön työn auki kirjoittamista. Haastattelut eivät vastaa tutkimuskysymyksiin tai asetelmaan mutta niiden avulla hankkeen toimintaa on pystytty kuvaamaan paremmin.

Haastatteluja varten oli valittu kolme teemaa:

- Työtavat ja menetelmät, joita olet käyttänyt asiakastyössä
- Asiakassuhteen synty ja sen ylläpitäminen
- Merkitykselliset tekijät työntekijän näkökulmasta, joiden vuoksi osallistuja ja työntekijä ovat yhdessä sitoutuneet työskentelyyn

Haastatteluiden avulla haluttiin ymmärtää kuinka osallistujien kanssa on työskennelty, jotta voidaan ymmärtää osallistujien haastatteluista nousevia asioita ja osallistujakokemustaan tai saatua apua paremmin.

Hankkeen työntekijät painottivat haastatteluissaan kohtaamisen tärkeyttä ja ajan antamista osallistujille, työtä ei tehty valta-asemasta käsin vaan yhdessä ja osallistujien mielipiteitä ja toiveita kuunnellen. Vaikka kohtaamisen merkitystä painotettiin ja siinä esiintyvää tasavertaisuuden kokemusta, työntekijät osasivat käyttää apunaan positiivisen vastuuttamisen ja kyseenalaistamisen menetelmiä, vastuu toiminnasta on aina osallistujalla itsellään sen suhteen, kuinka käyttäytyy tai toimii eri tilanteissa.

Ammattilaiset, ja hankkeen muut työntekijät toivat tarpeen mukaan esille toiminnasta huomioita ja kysyivät, onko toimittu oikein tai mikä sinun osuutesi on tähän tai edistääkö toiminta sinun elämääsi. Osallistujaa ei pyritty kannattelemaan, vaan oppimaan itse kannattelemaan itseään. Hankkeen työntekijät eivät tehneet päätöksiä tai ratkaisuja osallistujan puolesta, he punnitsivat vaihtoehtojen hyviä ja huonoja puolia yhdessä. Ammattilaisten tehtävä oli auttaa osallistujaa kehittämään omaa resilienssiä kohdatakseen vaikeitakin asioita ilman negatiivista reaktiota tai toimintaa. Hankkeessa toimi myös kaksi kokemusasiantuntijaa, joiden osaaminen ja läsnäolo rikkoivat rajoja osallistujien ja hankkeen työntekijöiden välillä.

3 Opinnäytetyön keskeiset käsitteet

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää Kyvyt-hankkeeseen osallistuneiden kokemusten kautta mitkä ovat olleet merkittäviä tekijöitä yksilön osallistumisen aikana ja miten nämä

tekijät ovat vaikuttaneet yksilön elämäntilanteeseen. Ymmärtääksemme yksilön kokemusta osallistumisesta ja siinä tapahtuneesta onnistumisesta tai epäonnistumisesta, pitää avata matkan kulkua ja siihen vaikuttaneita tekijöitä ja taustailmiöitä tarkemmin. Opinnäytetyön tietoperustaksi muotoutuvat Kyvyt-hankkeen kohderyhmän taustatekijöinä vaikuttavat ilmiöt yksilötasolla ja yhteiskunnallisella tasolla.

Suomen kaltaisessa hyvinvointia turvaavassa yhteiskunnassa ihmisten ulkoiset perustarpeet tulevat tyydytettyä, vaikka niissä esiintyykin puutteita ja epäkohtia. Taloudellisten resurssien paineessa on pystyttävä kehittämään ratkaisuja, joiden kautta heikoimmassakin asemassa olevat ihmisryhmät saadaan osallisiksi yhteiskuntaan. Yhteiskuntamme tarjoaa minimiturvan niille, joiden edellytykset itsensä elättämiseksi ovat heikentyneet. Erilaiset yhteiskunnan tarjoamat tuet pyrkivät takaamaan, että ihmisten saatavilla on ravinto, asuminen sekä perusterveydenhuolto. On poliittinen arvovalinta mikä on kulloinenkin vähimmäistoimeentulo niille, jotka eivät sitä itse pysty syystä tai toisesta hankkimaan. Poliittisiin päätöksiin vaikuttavat osaltaan yhteiskunnan kyvyt kantaa taloudellinen raskaus, joka näistä syntyy. Ilman toimeentulotukea ja asumiskulujen jälkeen heikossa työmarkkina-asemassa olevien ihmisten toimeentulo kattaa noin 56-80 prosenttia laskennallisista viitebudjeteista, toimeentulotuki paikkaa tulokuilua sen jälkeen. (Perusturvan riittävyyden arviointiraportti 2015-2019, 2019, 44-58.)

Kyvyt-hankkeen pääasiallisena tarkoituksena ei ole ollut kasvattaa siihen osallistuvien välitöntä taloudellista hyvinvointia, sen tarkoitus on lisätä ihmisten mahdollisuuksia vaikuttaa pitkällä aikavälillä itse omaan taloudelliseen tilanteeseensa sekä hyvinvointiinsa. Hankkeeseen osallistuneet henkilöt sijoittuvat suurelta osin yhteiskunnan vähävaraisimpaan luokkaan, jotka elävät joko työttömyys-, eläke- ja sairauspäivärahojen tai erilaisten kuntoutustukien ja asumistuen varassa, ja ovat toimeentulotuen saajia. Siirtymiset tästä eteenpäin ovat hitaita eivätkä tuota välitöntä taloudellisen tilanteen paranemista. Osalle osallistujista avoimet työmarkkinat tai opintojen kautta kyvykkyyden kohentuminen ovat epärealistisia tavoitteita ilman vahvaa tukea ja elämäntapamuutoksia.

Kyvyt-hankkeen lähtökohdat ja tarve ovat syntyneet pitkälti päihdetyön kontekstin kautta ja tarpeesta löytää ratkaisuja etenkin päihdeongelmista eritasoilla kärsivien ihmisten työmarkkina-aseman, toimintakyvyn ja hyvinvoinnin kehittymiseksi. Hanketoiminnan tavoitteena on myös löytää ratkaisuja, joiden avulla tämän ryhmän ihmiset voidaan saada osallisiksi yhteiskuntaan paremmin. Edistämällä toimintakykyä ja hyvinvointia voidaan vahvistaa heidän omia kykyjään siten, että kyvykkyyden kasvun myötä he pystyvät paremmin itse edistämään omaa elämäntilannettaan. On tunnistettu, että ihmisen motivaation kehittymiseen vaikuttavat psykologiset perustarpeet ja niiden täyttyminen (Ryan & Deci 2017, 3-25). Vaikuttamalla positiivisesti osallistujien psykologisiin perustarpeisiin luodaan pohjaa sisäisen motivaation kehittymiselle ja tätä kautta voidaan välillisesti ja pitkällä tähtäimellä vaikuttaa myös heidän kykyihinsä edistää omaa taloudellista tilannettaan.

Tämän opinnäytetyön keskeisimpinä viitekehyksinä toimivat ihmisen psykologiset perustarpeet ja itsemääräytymisteoria, päihderiippuvuus ja siitä kuntoutumisen haasteet, sosiaalinen kuntoutus ja sosiaalisen osallisuuden kehittymisen tukeminen. Näiden kautta tarkastellaan Kyvyt-hankkeessa kehitettyä toimintaa ja osallistujien saavuttamia tuloksia.

3.1 Itsemääräytymisteoriasta sosiaaliseen osallisuuteen

Maslowin (1970) 1954 kehittämää tarvehierarkiaa käytetään usein perusajattelun ja sosiaalisen työn tukena, vaikka sen toimivuudesta ei ole löytynyt kunnollista empiiristä näyttöä. Martela (2015, 55-58) teoksessaan Valonöörit toteaa, että vaikkakin Maslowin tarvehierarkian esittämät ihmisen perustarpeet ovatkin teorian mukaiset, eivät ne kuitenkaan toimi Maslowin pyramidimallin kaltaisesti. Maslow (1970) jakoi ihmisten perustarpeet viiteen luokkaan, jotka etenivät järjestyksessä 1. fyysiset (jano, seksi, nälkä), 2. turvallisuus, 3. läheisyys (rakkaus, yhteenkuuluvuus), 4. itsetunto ja arvostus ja 5. itsensä toteuttaminen. Maslowin (1970) teoria ajatteli, että tarpeet seuraavat tosiaan hierarkkisessa järjestyksessä. Vaikka voidaan ajatella, että perustarpeena olevat fyysiset tarpeet hengissä säilymisen kannalta ovatkin kiistattomia, eli ihmisen tulee olla ravittu, terve ja kokevansa turvaa ulkoisilta uhilta. Näiden täytyttyä voidaan siirtyä muiden perustarpeiden tyydyttämiseen, läheisyyden kautta itsensä toteuttamisen tarpeisiin asti, Martelan (2015, 55-58) mielestä tarpeet eivät kulje kuitenkaan jyrkässä hierarkiassa vaan limittäin.

Elämän merkityksellisyyden kokemus ei synny pelkistä fyysisten tarpeiden täyttämisestä. Martela (2015, 58) esittää, että on järkevämpää jaotella ihmisen inhimilliset perustarpeet ulkoiisiin ja sisäisiin. Ulkoiset sisältävät fyysiset perustarpeet, turvallisuuden ja lauman hyväksynnän. Näiden puuttuminen ihmisen elämästä aiheuttaa kärsimystä ja pahoinvointia, mutta tietyn tason saavutettua niiden lisääminen ei enää merkittävästi tuota lisää hyvinvointia. Sisäiset liittyvät itsensä toteuttamiseen ja myönteisestä yhteydestä toisiin ihmisiin. Sisäisiä tarpeita voidaan selittää itsemääräytymisteorian psykologisilla tekijöillä.

Itsemääräytymisteoria¹ nojautuu empiirisen tutkimuksen avulla perusteltuun tietämykseen siitä, kuinka ihmisten tyytyväisyys elämään on riippuvainen ihmisen psykologisten perustarpeiden täyttymisestä. Teorian mukaan sosiaalinen kanssakäyminen ja yhteisö joko tukee tai estää ihmisten menestymistä tai motivaatiota toimia oman ja yhteisön hyväksi. Jotta elämä veisi eteenpäin ja se olisi mielekästä, täytyy psykologisten perustarpeiden tulla täytetyiksi. (Ryan & Deci 2017, 3-25.)

Ihmisen psykologisiksi perustarpeiksi on määritelty vapaaehtoisuus, kyvykkyys ja läheisyys, joiden tyydyttymisellä katsotaan olevan selkeä yhteys koettuun elämän mielekkyyteen,

---

¹ Englannin kielestä Self Determination Theory

mielenterveyteen ja yleiseen hyvinvointiin elämässä. Martela (2015, 50-53) esittää populaarissa teoksessaan Valonöörit, että on olemassa neljäskin psykologinen perustarve, hyväntekeeminen². Hyväntekeemisen tarpeesta on olemassa tutkimuksellista näyttöä. Hyväntekeemistä kuvaillaan siten, että ihmisellä on tarve tuntea, että hänen teoillaan on myönteinen vaikutus maailmassa. Martela ja Ryan ja Steger ovat lisänneet tämän neljännen tekijän hyväntekeeminen psykologisten perustarpeiden joukkoon. Näiden neljän tekijän voidaan katsoa ennustavan elämän mielekkyyttä ja hyvinvointia. (Martela, Ryan & Steger 2018, 1262-1282.)

Näiden tarpeiden estyessä tai niiden puutteen vuoksi voidaan jopa ajatella, että ihmiset kehittävät niiden tilalle muita ulkoisia tavoitteita esim. päihteiden käyttö ja riippuvuus sen myötä. Vapaaehtoisuudella eli autonomialla tarkoitetaan mahdollisuutta päättää omista tekemisistään, tämän edellytyksenä on valinnan ja toiminnan vapaus. Kyvykkyydellä tarkoitetaan, että on taitoja, joilla voi tehdä asioita ja saa asioita aikaan, tähän liittyy olennaisesti myös kokemus oppimisesta ja siitä, että omaa kyvykkyyttään voi kehittää ja se kasvaa. Nämä kaksi mainittua psykologista perustarvetta muodostavat yhdessä itsensä toteuttamisen perustarpeen. Läheisyydellä tarkoitetaan kuinka kytkeydytään muihin ihmisiin, yhteyden kokemus ja tunne siitä, että välitetään ja, että välitän itse muista ihmisistä. (Ryan & Deci 2008, 186-193; Martela 2015, 49-54.)

Kyvyt-hankkeen osallistujista valtaosa on päihderiippuvaisia tai päihteiden käytöstä kuntoutuvia henkilöitä. Päihteidenkäyttö on yleensä seurausta pitkäaikaisista ja monitahoisista ongelmista, jotka lisääntyvät päihteiden käytön seurauksena. Päihderiippuvaiset eivät ole homogeeninen ryhmä, heidän taustansa ovat moninaisia mutta yhtenäistä heille on se, että päihderiippuvuus ja päihteiden haitallinen käyttö estää tai häiritsee heidän psykologisten perustarpeidensa täyttymistä. Kyvyt-hankkeen toiminnassa on pyritty juuri psykologisten perustarpeiden havaitsemiseen ja niiden toteutumisen edistämiseen antamalla osallistujien itsensä valita mielekäs polku (vapaaehtoisuus), auttaa oman osaamisen tunnistamisessa ja uuden osaamisen hankkimisessa (kyvykkyys) ja tarjoamalla positiivisen tekemisen ryhmissä tapahtuvaa oppimista (läheisyys), hyväntekeemisen tarvetta hankkeessa on edistänyt vapaaehtoistyön ja vertaistyön kautta hyväntekeeminen muille. Näiden neljän perustarpeen vaikutusten kautta on edistetty positiivisen vaikutuksen syntymistä ja elämän mielekkyyden kokemuksen kasvua. (Kyvyt-hankesuunnitelma 2018; Kyvyt-hanke loppuraportti työpäpö 2022.)

Isola, Virrankari ja Hiilamo toteavat (2021, 655-656) tutkimuksensa viitekehityksessä, että Ryan ja Deci (2000) itsemääräytymisteorian vapaaehtoisuus, kyvykkyys ja läheisyys ovat psykologisia tekijöitä, joilla on vaikutusta positiiviseen psykologiseen muutokseen. Itsemääräytymisteorian perustarpeiden täytyminen ylläpitää elämänlaatua ja ne vievät elämää eteenpäin.

---

² Englannin kielestä Benevolence

Kyvyt-hankkeessa osallisuuden edistämällä on vaikutettu samaan aikaan kaikkiin itsemääräytymisteorian tekijöihin. Matalan kynnyksen ryhmät, vertaistoiminta ja työelämän sekä sosiaalisen kuntoukset valmennukset ovat tarjonneet mahdollisuuksia sosiaalisen kanssakäymisen lisääntymiseen ja sen oppimiseen (läheisyys). Työelämävalmennukset (Hoiva Oy) ja Kyvyt-käyttöön ryhmätoiminta (SDO) ovat luoneet oppimisen, opinto- ja työelämätaitojen kehittymiselle mahdollisuuksia (kyvykkyys). Voimavaroihin keskittyvä yksilövalmennus (Hoiva Oy ja SDO) on lähtenyt osallistujan omista kyvyistä ja valinnanvapaudesta pyrkiä itse valitsemaansa suuntaan ja sen mahdollistamiseksi on tuki etsitty tai luotu tarpeen mukaisesti (vapaaehtoisuus). Hankkeen toiminta on perustunut osallistujien vapaaehtoisuuteen ja omaan haluun saada asioita aikaiseksi, hankkeeseen ei ole osallistuttu ulkopuolisen lähettämänä, hanketta on tarjottu vapaaehtoisena (vapaaehtoisuus). Näiden lisäksi hankkeessa on toteutettu vertais-, taide- ja kulttuuripainotteisia vapaan toiminnan ryhmiä, joiden sisällöistä osallistujat ovat itse olleet vastuussa tai hankkeen ammattilaisten tukemina ovat näitä omaehtoisesti ohjanneet ja suunnitelleet (Hoiva Oy), tässä on pystytty edistämään itsemääräytymisteorian mukaista hyväntekemisen tarvetta. (Kyvyt-hankesuunnitelma 2018; Kyvyt-hankkeen loppuraportti työpäperi 2022.)

Yksilötasolla osallisuuden tai osattomuuden kokemus on subjektiivinen ja tämän vuoksi näiden mittaaminen ja arvioiminen on vaikeata. Osallisuus ilmenee yksilötasolla kokemuksena kuulumisen tunteesta johonkin merkitykselliseen ryhmään tai yhteisöön, ja jossa voi vaikuttaa sekä kokea luottamusta ja arvostusta. Yhteiskunnan tasolla osallisuudella tarkoitetaan mahdollisuuksien ja oikeuksien toteutumista. (Leemann & Hämäläinen 2016, 589; THL 2021c.)

Osallisuus ja sen kokemus ovat yhteydessä ihmisen hyvinvointiin ja sen puute aiheuttaa psykistä kuormittuneisuutta, yksinäisyyttä ja heikentää koettua työkykyä. Nämä seuraukset puolestaan vähentävät psykologisten perustarpeiden täyttymistä. Osallisuuden mahdollisuuksia ja sitä kautta osallisuuden kokemusta edistämällä voidaan vaikuttaa positiivisesti turvallisuuden tunteeseen, hyvinvointiin, tulevaisuuden uskoon ja omiin mahdollisuuksiin. Osallisuuden edistämisen toiminnoilla voidaan ehkäistä ja vähentää eriarvoisuutta, köyhyyttä, syrjäytymistä ja syrjintää. Osallisuuden ilmenemismuotona yksilön vastuunottaminen itsestään ja lähiympäristöstään saattaa kasvaa ja kehittyä. Osallisuus on yhteydessä yksilön voimaantumiseen ja sen voidaan katsoa kehittyvän ihmisiä arvostavassa, turvallisessa ja luovuutta edistävässä ilmapiiressä. Osallisuuden toiminnan tasoina pidetään fyysistä, sosiaalista ja henkistä itsensä toteuttamista (well-being), tekemistä eli työtä, harrastuksia ja omistamista. (THL 2021a; Väisänen 2018, 28.)

3.2 Päihderiippuvuus, kuntoutuminen ja haittojen vähentäminen

Addiktioita esiintyy erilaisina ja eriasteisina, addiktion käsite on moninainen ja siitä on erilaisia käsityksiä riippuen tieteenalasta tai kontekstista, jossa siihen viitataan. Aikaisimpia

viittauksia addiktion sairauskäsitykseen ovat esittäneet 1600-luvulla englantilaiset papit, jotka pitivät alkoholismia sairautena. Addiktion kohteen mukaan voidaan määritellä ihmisen olevan mm. alkoholisti, peliriippuvainen tai huumeriippuvainen. Addiktion määritelmänä voidaan pitää pakonomaista tarvetta jatkaa jonkin päihteen käyttämistä tai tuhoisaa käytöstä, vaikka tietää sen olevan itselle haitallista. (Poikolainen 2011, 192-198.)

Päihderiippuvuudet ovat luokiteltu sairauksiksi (F10-19). Riippuvuus voi olla eriasteista mutta yleisen riippuvuuden määritelmässä tämä tarkoittaa sitä, että ihmisellä on niin suuri tarve saada päiväannoksensa, että sen hankkiminen ja käyttö on keskeisintä elämässä. Käytön lopettaminen saattaa aiheuttaa vieroitusoireita. Riippuvuudet voivat olla psyykkisiä ja fyysisiä riippuen käytetystä aineesta ja käyttömäärästä. (Poikolainen 2011, 192-198; HUS, Mielenterveystalo 2021.)

Päihteen käyttöä esiintyy monitasoisesti ja on ymmärrettävä, että päihteen väärinkäyttö ei aina merkitse ongelmakäyttöä. Päihteen käyttö voi olla viihdekäyttöä tai eri elämänvaiheiden normaalia kokeilunhalua ja rajojen etsimistä. Päihteen käyttäminen ei aina johda riippuvuuteen. Päihderiippuvuus syntyy, kun aivoissa tapahtuu muutoksia, jotka aiheuttavat mielihyväjärjestelmän ylikuormittumista ja aivot alkavat vaatia koetun mielihyvän toistuvaa kokemusta. Mielihyvän tavoittelu syrjäyttää muut toiminnot. Päihderiippuvuuden syntyyn vaikuttavat muutkin kuin fyysiset tekijät, ympäristö, sosiaaliset olot ja erilaiset persoonallisuuden piirteet ja perimä. Riippuvuuden syntyyn vaikuttavat myös käytön säännöllisyys ja käytetyt määrät. Ongelmien esiintyminen ei välttämättä tarkoita, että henkilö on riippuvainen, ne alkavat pitkittyneen käytön seurauksena usein jo ennen riippuvuuden kehittymistä. (Aalto, Alho & Niemelä toim. 2018, 10-13.)

Suomessa on siirrytty päihdehoitotyössä viimeisen reilun vuosikymmenen aikana pitkälti avohoidollisiin ratkaisuihin tai toimintatapoihin. Suomalaista päihdekulttuuria hallitsee sekakäytön yleisyys ja etenkin huumehoitojen osalta vallitsevana hoitomuotona ovat avohoidolliset interventiot ja opioidiriippuvaisille tarkoitetut korvaushoidot. Päihdehoitojen tarjoamisessa on suuria alueellisia eroja, tämä asettaa kansalaiset eriarvoiseen asemaan asuinpaikkansa perusteella. Kuntouttavien laitospäihdehoitojen sijaan päihderiippuvaisia on ohjattu asumispalveluihin. Laitoshoitona tarjotaan lähinnä katkaisuhoidoa ja hieman pidempiä kuntouttavia hoitojaksoja. (Erhola, Kovasin, Mikkola, Nuorteva & Rintanen 2015, 142-144.)

Päihderiippuvuudesta toipuminen on prosessi, jonka kautta ihminen kasvaa omien ongelmien hallitsemasta elämästä oman elämänsä toimijaksi. Toipumisen prosessi käsittää erilaisia vaiheita, joiden kautta kehittyä resilienssi elämän haasteista selviämisen avuksi. Vaiheet voidaan jakaa osiin, jotka etenevät kieltämisen ja täyden käytön vaiheesta ongelman tunnistamiseen ja avun hakemiseen ja harkintavaiheeseen. Päihderiippuvuudesta toipumiseen on erilaisia reittejä ja tapoja. Osa jossain elämänsä vaiheessa ongelmallisesti päihteitä käyttänyt

toipuu spontaanisti täysin ilman ammattiapua, osa hakee ammattiapua ja toipuu sen avulla ja osa toipuu vertaistuen avulla kuten AA- ja NA-ryhmät. (Kuusisto 2009, 32-44; Murto 2013, 45-49.)

Resilienssi laajana käsitteenä tarkoittaa kykyä sopeutua onnistuneesti häiriöihin, jotka uhkaavat toimintaa ja elinkykyä sekä kehitystä. Resilienssiä esiintyy niin yksilön, yhteisöjen kuin organisaatioiden toiminnassa, tai sen puutetta. Kun ihmistä kuvataan resilentiksi tarkoitetaan sillä, että hänellä on kykyä hallita omaa kohtaloaan myös hallitsemattomissa olosuhteissa. Resilienteille ihmisille on ominaista kyky nähdä vastoinkäymisissä ja kärsimystä aiheuttavissa tilanteissa merkitystä, tai niille voidaan luoda merkitys. Näiden edellä mainittujen avulla voidaan suunnitella ja ennakoida tulevaisuutta ja edetä kohti parempaa sellaista. Resilienssi on joustavuutta, sopeutumiskykyä, muutoskykyä, pärjäämisen kykyä, kestävyyttä ja sinnikkyyttä sekä kriisikestävyyttä. Resilienssi ei ole ominaisuus tai persoonallisuuden piirre, jota ihmisellä on tai ei ole, se kehittyy vastoinkäymisten myötä ja sitä voidaan oppia ja kehittää. Päihderiippuvuudesta toipumisen prosessin aikana syntyy resilienssiä kohdata elämä ja sen haasteet ilman päihteitä. Itseymmärrys ja itseluottamus sekä luottamus tulevaisuuteen ovat resilienssin osatekijöitä. (Poijula 2018, 16-21, 141-145.)

Päihderiippuvuudesta toipumisessa on kyse identiteetin muutoksesta ja uuden elämäntavan omaksumisesta. Terapeuttisissa yhteisöissä ja kokonaisvaltaiseen raittiiseen elämäntapaan tähtäävissä hoidossa päihderiippuvuudesta irtautumisen matkaa kuvataan muutosprosessina ja sitä kautta puhutaan muutosvalmiudesta. Murto (2013, 45) toteaa, että samankaltaiset prosessit ja muutosvalmius ja sen vaiheet ovat tunnistettavissa myös mielenterveysongelmista toipumisen prosesseissa. Päihderiippuvuudesta toipumiseen tarvitaan positiivista mallioppimista ja positiivista toipumismyönteistä ympäristöä sosiaalisine suhteineen, toipumisorientaatiota tukemaan. Raivio ja Raivio esittävät *Toipuva mieli* (2020, 27-28) teoksessaan toipumisen viisi periaatetta osana toipumisorientaatiota. Toipumisorientaation lähtökohdat ovat yhteys, toivo, elämän merkitykselliseksi kokeminen, vahvistuminen ja identiteetti. Raivio ja Raivio (2020, 29) esittävät, että toipuminen alkaa yhteydestä muihin ihmisiin, joiden kautta syntyy toivoa toipumiseen. Toivon kautta alkaa syntyä merkityksellisyyden kokemuksia elämään ja ihminen alkaa vahvistumaan ja pystyy pienin askelin ottamaan vastuuta omasta elämästään. Ihminen alkaa näkemään itsensä positiivisesti ja syntyy identiteetti sekä myönteinen minäkuva (Raivio & Raivio 2020, 27-31).

Päihderiippuvuudesta toipumisen prosessissa identiteetin muodostuminen alkaa muutoksen säilyttämisvaiheessa, elämäntapa alkaa vakiintumaan ja saadessaan tarvittavaa tukea ja ammatillista apua sitoutuu opettelemaan elämää ilman haitallista päihteiden käyttöä. Prosessiin kuuluvat retkahdukset ja niistä oppiminen. Viimeisessä ja usein lopun elämää kestävässä vaiheessa päihteettömyydestä tulee uusi opittu elämäntapa. (Murto 2013, 45-49.)

Paluu työelämään tai opintojen kautta uuden tai ensimmäisen ammatin hankkiminen on osa toipumista. On tärkeää ymmärtää päihderiippuvuudesta toipumisen prosessia, kun autetaan päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivää ihmistä matkalla työelämään. Kuntoutumisen matka on pitkä ja oikea-aikaisuus on isossa roolissa toipumisen onnistumisessa. Haasteena nykyisessä avohoitoon tukeutuvassa päihdehoidon rakenteessa on liian vähäinen tuki ja toipumisen prosessin vaatima aika, jossa kuntoutujalta vaaditaan liian nopeasti siirtymistä opinto- ja työelämään. Kyvyt-hankkeen toiminnan aikana hanke on kehittänyt päihdekuntoutusta ja toipumista tukevaa toimintaa ja malleja, joilla kohderyhmää voidaan auttaa lisäpalveluna avopäihdehoidon aikana. (Mäkelä 1998; Kyvyt-hankesuunnitelma 2018; Kyvyt-hanke loppuraportti työpaperi 2022.)

Suomessakin on ollut käytössä pitkiä lääkkeettömiä kuntoutusmalleja ja hoitoja kuten Kisko-hoito, Mikkelin yhteisön yhteisöhoito tai pidennetty Myllyhoito Kalliolan klinikoilla, joiden hoitomalliin kuuluivat vaiheittainen siirtyminen yhteiskuntaan. Pitkien hoitojen etuna on ollut täysivaltaisen elämänmuutoksen tukeminen toipumista tukevassa ilmapiirissä. Nykyään pitkillä hoidoilla käsitetään Suomessa 1-3 kuukauden mittaisia laitosjaksoja, jotka alkuun sisältävät 1-2 viikon päihdevieroituksen. Pitkien yhteisöhoitojen etuna oli niiden vaihteellisuus ja toipumisprosessille annettu aika, joiden jälkeen oikea-aikaisesti siirryttiin tulevaisuutta rakentaville opinto- ja työelämäpoluille. Avokuntoutusmalleissa, joita pääosin päihdehoidoissa nykyään suositetaan päihderiippuvuudesta toipumiselle ei välttämättä jää rauhaa ja aikaa. (Kaskela, Pitkänen & Kourunen 2017, 18-22; Kalliola klinikka 2022.)

Kyvyt-hankkeen osallistujista valtaosa on joko aktiivisia päihteiden käyttäjiä tai korvaushoidon tai muun avopäihdehoidon asiakkaita. Jo Suomen päihdehoitokartalta poistuneen varsin menestyksekkään yhteisöhoitoon historiikissa Peltola (2009, 214) toteaa, että hoitoyhteisön yhteydessä eletty normaali arki rakenteineen ja sääntöineen loivat itsessään oppimiskokemuksia ja turvallisuutta, joka mahdollisti keskittymisen hoitoprosessiin. Avohoidossa toipumisesta puuttuvat usein juuri turvallisuus ja arjen rakenteet, kokonaisuus on pirstaleinen ja hoidon lisäksi muut elämän haasteet vaativat useita toimijoita kuntoutujan auttamiseksi ja näiden vuoksi hoitoprosessiin keskittyminen hankaloituu. Valtioneuvoston Eriarvoisuutta käsittelevän työryhmän loppuraportissa (2018, 52-53) todetaan, että päihdepalveluiden pirstaleisuus ja maantieteellinen eriarvoisuus ovat ongelma, johon tulee vastata. Ratkaisuksi esitetään integraation ja monialaisuuden vahvistamista sekä sektorirajat ylittävän yhteistyön kehittämistä (Eriarvoisuutta käsittelevän työryhmän loppuraportti 2018, 52-53).

Päihderiippuvuus ja huumeiden käytön yhteiskunnalliset vaikutukset ovat läsnä yhteiskunnassamme laajalti. Aivan yhtä tärkeää on pohtia ilmiötä haittojen vähentämisen näkökulmasta kuin toipumiseen tähtäävästäkin. Haittoja vähentävällä työllä on oma roolinsa. Haittoja vähentävällä työllä tarkoitetaan interventioita ja toimintatapoja, joilla pyritään vähentämään haittoja yksilölle, yhteiskunnalle ja yhteisöille (Kotovirta & Tammi 2018, 188).

Haittoja vähentävän työn toimet keskittyvät Suomessa sosiaali- ja terveysneuvontaan, jonka sisältöinä ovat mm. ruiskujen ja neulojen jakaminen, terveysneuvonta, turvallisen pistämisen ohjeistus jne., opioidikorvaushoitoon ilman kuntoutumisen tavoitteita tai palveluneuvontaan. Näitä palveluita tarjotaan erilaisissa päihkeitä käyttävien ihmisten palveluissa tai päivätoimintakeskuksissa. Päihderiippuvuus on monitahoinen ongelma ja siitä kuntoutuminen kestää pitkään, pelkän hoitomotivaation syntyminen saattaa olla pitkälinen prosessi. Osa ei halua lopettaa ja osa ei pysty, vaikka haluaisi. Päihderiippuvuudesta kärsivällä ihmisellä on yhtäläiset ihmisoikeudet kuin kaikilla muilla kansalaisillakin. Huumeiden käytön ollessa laitonta syntyy niiden käytöstä myös usein ongelmia lain näkökulmasta ja tämä saattaa vaikeuttaa palveluihin hakeutumista entisestään. Haittoja vähentävä työ estää tehokkaasti terveydellisiä ja taloudellisia haittoja niin yksilön kuin yhteiskunnan näkökulmasta. (Kotovirta & Tammi 2018, 188-197.)

Suomalaisen haittojen vähentämisen työn katsotaan alkaneen vuodesta 1997 kun Helsinkiin avattiin ensimmäinen ruiskujen ja neulojen vaihtopiste Vinkki, tuohon aikaan korvaushoidossa oli vain muutamia pitkän linjan heroiniriippuvaisia. Työ, jota niistä ajoista tähän päivään on tehty, on pelastanut monta ihmishenkeä ja näiden toimien avulla myös vuosituhannen vaihteen HIV-epidemia saatiin hallintaan. Helsingistä sosiaali- ja terveysneuvontapisteet laajenivat valtakunnallisiksi. (Tammi 2007, 32-37; Perälä 2012, 19-23.)

Haittojen vähentämisen sektorilla on tapahtunut paljon kehitystä viimeisen vuosikymmenen aikana ja sitä tehdään laaja-alaisesti monin eri tavoin. Haittoja vähentävän työn vaikuttavuus ja tulokset selkeästi osoittavat työn tarpeellisuuden ja siitä saadut hyödyt, niin yksilön kuin yhteiskunnan näkökulmasta (Kotovirta & Tammi, 2018, 191-197). Tällä hetkellä julkisessa keskustelussa esiintyvät huumausainepolitiikan muutoksen tarpeet kuten dekriminisaatio ja huumeiden käyttöhuoneet (THL 2022). Lait ja asenneilmapiiri muuttuvat hitaasti ja nykyinen julkinen keskustelu muistuttaa 25-vuoden takaisia keskusteluja kovin paljon, niitä, joita käytiin huumeiden käyttäjien neulanvaihtopisteiden perustamisen aikaan, puolesta ja vastaan (Helsingin Sanomat 2021).

Haittojen vähentämisen työtavat ovat monipuolistuneet ja niiden sisälle on syntynyt paljon vertaistyon ja kokemusasiantuntijuuden mahdollisuuksia, ja ne edistävät aidosti kehittymistä jatkossakin siten, että palveluita käyttävien ääni tulee kuulluksi. Kyvyt-hankkeen toimintaan osallistumiseksi ei ole ollut kriteerejä päihderiippuvuudesta kuntoutumisen osalta, mukaan on päässyt, vaikka käyttäisi aktiivisesti huumeita tai muita päihkeitä, ainoa edellytys on ollut halu osallistua ja toimintakuntoisuus. Hankkeen toimintaan ja sen kehittämiseen ovat osallistuneet vertaiset ja kokemusasiantuntijat. Hankkeen työskentelyä voisi kuvata määritelmällä ”kuntouttavalla otteella tehtävää haittojen vähentämistä ja elämän mielekkyyden sekä kyvykkyyden edistämistä”. Kyvyt-hankkeen toiminta on perustunut matalaan kynnykseen, anonymiteettiä osallistumista ei kuitenkaan hankkeen toiminnan luonteen vuoksi ole voitu

käyttää. Matalan kynnyksen periaatteella tarkoitetaan, että palvelut ovat maksuttomia, tuomitsemattomia, luottamuksellisia ja nimettömiä (Kotovirta & Tammi 2018, 193).

3.3 Sosiaalinen kuntoutus

Sosiaalista kuntoutusta on tehty kunnissa pitkään, mutta vasta vuonna 2015 se on saanut paikansa virallisesti sosiaalihuoltolakiin (1301/2014) määriteltynä sosiaalihuollon palveluna. Sosiaalinen kuntoutus on moniammatillista ja konkreettista palvelua, jolla pyritään parantamaan ihmisten vaikeita elämäntilanteita. Sosiaalinen kuntoutus lähtee asiakkaan tarpeista ja pitää sisällään mm. neuvonta- ja ohjauspalveluita sekä erilaisia aktivointitoimia, joiden avulla pyritään edistämään tai parantamaan henkilön arjen- ja elämänhallintaa. Sosiaalinen kuntoutus voi olla yksilölle räätälöityä palvelua, ryhmätoimintaa tai vertaistukea. Toiminnalla ajatellaan vahvistettavan henkilön osallisuutta ja näin ehkäistään tai vähennetään syrjäytymistä. Sosiaalista kuntoutusta tehdään usein osana sosiaali-, terveys-, mielenterveys- ja työllisyyspalveluita. (Karjalainen, Kuusio, Puromäki & Tuusa 2017, 4.)

Väisänen (2018, 27) teoksessa Sosiaalinen kuntoutuksessa kuvailee sosiaalisen kuntoutuksen olevan prosessi, jonka tavoitteena on saavuttaa toimintakyky. Toimintakyvyllä tarkoitetaan suoriutumista sosiaalisista tilanteista tarpeiden tyydyttämiseksi ja tämän kautta yhteiskuntaan osallistumisen mahdollisuuksia parhaalla mahdollisella tavalla. Nieminen (2018, 11-12) teoksessa Sosiaalisen kuntouksen näkökulmia ja mahdollisuuksia mainitsee, että 1970-luvulta lähtien on yleistynyt ajatus, että sosiaalinen kuntoutus ei riipu vain yksilöstä itsestään vaan se on suhteessa sosiaaliseen ympäristöön. Yksilö voi Niemisen (2018, 11) mukaan olla toisessa ympäristössä toimintakykyinen ja toisessa kyvyt ovat rajoittuneita. Sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) 1. luvun 17 §:ssä sosiaalinen kuntoutus määritellään seuraavasti ”Sosiaalisella kuntouksella tarkoitetaan sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin annettavaa tehostettua tukea sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi”.

Kyvyt-hanke toimii sosiaalisen kuntoutuksen alueella vahvasti, sen toimilla edistetään toimintakyvyn kohentumista erilaisissa toimintaympäristöissä. Pitkään päihteitä käyttäneet henkilöt ovat toimintakykyisiä omassa identiteettiympäristössään ja osaavat toimia sekä kykenevät toimimaan yleensä hyvinkin omassa ympäristössään, se ei kuitenkaan tarkoita, että he kykenisivät toimimaan toisaalla yhtä hyvin. Hanke auttaa toimintakyvyn edistämistä tässä ihmisryhmässä siten, että he kykenisivät paremmin toimimaan oman ympäristönsä ulkopuolella. Yhtenä sosiaalisen kuntoutuksen keinona hankkeen kautta on päästy tutustumaan ja työskentelemään uusiin sosiaalisiin ja fyysisiin ympäristöihin, tällä tavoin voidaan harjoitella toimintakykyjä oman mukavuusalueen ulkopuolella. (Kyvyt-hankesuunnitelma 2018; Kyvyt-hanke loppuraportti työpaperi 2022.)

Vertaistuki voidaan käsittää osaksi sosiaalista tukea ja tätä kautta osaksi sosiaalista kuntoutusta, riippuen siitä missä kontekstissa se esiintyy. Ihmisen hyvinvoinnin yhtenä ulottuvuutena on tarve kuulua sosiaalisten suhteiden verkostoihin. Tällä on yhteys myös elämän mielekkyyden kokemukseen ja ihmisen psykologiseen perustarpeeseen eli läheisyyteen. Läheisyydellä tarkoitetaan yhteyttä muihin ihmisiin. Vertaistukea esiintyy erilaisissa yhteyksissä ja tapoina, on olemassa mm. vertaisryhmiä, vertaistukihenkilöitä, tukiryhmiä ja kokemusasiantuntijuutta. Vertaistuella on erilaisia rakenteita ja muotoja, ja niissä usein esiintyy vastavuoroisuutta ja tämän kautta vertaistuen voi liittää myös hyväntekemisen tarpeen kontekstiin. Kaikki vertaisten muodostavat verkostot tai yhteisöt eivät kuitenkaan tuota tukea tai positiivista vaikutusta, ja ne eivät näin ollen myöskään liity sosiaalisen tuen piiriin. Vertaistuki voi hyvin toimia kuntoutuksen tukena ja osana sosiaalista kuntoutusta. (Kippola-Pääkkönen 2018, 174-191.; Martela 2015, 64-67, 122.)

Osana hankkeen sosiaalista kuntoutusta hanke on fasilitoinut itseohjautuvien vertaisuuteen perustuvien ryhmien toimintaa, ja hankkeessa on ollut palkattuina kaksi kokemusasiantuntijaa, jotka ovat toimineet omista rooleistaan käsin osallistujien tukena.

3.4 Aktiivinen työllisyyspolitiikka ja toimet

Aktiivisen työvoimapolitiikan tavoitteena on lisätä työttömien työllistymisen mahdollisuuksia, sekä saada työtekijät ja työpaikat kohtaamaan. Aktiivisia työvoimapolitiittisia toimenpiteitä on eri tasoilla. Aktiivisiin työvoimapolitiittisiin toimiin kuuluvat koulutuksen ja osaamisen kehittämisen tuki, erilaiset työllistämisen kannustimet (mm. palkkatuki), suojatyön ja tuetun työn keinot (mm. vammaiset), työllistämishjelmat (mm. valtio ja julkiset yhteisöt) tai yrittäjyyden kannustimet. Tarkoituksena toimilla on, että työttömyysjaksot pysyisivät lyhyinä ja työllistyminen olisi nopeaa työpaikan menettämisen jälkeen. Aktiivista työllistämispolitiikkaa käytetään myös välineenä ohjata työntekijöitä niille aloille, joilla on puutetta työntekijöistä. Kaikissa EU-jäsenvaltioissa saadaksean etuja tai niiden jatkumiseksi on osallistuttava aktiivisiin työllistämisen toimenpiteisiin, tämä ei siis ole suomalainen ilmiö, vaan sitä ohjataan EU tasolta. (Talouspolitiikan EU-ohjausjakso Aktiivinen työvoimapolitiikka 2022.)

Pitkittyneet työttömyysjaksot heikentävät työllistymisen mahdollisuuksia merkittävästi, vaikka osaaminen ei katoaisi ja työkykyä olisi jäljellä, pitkään työttömänä olleet henkilöt ovat työnantajien näkökulmasta ei houkutteleva ratkaisu saada työvoimaa. Niiden osalta, joilla ei ole hankittua ammatillista pätevyyttä ja osaamista, matala koulutustaso tai ei koulutusta lainkaan työllistyvät heikosti. Aktiivisilla työvoimapolitiittisilla toimilla pyritään vaikuttamaan vaikeasti työllistyvien työllistymisen esteisiin, tukemalla osaamisen hankintaa tai kuntouttamisen keinoin (mm. kuntouttava työtoiminta). (Talouspolitiikan EU-ohjausjakso Aktiivinen työvoimapolitiikka 2022.)

Aktiivisen työvoimapolitiikan hyötysuhde on kyseenalainen. Kansainvälisten tutkimusten mukaan sosiaaliturvan varassa elävien henkilöiden työvoimapolitiittiset toimet, kuten uraneuvonta, työvoimapolitiittinen koulutus ja työllistymispalvelut ovat tehottomia, tutkimuksessa ei huomioitu syrjäytymisestä aiheutuneita kustannuksia lainkaan. Tehokkaina menetelminä pidetään yksityisen sektorin palkkatukea ja julkisen vallan tukityöllistämisen toimenpiteitä. Aktiivisen työllistämispolitiikan toimet luovat kehän, jossa niiden vaikutuksesta toisaalta työllistyminen yhdessä ryhmässä paranee, mutta samaan aikaan toimet heikentävät niihin osallistumattomien työllisyyttä. (Alasalmi, Busk, Kauhanen, Leinonen, Solovieva, Valkonen & Viikari-Juntura 2020, 37-43.)

Työvoimapolitiittisilla toimenpiteillä avoimille työmarkkinoille sijoittuminen on Ahon (2008) mukaan tehotonta. Toimenpiteiden vaikutusten mittaaminen on myös ongelmallista koska ei voida suoraan päätellä olisiko esim. työllistyminen tapahtunut ilman toimenpiteitä. Työvoimapolitiittisiin toimenpiteisiin laitetaan paljon resursseja ja osa toimenpiteistä on vaikuttavampia kuin toiset. Työ- ja elinkeinoministeriön tutkimuksen (Tuomaala, 2021) mukaan parhaita työvoimapolitiittisia toimia työllistymisen edistämiseksi ovat työllistäminen starttirahalla, vuoroteltuvapaasijaisuudet sekä opiskelu työttömyystuella. Näihin toimiin harva päihderiippuvuudesta kärsivä yltää tai omaa mahdollisuudet matalan koulutustason ja arjenhallinnan haasteiden vuoksi.

Aho (2008, 55-56) toteaa Arvioinnin teemanumeron artikkelissaan, että toimenpiteitä usein kohdistetaan epätarkoituksenmukaisesti ja niiden taustalla on usein muita kuin työllistämiseen tähtäviä syitä. Toimenpiteillä pyritään sosiaalipoliittisiin tavoitteisiin kuten syrjäytymisen torjuntaan ja työttömien aktivointiin (Aho, 2008, 56). Työvoimapolitiittisten toimien vaikutuksia olisi Ahon (2008, 58) mukaan olisi syytä tutkia myös muilta osin kuin työllistymisen näkökulmasta käsin. Kyvyt-hankkeen kohderyhmän näkökulmasta relevantti tulos on useammin jokin muu edistyminen tai hyvinvointia lisäävä tapahtuma kuin esim. sijoittuminen avoimille työmarkkinoille tai ammatilliseen koulutukseen.

Kyvyt-hankkeen tavoitteena on ollut edistää opinto- ja työelämäpolkujen rakentumista pienin askelin. Hankesuunnitelmassa on mainittu toimenpide-ehdotuksina (Hankesuunnitelma, 2018) mm. sosiaalisen kuntoutuksen, matalan kynnyksen työtoiminnan ja osallisuutta edistävän toiminnan kehittäminen osana toiminta-, opiskelu- ja työkyvyn kohentumiseen tähtäviä toimia. Toimien tarkoituksena on ollut kehittää matalan kynnyksen polkuja työkokeiluihin, kuntouttavaan työtoimintaan ja uudenslaisiin työllisyyttä edistäviin palveluihin sekä eri asteisiin koulutuksiin ja opintopoluille. Kohderyhmän ja hankkeen kehittämistyön haastavuutta kuvaa hyvin TEM-analyyssissä Aktiivisilta työvoimapolitiittisilta palveluilta sijoittuminen vuonna 2019 (Tuomaala 2021, 6-17) todetaan, että kaikista heikoimmin työllistymiseen vastaavat kuntouttava työtoiminta, valmennukset, kokeilut sekä opiskelu kotoutumistuella. Kyvyt-hankkeen

kohderyhmä tarvitsee usein tukea päästäkseen edes kaikista heikoimmin työllisyyttä tukevien matalan kynnyksen aktiivipalveluiden piiriin.

Päihdekuntoutujien ja aktiivisesti päihteitä käyttävien ihmisten toimintakyvyn, työelämävalmiuksien ja osallisuuden edistäminen vaatii erityisiä toimia johon hankkeen taholta, on pyritty vastaamaan. Päihderiippuvuudesta kärsivät ihmiset ovat erityisen heikossa asemassa työllistymisen näkökulmasta ja he usein tulevat osallisiksi kaikista huonoiten työllisyyttä edistäviin palveluihin. Vaikka kuntoutuminen edistyisikin ja työelämävalmiudet kehittyisivät sellaisiksi, että opinto- ja työelämäpoluille olisi mahdollista edetä, jää jäljelle päihteidenkäyttäjän stigma.

Stigmatisoinnin seuraukset ovat konkreettisia niin yksilölle kuin yhteiskunnalle laajemmin, ne näkyvät eristäytymisenä sosiaalisista verkostoista, alentamalla terveydentilaa ja lisäämällä työttömyyttä kohderyhmässä. Yhteiskunnan tasolla stigmatisointi lisää sosiaali- ja terveydenhuollon kustannuksia ja vähentää työllisten määrää. (Rovamo 2018, 83.)

4 Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimusasetelma

Opinnäytetyössä tutkittiin miten Kyvyt-hankkeeseen osallistuneiden osallisuus, hyvinvointi ja opinto- ja työelämäpoluille siirtyminen ovat kehittyneet. Tutkimuskysymykset täsmentyivät lopulliseen muotoonsa taustatutkimuksen perusteella sekä haastatteluista nousseiden ilmiöiden ja vaikutusten kautta.

1. Keitä ovat hankkeeseen osallistujat ja mitkä ovat heidän taustansa?
2. Onko osallistujapopulaation taustatekijöillä vaikutusta hankkeesta saatuun apuun ja mitkä tekijät edistivät vaikutuksen syntymistä.
3. Millä tavalla hankkeeseen osallistuminen on vaikuttanut siihen osallistuneiden ihmisten arkeen ja toimintakykyyn.

Tutkimuskysymysten tarkoituksena on selvittää osallistuneiden henkilöiden työmarkkina-asema, koulutustausta, yleinen elämäntilanne ennen osallistumista ja mistä he saapuivat hankkeen toimintaan sekä onko Kyvyt-hankkeeseen osallistuminen vaikuttanut heidän elämäntilanteisiinsa.

Tämän opinnäytetyön tarkoitus jakaantuu kahteen osaan. Ensimmäisenä tarkoituksena on selvittää kuinka hankkeessa tehdyt toimet ja kehittämistyö ovat onnistuneet ja millaisia tuloksia niillä on saatu aikaan. Toisena tarkoituksena on esittää tutkimustulosten perusteella hankkeen päätoteuttaja Diakonissalaitoksen Hoiva Oy:lle tai Diakonissalaitoksen konsernille kehittämisehdotus siitä, kuinka hankkeessa kehitettyjä toimintamalleja voitaisiin jatkossa hyödyntää asumis- ja päihdepalveluissa, tai aivan uudenaikaisena palveluna.

5 Eettisyys

Tutkimusta varten haettiin Diakonissalaitoksen konsernilta lupa tutkimuksen tekemiseen ja se myönnettiin. Tutkimuslupahakemuksessa oli eriteltyä mitä tietoja tullaan käyttämään ja kuinka niitä käytetään. Tutkimuksen luonne muuttui tutkimusluvan jälkeen hieman ja siitä jätettiin osa pois, uutta tutkimuslupaa ei kuitenkaan haettu koska asiakkaita koskeva tutkimuksen osuus oli tutkimusluvan mukainen. Tutkimus aloitettiin luvan myöntämisen jälkeen.

Tämän opinnäytetyöntekijällä on kaksoisrooli tässä tutkimuksessa. Opinnäytetyöntekijä työskentelee Kyvyt-hankkeen projektipäällikkönä Diakonissalaitoksen Hoiva Oy:llä. Tutkimusta tehtäessä on huolellisesti pyritty objektiiviseen faktojen esittämiseen ja tiedot on tarkistettu hankkeen muiden työntekijöiden kanssa ja niistä on käyty keskusteluja etukäteen ja opinnäytetyön prosessin aikana.

Tutkimusta tehdessään on noudatettava hyvää tieteellistä käytäntöä eli rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä sekä tutkimusten ja niiden tulosten arvioinnissa. (Hyvä tieteellinen käytäntö 2021.)

Erityisesti on kiinnitetty huomiota asiakastietojen käsittelyyn ja tutkimuseetiikan mukaisesti huolehdittu tietojen anonymiteetistä. Kaikki asiakastietoja sisältävät tutkimusmateriaalit on hävitetty heti sen jälkeen, kun niistä on saatu tarpeellinen määrällinen informaatio. Opinnäytetyön tekijä on säilyttänyt asiakastietoja sisältäviä tallennusvälineitä Kyvyt-hankkeen lukuissa tiloissa ja materiaalia on käsitelty samoissa tiloissa.

Koska opinnäytetyöntekijä on samaan aikaan Kyvyt-hankkeen projektipäällikkö, kiinnitettiin haastateltavien valinnassa huomiota siihen, että pyrittiin valitsemaan mahdollisimman tuntematon satunnainen joukko haastateltaviksi. Tällä tavoin toimimalla haluttiin varmistaa, että haastattelijan ja haastateltavan välillä ei ole olettamuksia asioista, tai ei synny tilannetta, että haastattelija olettaa asioita perustuen tuntemukseen.

Tutkimus toteutetaan ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettisiä periaatteita noudattamalla. Koska kyseessä ovat erityisen haavoittuvassa asemassa olevat ihmiset, on eettisten periaatteiden ennakoarviointi tehty erityisellä huolella. Haastattelujen muodoksi valikoitui teema-haastattelut, koska näin halutaan taata mahdollisimman hyvin sananvapauden toteutuminen. Haastattelumuoto antaa tilaa haastateltavan kokemukselle ja tarinalle niin kuin he itse sen haluavat kertoa. Haastattelun mahdollistamiseksi on luotava luottamuksellinen ilmapiiri, aihepiiri on haastateltaville henkilökohtaisen elämän avaamista, johon täytyy suhtautua kunnioituksella. Oman elämän käsittely ja siitä kertominen voi aiheuttaa henkistä raskautta ja tuoda tunteita esiin, näille on annettava tilaa ja ne tulee huomioida haastattelun aikana. Haastatteluun osallistuvilla on täysi vapaus vetäytyä haastattelusta ja päättää

osallistumisensa ilman perusteluita. (Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet 2019 2022; Hyvärinen, Suoninen & Vuori 2022.)

Haastateltaville kerrottiin suusanallisesti mikä on tutkimuksen tarkoitus ja kuinka haastattelun aikana toimitaan. Haastateltaville annettiin tutkimuksen tiedote myös kirjallisena ja sen jälkeen he allekirjoittivat suostumuksensa erilliseen suostumuslomakkeeseen.

6 Opinnäytetyön menetelmät

Aineistonhankinnan tavoiksi tässä tutkimuksessa valikoituivat dokumentoidun tiedon (Hilkka-asiakasrekisteri) ja kysely- ja haastattelututkimuksen yhdistelmä. Perusteluina olivat mahdollisimman kattavien aineistojen kerääminen sekä näiden kolmen eri aineistonkeruun tavan tuottaman tiedon yhteensovittaminen. Jokainen valittu aineisto tukee hyvin tutkimusasetelmaa ja -kysymyksiä. Tällä yhdistelmäaineistolla pystytään vastaamaan siihen, mikä on tutkitavan populaation lähtötilanne ja taustat hankkeeseen tullessa sekä osoittamaan millaisia muutoksia on syntynyt osalle joukosta ja minkälaisia tuloksia hankkeen toiminta on synnyttänyt. Tutkimusaineiston valintaan vaikutti myös se, että asiakastyötä tehneet pää- (Hoiva Oy) ja osatoteuttaja (SDO) ovat kirjanneet osallistujien tiedot yhteiseen asiakastietojärjestelmään ja näin kokonaisaineistoon saatiin kaikkien osallistujien tiedot. Haastattelut ovat myös toteutettu siten, että kohteina ovat olleet sekä SDO:n että Hoivan toimintoihin osallistuneet henkilöt.

6.1 Yhdistelmä tutkimus

Koska kyseessä on teemallinen haastattelu ja sen kautta saatu tieto perustuu haastateltavan kokemukseen, voidaan todeta, että tämän haastattelututkimuksen kautta tutkimus sijoittuu fenomenologis-hermeneuttisen tutkimuksen alueelle. Tuomi ja Sarajärvi (2018, 39-42) toteavat teoksessa Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi, että Fenomenologisen tutkimuksen kohteena on elämismailma ja ihmisen suhde omaan elämistodellisuuteensa. Fenomenologian mukaan ihmistä voidaan ymmärtää tutkimalla tämän suhdetta maailmaan. Hermeneuttinen tarkoittaa ilmiöiden merkityksen oivaltamista.

Tämän opinnäytetyön tutkimusmenetelmiksi valikoitui kvalitatiivisten ja kvantitatiivisten menetelmien yhdistelmä tutkimus, pääpaino oli kvalitatiivinen. Kvalitatiiviset eli laadulliset tutkimusmenetelmät antavat mahdollisuuden tarkastella tutkimusaineistoa useista eri näkökulmista. Ihmistutkimusta ohjaavat aina pyrkimykset loogiseen todisteluun ja objektiivisuuteen tarkasteltaessa havaintoaineistoja joihin tutkimus perustuu. Tutkijan omat mieltymykset tai arvolähtökohdat eivät saa vaikuttaa havaintoaineiston tulkintaan. (Alasuutari 2011, 31-32.)

Alasuutarin (2011, 39) mukaan laadullinen tutkimusmenetelmä sopii käytettäväksi, kun havaintomateriaalia on käytettävissä rajallisesti eikä sen ole tarkoitus vastata yleistävästi johonkin suureen joukkoa koskevaan ongelmaan tai kysymykseen. Laadullisen tutkimuksen havaintomateriaali koostuu yleensä suhteellisen pienestä joukosta sen luonteen vuoksi. Tehtäessä haastattelututkimusta syntyy helposti paljon materiaalia, jonka analysointi olisi määrällisellä tutkimusmenetelmällä mahdotonta. (Alasuutari 2011, 38-39.)

Alasuutarin (2011, 39) mukaan kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa tutkimusjoukon ei tarvitse olla määrällisesti suuri. Taustatietojen kvantitatiivisen ja strukturoitujen palautekyselyjen vastausten analyysien pohjalta haastattelututkimuksen menetelmäksi valikoitui puolistrukturoitu teemahaastattelu, jonka avulla kerättiin syventävää sanallista kokemusta dokumentoidun tietoaaineiston tueksi.

Tutkiessamme kokemusta ja merkityksellisyyden teemaa tutkimuksessa on hyvä jättää haastateltavalle mahdollisuus omansanisesti kertoa omasta kokemuksestaan. Puolistrukturoitu haastattelu on laadullisen tutkimuksen menetelmä, jossa kysymykset laaditaan ennakkoon ja esitetään enemmän tai vähemmän samalla tavalla jokaiselle haastateltavalle. Haastattelukysymysten joukossa voidaan esittää myös tarkkoja ja lyhyttä vastausta vaativia kysymyksiä, vastaamisen tapa on kuitenkin aina vapaa. Teemahaastattelu on vapaampi teemoihin pohjautuva haastattelumalli, jossa kysymyksiä ei tarkasti muotoilla etukäteen tai esitetä samassa muodossa. Teemahaastattelussa tutkija perehtyy tutkimusta tukevaan kirjallisuuteen ja valitsee sen kautta kysymyksiä näistä teemoista. (Hyvärinen, Suoninen & Vuori 2021; Kananen 2014, 70-73.)

6.2 Tiedonkeruun menetelmät

Tämän opinnäytetyön tutkimuksen aineistomateriaali kerättiin Kyvyt-hankkeen osallistujista kerätyistä taustatiedoista N=140, strukturoiduista palautekyselyiden vastauksista N=31 ja teemallisesta haastattelusta N=9.

6.2.1 Hilikka-asiakasrekisteri

Hilikka-asiakastietojärjestelmästä saatiin siihen dokumentoidut tiedot ajalta 1.9.2019-31.12.2021. Tietoaaineistosta valittiin tutkimuskysymyksiin vastaavia tietoja. Asiakastietojärjestelmän sisältämät aineistot käsiteltiin anonymoina. Tietoaaineistot saatiin Excel-muodossa ja niistä poistettiin tarpeettomat aiheet tai luokat. Aineistoa käsiteltiin Excel-taulukoissa ja niiden sisältämää aineistoa muokattiin yhtenäiseksi ja käsittelyä helpottavaan muotoon. Tietoaaineistosta saadut tiedot jakautuivat pääluokkiin: sukupuoli, lähettävä taho³, ikäluokka

---

³ Lähettävä taho luokkaa ei ole suoraan saatavissa Kyvyt-hankkeen Hilikka-asiakastietojärjestelmästä, sen tilalla hankkeessa on käytetty osoitekenttää tiedon kirjaamiseen.

(<25, 25-29, 30-54, 55<), organisaatitieto (Hoiva, SDO), asuinpaikka, asumistilanne, työmarkkina-asema hankkeeseen osallistumisen alkaessa ja osallistumisen loppuessa, koulutus aloittaessa ja lopettaessa, ensisijainen tulonlähde, ohjaustulos päättyessä, työkyvyn itsearviointi alussa ja lopussa, toimenpide. (LIITE 1, Excel-taulukko aineistosta)

Tutkittava aineisto koostui luokittelujen lisäksi kahdesta erillisestä ryhmästä ja niistä saaduista Excel-aineistosta 1. kaikki ajanjakson osallistujat (N=140) ja 2. toimenpiteisiin osallistuneet (N=78) sisältäen kaikki tapahtuneet toimenpiteet 140 kpl. Tutkimusaineiston analyysin helpottamiseksi tiedot yhdistettiin yhteen Excel-tiedostoon ja niitä ristiin vertailtiin keskenään ja niistä poistettiin kirjausvirheitä ja raporttien epätasällisyydestä johtuneet tuplahenkilöt ja näin varmistettiin, että tietoaaineisto on luotettavaa. Tietoaaineistossa henkilöiden nimiä tai yksilöintitietoja ei niiden käsittely vaiheessa ollut ja ne korvattiin täsmällisen tiedon varmistamiseksi numeroin. Tietoaaineiston käsittely on ollut vaativa prosessi ilman yksilöintitietoja, ja tiedon oikeellisuuden varmistaminen on vaatinut hankkeen työntekijöiden apua. (LIITE 2, Excel-taulukko toimenpiteet)

Taulukko 1: Hilikka-asiakasrekisterin alkuperäinen aineisto

Hilikka-asiakasrekisteri	Otantajoukko	Hilikka pääluokkia
Aineisto 1. tausta-aineisto	N=140	19 kpl
Aineisto 2. toimenpiteet	N=78	3 kpl

Aineistot yhdistettiin järjestämistä ja analyysiä varten.

6.2.2 Palautekysely

Palautekyselyn aineisto sisältää Diakonissalaitoksen Hoiva Oy:n Kyvyt-hankkeen tekemän palautekyselyn ajalta 1.1-5.1.2022. Palautekyselyä on kerätty verkkokyselyllä, jossa on 12 kysymystä, näistä saadut tiedot ovat anonyymejä.

Hankkeen aikana suoraa osallistujiin kohdistuvaa asiakastyötä on pääsääntöisesti tehty kahden osatoteuttajan yhteistyönä. Osallistujat tulevat hankkeeseen Diakonissalaitoksen Hoiva Oy:n ja Suomen Diakoniaopiston kautta (SDO). Osallistujat liikkuvat tarpeen mukaan näiden kahden toimijan tuottamissa hanketoiminnoissa. Kummallakin, pää- (Hoiva Oy) ja osatoteuttajalla (SDO) on omat painopisteet ja kehittämistehtävänsä hankkeen sisällä ja omien organisaatioidensa lähtökohdista. Hankkeen kokonaistavoite on yhteinen. Hankkeen kolmas osatoteuttaja STEP-koulutus ei ole osallistunut suoraan asiakastyöhön, tai se on ollut koulutusluonteista ja vähäistä.

Diakonissalaitoksen Hoiva Oy:n hanketyöryhmä on toteuttanut osallistujille suunnatun palautekyselyn. Kyselyn ollessa avoin kaikille osallistujille muodoksi valikoitui strukturoitu kysely. Kysely toteutettiin anonyymisti Microsoft Forms työkalulla, kaikille osallistujille on tarjottu mahdollisuutta vastata kyselyyn. Kyselyn linkkiä on jaettu sähköisissä kanavissa ja viestimissä suoraan osallistujille ja/tai pyydetty tapaamisessa vastaamaan kyselyyn iPad-laitteella. Palautekyselyn tuloksista voidaan tarkastella kuinka osallistujien kokemus omasta osallistumisestaan hankkeessa on toteutunut ja miten he arvioivat hankkeen toiminnan vaikutuksia omaan elämäntilanteeseen. Palautekyselyyn ovat voineet osallistua Hoiva Oy:n ja SDO:n Kyvyt-hankkeeseen osallistuneet.

Palautekysely sisälsi 12 kysymystä, joista kysymykset 1 ja 2 kartoittivat mihin toimintoihin vastaaja on osallistunut. Kysymykset 3-6 kartoittivat numeraalisen asteikon 1-10 arvoilla (1 huonompaan 5 ei muutosta 10 parempaan) muutosta ja oman elämän vaikuttamismahdollisuuksia, luottamusta tulevaisuuteen ja valmiutta siirtyä opinto- ja työelämäpoluille. Kysymykset 7-8 kartoittivat palvelujärjestelmän tuntemuksen kehittymistä ja oman polun löytymisen kehittymistä kylä tai ei vastauksilla. Kysymykset 9-10 ja 12 olivat avoimia kysymyksiä, joissa kysyttiin toimintaan osallistumisen hyödystä ja toiminnan kehittämistä sekä pyydettiin avointa palautetta. Kysymys 11 pyysi arvioimaan tähdillä 1-10 kuinka todennäköisesti suosittelet hanketta muille. (LIITE 3, Hoiva Oy:n Kyvyt-hankkeen palautekysely)

Taulukko 2: Palautekyselyn vastausmäärät

Palautekysely	Kysymykset 1-8	Kysymys 9	Kysymys 10	Kysymys 11	Kysymys 12
Vastaajat	N=31	N=26	N=20	N=30	N=17

6.2.3 Haastattelut

Osallistujien haastattelut toteutettiin ajalla 8.12.2021-17.1.2022. Haastattelut tehtiin dialogia ja haastateltavan tarinaa kunnioittaen, haastattelija ohjasi apukysymysten ja teemojen kautta haastattelutilannetta tarpeen mukaan. Haastateltavat ovat valikoitu satunnaisotannalla ja siten, että mikäli haastateltava ei ole saapunut paikalle tai on estynyt muuten on josta valittu seuraava mahdollinen osallistuja. Haastatteluiden tarjoama informaatio on osittain puutteellista koska kaikki haastateltavat, jotka tavoitettiin ovat jollain tapaa hyötyneet hankkeesta tai ovat olleet aktiivisia muilla tavoin ja näin haastatteluilla ei saatu kokemusta siitä miksi hanke ei ollut osalle potentiaalisista osallistujista tarpeellinen tai oikea-aikainen.

Osallistujien haastattelut toteutettiin lähitapaamisina, joissa opinäytetyön tekijä esitti neljän valikoidun teeman sisällä avoimia ja tarkentavia kysymyksiä, haastattelut nauhoitettiin. Haastatteluiden nauhoittamisella haluttiin varmistaa rikkoutumaton ja aito vuorovaikutus haastattelutilanteessa. Kananen toteaa (2017, 104) teoksessaan Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinäytetyönä, että nauhoittaminen edistää luonnollista haastattelutilannetta koska haastateltava ei häiriinny muistiinpanojen tekemisestä ja haastattelija pystyy keskittymään läsnäoloon.

Haastateltavia ohjeistettiin vastaamaan kysymyksiin omin sanoin. Haastatteluissa pyrittiin etenemään teema kerrallaan mutta mikäli haastateltava ”harhautui” eri aiheeseen tai teemaan, se sallittiin. Jokaisen teeman kohdalla kerrottiin, että nyt vaihtuu teema ja seuraavat kysymykset koskevat kyseistä teemaa. Jokainen haastattelu toteutettiin neljän ajallisen teeman mukaisesti, teemat rajautuvat ajallisesti siten, että kaksi ensimmäistä teemaa koskivat mennyttä aikaa ja kaksi viimeistä teemaa sijoittuvat nykyhetkeen ja tulevaisuuden suuntaan. Näillä haluttiin saada vastauksia tutkimuskysymykseen ”millä tavalla hankkeeseen osallistuminen on vaikuttanut siihen osallistuneiden ihmisten arkeen ja toimintakykyyn?”. Perusteluna teemojen aikaulottuvuudelle oli muutoksen todentaminen, haastatteluista saadaan vastaus aiemman elämäntilanteen suhteesta nykyiseen elämäntilanteeseen. Hankkeeseen osallistumisen aikaisen työskentelyn kartoittamisella selvitettiin muutosta edistäneitä tekijöitä ja tulevaisuuden teemalla selvitettiin elämänsuunnan ja toiveikkuuden muutosta. Haastatteluissa käytetyt teemat ja niiden sisällä esitettyjen kysymysten listaus on liitteenä tämän opinäytetyön raportin liitteet kohdassa. (LIITE 4, Teemahaastattelun perusrunko ja teemat)

Laadullisen tutkimuksen teemahaastattelussa kysymyksiä on mahdotonta suunnitella täysin etukäteen valmiiksi, koska yksi kysymys usein johtaa uuteen kysymykseen. Haastattelijalta tai tutkijalta vaaditaan herkkyyttä tilanteelle ja kykyä kuulla vastaukset siten, että pystyy havaitsemaan lisäkysymyksen tarpeen. Kysymyksiä on erityyppisiä kuten avoimet kysymykset, jatkokysymykset, hypoteettiset kysymykset, dikotomiset kysymykset (kyllä tai ei, sisältää pelkän faktan) ja itsestään selvät kysymykset. Ensin mainittuja kysymystyyppisiä pidetään parempina kuin kahta jälkimmäistä. (Kananen 2017, 95-107.)

Haastatteluiden sisällöt ja kysymykset osoittautuivat osalle haastateltavista vaikeiksi, ja tämän vuoksi haastatteluiden aikana haastattelija joutui ohjaamaan tai avaamaan kysyttävän kysymyksen tarkoitusta, ja tai esittämään lisäkysymyksiä. Haastatteluiden rakenteessa erityisiä haasteita haastateltaville aiheutti aikajana ja teemojen rakentuminen aikajaksoihin ”aloittaessa ja elämäntilanne ennen hanketta” ja ”hankkeen aikana työskentely ja vaikutukset nykyiseen tilanteeseen”. Haastatteluiden aikana haastattelija teki ratkaisun, että haastateltava sai kertoa teemojen sisällä omaa tarinaansa aikamääreestä riippumatta ja haastattelija on yleiskielisen litteroinnin vaiheessa siirtänyt ne ajallisesti oikeisiin ajanjaksollisiin vaiheisiin.

6.3 Aineiston käsittely ja analyysi

Tämän opinnäytetyön tutkimushaastatteluiden vastauksista on nostettu esille ilmiöitä ja arjen vaikutuksia, joita haastateltava on sanallisesti halunnut ilmaista. Sanoja ja lauseita on luokiteltu ja niiden sisällön perusteella niistä on löytynyt merkitsevät teemat, jotka vastaavat tutkimuskysymyksiin hankkeen vaikutuksista ja kuinka osallistuminen on vaikuttanut osallistujan elämäntilanteeseen ja millainen muutos on ollut suhteessa aloitustilanteeseen. Hermeneutiikkaan kuuluu Laadullisen tutkimuksen ja sisällön analyysin (Sarajärvi & Tuomi, 2018, 40-41) mukaan kaksi avain käsitettä, esiymmärrys ja Hermeneuttinen kehä, ymmärtäminen ei koskaan ala tyhjästä, sen perustana on jo aiempi ymmärrys tutkittavasta kohteesta. Tässä opinnäytetyössä esiymmärrys tutkittavasta aiheesta ja henkilöistä muodostettiin tutkimalla ensin Kyvyt-hankkeen osallistujien taustatekijöitä ja sosiaalista asemaa sekä toimia, joihin he ovat hankkeen aikana osallistuneet, tietolähteenä Hilikka-asiakasrekisteri. Taustatekijöiden lisäksi tutkittiin Kyvyt-hankkeen toteuttaman palautekyselyn tulokset.

Tutkimusaineistoksi olisi saattanut riittää strukturoitu kysely ja asiakastietojärjestelmän aineistokin mutta tutkimuksen koskiessa ihmistä ja tämän kokemuksellisuutta ja elämäntilanteen kehittymistä oli tärkeää saada myös osallistujien omasanaista kokemusta. Tutkimusmenetelmiä valittaessa pitää aina pohtia mikä on tutkimusongelma ja resurssit, joiden avulla voidaan tutkimus toteuttaa (Sarajärvi & Tuomi 2018, 83-85). Resursseina tässä tutkimuksessa oli opinnäytetyön tekijä yksin, tämä asetti aineiston keruulle rajat ja tämän perusteella parhaan lopputuloksen saavuttamiseksi rajallisilla resursseilla oli laadullisen tutkimuksen toteuttaminen.

Tässä opinnäytetyössä tutkittiin koko Kyvyt-hankkeen osallistujapopulaatiosta (N=140) tutkimusasetelmaan vastaavat määreet, jotka vastasivat kysymyksiin, minkälainen joukko on kyseessä ja mitä hankkeeseen osallistumisessa on tapahtunut tai ei ole tapahtunut. Tämän jälkeen tutkittiin pienemmistä joukoista (N=31) minkälaista palautetta hankkeesta on annettu ja lopuksi tehtiin haastattelututkimus vielä pienemmästä joukosta (N=9), jonka avulla syvennettiin tutkimusaineistoa neljän eri teeman kautta. Palautekyselyn tutkimukseen otettiin mukaan kaikki vastaukset, joita on saatu Kyvyt-hankkeen aikana. Haastattelututkimukseen valittiin ne, jotka suostuivat osallistumaan tutkimukseen ja olivat tavoitettavissa. Teemoina haastattelutilanteessa käytettiin tulotilanteen taustoittamista, työskentelyä hankkeessa, vaikutuksia nykytilanteeseen ja tulevaisuuden näkymiä.

Hilikka-asiakastietorekisterin aineisto analysoitiin kvantitatiivisen luokitteluasteikon mukaisesti. Silloin kun tutkimusmateriaalina on sanallisesti mitattavia määritelmiä, voidaan käyttää luokitteluasteikkoa tutkimusmateriaalin analyysiin, vaikka kyseessä onkin laadullinen tutkimus. (Kvantitatiivinen käsikirja 2022; Vehkalahti 2014, 27.)

Aineiston analysointia ja luokittelua varten on Hilikka-asiakastietojärjestelmästä saatuja Excel-aineistoja sekä taulukkoja muokattu tiedon analysoinnin helpottamiseksi. Tietosisältöjä ei ole muutettu mutta niitä on jaoteltu tarpeen mukaisesti. Esimerkiksi on ollut tarpeen saada tieto lähettävästä tahosta, ja siitä miten osallistujat ovat jakautuneet hanketoteuttajien kesken. Alkuperäinen merkintä on voinut sisältää tiedon esim. SDO/Hoivan päihdepalvelut tai Hoiva/A-klinikka päihdepalvelut tai Hoiva/Symppis, näillä on kuvattu hankkeen kirjaamiskäytännöissä, että osallistuja on SDO:n osallistuja ja tullut Hoivan päihdepalveluista tai osallistuja on Hoivan osallistuja ja tullut A-klinikan päihdepalveluista tai Hoivan osallistuja ja tullut Symppiksestä. Näistä merkinnöistä ja osoitekentän luokasta on yksinkertaistettu omiin luokkiinsa tutkimusta varten ”organisaatio” jaoteltuna SDO, Hoiva Oy ja Hoiva/SDO ja ”lähettävä taho” ilman lähettävän toimijan nimeä jaoteltuna yhdeksän (9) eri yläotsikon mukaan. Lähettävät tahot on jaoteltu seuraavasti: päihdepalvelut, asumispalvelut, TE-palvelut, matalan kynnyksen päihdepalvelut, matalan kynnyksen palvelut muu, itsenäisesti/puskaradio, muut työllisyyttä edistävät palvelut, mielenterveyspalvelut ja muu.

Koko ryhmästä (1.) tarkasteltiin koulutusta, työmarkkina-asemaa, lähettävää tahoa, organisaatiota, ikää ja sukupuolta, työkyvyn itsearviointia. Ryhmästä 2. tarkasteltiin ryhmän yksi määreet ja toimenpiteet. (LIITE 1, Excel-taulukko aineistosta; LIITE 2, Excel-taulukko toimenpiteet)

Taulukko 3: Hilikka-aineistosta analyysiin valikoidut pääluokat

	Pääluokat									
Ryhmä 1. N=140	Koulutus	Työmarkkina-asema	Lähettävä taho	Vastuu organisaatio Hoiva/SDO/yhteinen	Ikä	Sukupuoli	Työkyvyn itsearviointi			
Ryhmä 2. N=78	Koulutus	Työmarkkina-asema	Lähettävä taho	Vastuu organisaatio Hoiva/SDO/yhteinen	Ikä	Sukupuoli	Työkyvyn itsearviointi	Toimenpide	Toimenpiteen määrä (sisältö)	Toimenpiteiden määrät

Pääluokista selvitettiin yleisenä tietona hankkeen osallistujien kokonaismääriä sukupuolen, iän, koulutuksen, työmarkkina-aseman, työkyvyn arvion, lähettävän tahon, asumistilanteen mukaan sekä toimenpiteiden osalta. Toimenpiteiden sisällöstä tutkittiin toimenpiteiden sisältö eli mikä toimenpide on kyseessä ja niiden kokonaismäärät. Toimenpiteistä eriteltiin kullekin osallistujalle osuneet toimenpiteet ja niiden sisältöä tarkasteltiin. Mikäli osallistujalla oli samaa toimenpideluokkaa useampi tämä vähennettiin tulosten esittämisessä lukujen tarkentamiseksi esim., jos samalla osallistujalla oli kolme kertaa toimenpiteenä työkokeilu, vähennettiin työkokeiluun osallistuneiden yksilöiden kokonaismäärästä kaksi työkokeilua.

Palautekyselyjen analyysi tehtiin Microsoft Forms-työkalun tarjoaman valmiin tilasto- ja yhteenvetoraportin avulla. Numeraalisten kysymysten vastauksista saatiin suoraan kunkin kysymyksen osalta arvojen jakaumat ja prosenttiosuudet, sama koski myös kyllä tai ei vastauksia. Kahden ensimmäisen kysymyksen osalta saatiin selville mihin toimintaan on vastaaja osallistunut ja onko osallistuttu sekä yksilö- että ryhmävalmennukseen. Kysymysten 9-10 ja 12 sanalliset palautteet ja kommentit kerättiin Excel taulukkoon ja ne luokiteltiin niiden antaman informaation mukaan luokkiin 1. ei relevantti tieto 2. neutraali 3. positiivinen 4. negatiivinen. Tämän jälkeen vastausten sisältöä tutkittiin tarkemmin. Sanallisia vastauksia ja palautteita verrattiin haastattelututkimuksessa nousseiden teemojen kanssa.

Haastattelut litteroitiin yleiskielen tasolle, jossa pysyttiin uskollisina haastateltavan vastauksille ja säilytettiin heidän itsensä käyttämät tärkeiksi määritellyt sanat tai ilmaisut. Lauserakenteita selkeytettiin kieliopillisesti ja turhat välisanat tai ilmaisut poistettiin. Litteroinnin tasoja on useita ja yleiskielisessä litteroinnissa tekstistä poistetaan puhekielen ilmaisut (Kananen 2017, 134-135).

Haastatteluiden litterointivaiheessa vastauksia tarkasteltiin myös haastateltavan haastattelu-tilanteen ja nauhoituksessa esiintyvän kontekstin mukaan ja sanotut asiat pyrittiin kirjoittamaan ymmärrettävään muotoon siten, että ne ovat yhtäläisiä sanotun kanssa. Tällä tarkastelulla varmistettiin, että aineistosta ei jäisi pois mitään olennaista eikä haastateltavan lausuma jäisi huomiotta. Esimerkkinä yleiskielelle litteroidusta vastauksesta voidaan ottaa haastateltavan lause:

”mä itse asiassa ajattelin et mä olin vähän huolissaan siitä et vaikka itse en ole päihteetön, mut ku en ole käyttänyt huumeita vuosiin niin tota, mä vähän mietin et sitä et jos kaikki muut tulee tuolta Alppikadun asuntolasta, niin mä mietin sitä et en mä oo niin kauheen”

Tätä lausetta analysoitaessa voidaan se kontekstista käsin purkaa tulkinnaiksi, että osallistuja oli huolissaan omasta tilanteestaan, jos muut ryhmän jäsenet olisivat aktiivisia päihteiden käyttäjiä tai päihtyneinä toiminnassa mukana.

Alasuutari (2012) toteaa Laadullinen tutkimus 2.0 teoksessa, että havaintojen pelkistämisen vaiheessa kiinnitetään huomiota vain olennaiseen ja siihen mikä on tärkeää teoreettisen viitekehyksen tai kysymyksen asettelun mukaisesti tarpeellista.

Haastatteluiden analysoimiseksi valikoitui aineistolähtöinen sisällön analyysi. Aineistolähtöinen sisällön analyysi on laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmä, jossa jäsenetään havaintoaineistoa ja paikannetaan aineistosta olennaiset sisällöt tutkimuksen kannalta. Aineistolähtöinen analyysi jakautuu Tuomen ja Sarajärven (2018, 122-127) mukaan kolmeen tunnistetavaan vaiheeseen 1. aineiston redusointi eli pelkistäminen, 2. klusterointiin eli ryhmittelyyn ja 3. abstrahointiin eli teoreettisten käsitteiden luomiseen.

Aineiston pelkistämisen vaiheessa haastateltavien vastaukset ja ilmaisut ryhmiteltiin sen mukaan mikä oli ollut kysymysten teema ja mihin ilmiöön ne vastasivat. Ryhmittelyssä käytettiin värikoodeja ilmaisemaan mihin ajalliseen hetkeen vastaus kuuluu. Tällä tavoin lopputuloksiin päätyneiden vastausten jäljittäminen oli mahdollista niiden alkulähteelle saakka. Alkuvaiheessa saman vastaajan samaan teemaan ja aikaan sidottuja vastauksia kuljetettiin kytköksissä toisiinsa, jotta niiden avulla voitiin tässä vaiheessa poistaa saman asian toistuminen, tämä helpotti myös vastausten sisällön tulkintaa. Ajoittain vastauksen näyttäessä täysin irralliselta, saatiin johtolanka vastaukseen saman vastaajan toisesta vastuksesta. Värikoodeilla merkittiin ajan lisäksi muuttumattomat ilmiöt tai asiat, yleisin esimerkki muuttumattomasta tilanteesta koski taloudellista tilannetta tai korvaushoidon toteutumista. Tällä tavoin varmistettiin aineiston sisältämän informaation muuttumattomuus. Pelkistämisen seuraavassa vaiheessa aikajatkumoa tukemaan muodostettiin värikoodien avulla tarkempi kahdeksan osainen apuluokka, joiden avulla pelkistettyjä ilmaisuja voitiin jäljittää vielä abstrahoinnin vaiheessa niiden alkulähteille. Värikoodit muutettiin numerokodeiksi.

Taulukko 4: Apuluokka, aikakoodit

Koodi	Kategoria
0	Kokemusperäiset tekijät
1	Aikaisempi elämäntilanne
2	Nykyinen elämäntilanne
3	Muuttumattomat asiat ja elämäntilanne
4	Osallistumisen aikaiset muutostekijät ja tulokset
5	Tulevaisuus
6	Muu kokemus tai vaikutus
7	Konkreettinen vaikutus nykyhetkeen/tilanteeseen

Redusointi vaiheessa aineistosta karsittiin myös eri yhteyksissä samaa tarkoittavat ilmaisut, ellei niille löytynyt erillisiä luokkia ja ilmaisut oli lausuttu siten, niiden katsottiin kuuluvan samaan kontekstiin. Perusteluina ratkaisuille käytettiin kontekstin määrittelyä, eli mihin kysymykseen on kulloinkin vastattu tai mihin kokonaisuuksiin samankaltaiset ilmaisut kuuluivat. Esimerkiksi kun oli vastattu:

”Sitten kun siinä oli se lähihoitajaksi opiskelun haave, niin sain varmistusta, onko se realistinen haave” ja toisessa yhteydessä ”En muista tarkalleen ajoittuuko tämä hankkeessa aloittamisen aikaan mutta haaveilin lähihoitajakoulutuksesta”

Tästä poimittiin ainoastaan ”haaveilin lähihoitajakoulutuksesta”, perusteluna oli, että tämä kuvaa toiveikkuutta ja elämäntilanteen ymmärrystä tuossa vaiheessa. Myöhemmin sama haastateltava ilmaisi:

”Tämä lähihoitajan juttu on nyt sitten vähän niin kuin noussut uudelleen ajatuksissani ja on vähän niin kuin haaveena. Työstän nyt tätä vähän lisää ja mietin, onko nyt oikea hetki ja lähdenkö tähän hommaan nyt oikeasti ja saanko tehtyä tämän. Uskon, että nämä opinnot tulevat ennemmin tai myöhemmin”

Samaan aiheeseen liittyvä asia tuli ilmi, kun haastattelun lopussa keskusteltiin tulevaisuudesta ja suunnitelmista. Tästä viimeisestä samaan aiheeseen liittyvästä ilmaisusta poimittiin:

”Tämä lähihoitajan juttu on nyt sitten vähän niin kuin noussut uudelleen ja on vähän niin kuin haaveena, uskon, että opinnot tulevat ennemmin tai myöhemmin”

Pelkistämistä jatkettiin karsimalla alkuperäisestä aineistosta epäolennaiset asiat pois. Tässä vaiheessa ilmaisia ja vastauksia pilkottiin osiin, jotta niiden sisällölliset luokittelut tunnistettiin tarkasti. Pelkistämisen vaiheessa samankaltaisuutta tai tiettyä samaa ilmiötä sisältäviä ilmaisia poistettiin, mikäli se oli mahdollista siten, että tutkimuksen aineisto ei siitä kärsinyt. Pelkistämisen vaiheessa pitää Tuomen ja Sarajärven (2018, 123-125) mukaan huolehtia siitä, että alkuperäisestä aineistosta ei katoa mitään ja tiedostetaan, että samasta ilmaisusta voi löytyä useampia pelkistettyjä ilmauksia. Näin luodaan pohja aineiston klusteroinnille.

Klusterointi eli ryhmittely tehtiin asettamalla alkuperäinen ilmaisu ja pelkistetty ilmaisu vierekkäin ja niiden perusteella määriteltiin minkä alaluokan se muodostaa. Alaluokat muodostuivat vielä hyvin yksityiskohtaisesta tiedosta, vasta kun koko aineisto oli jaettu alaluokkiin, alettiin yläluokkien määrittelemisen. Yläluokat muodostuivat alaluokkia yhteisesti nimittävästä tekijöistä. Tämän jälkeen aineistosta jätettiin alkuperäinen ilmaisu pois ja aineisto siirrettiin taulukoina Excel-ohjelmistoon, jossa siihen lisättiin pääluokka ja yhdistävä luokka. (LIITE 5, Yläluokat.)

Aineistosta nousseiden ilmiöiden ja vaikutusten sekä elämäntilanteen läpileikkaavien tietojen pohjalta aineisto järjesteltiin alla olevan taulukon mukaisesti. Taulukossa on esimerkkinä yhden ilmaisun prosessointi pelkistämisestä yhdistävään luokkaan saakka.

Taulukko 5: Haastattelututkimuksen ryhmittely

Koodi	Pelkistetty ilmaisu	Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka	Yhdistävä luokka
1	Arkeeni kuului ainoastaan korvaushoito	Kapeutunut sosiaalinen ympäristö	Elämäntilanteeseen vaikuttavat sosiaaliset ympäristöt	Elämäntilanteeseen haitallisesti vaikuttavat tekijät	Läpileikkaava elämän tilanne

Ilmaisun luokittelun perusteeseen vaikutti olennaisesti tekijät, että kyseessä oli aiempi elämäntilanne ja ilmaisussa käytettiin sanaa ”ainoastaan” kun kuvattiin omaa kokemusta elämän sisällöstä. Läpileikkaava elämän tilanne yhdistävänä luokkana sitoi yhteen aiemmat elämäntilanteet, muuttumattomat elämäntilanteet tai vaikuttavat tekijät. Aikajaksollisesti ”läpileikkaava elämän tilanne” luokitteli elämäntilanteet menneisyydestä nykyisyyteen.

Kaikkiaan tutkittavasta aineistoista muodostui laaja määrä sisällöllistä materiaalia. Alla taulukoituna aineiston ja luokkien esiintymismäärät.

Taulukko 6: Aineistomäärät luokiteltuina

Pelkistetyt ilmaiset	Alaluokat	Yläluokat	Pääluokat	Yhdistävät luokat
480 kpl	241 kpl	63 kpl	5 kpl	5 kpl

Yläluokkien avulla aineistosta tunnistettiin ilmiötasolla elämäntilanteisiin vaikuttavia tekijöitä läpileikkaavasti menneisyydestä tulevaisuuteen ja hankkeeseen osallistumisesta seuranneita vaikutuksia sekä niiden syntyä edistäneitä tekijöitä. Pääluokkien avulla edellä mainitut tekijät luokiteltiin tutkimuskysymyksiin vastaaviksi luokiksi.

Taulukko 7: Pääluokat ja esiintymismäärät

Pääluokka	Mainintojen esiintymismäärät
Elämäntilannetta ylläpitävät tekijät	77 kpl
Elämäntilannetta kehittävät tekijät	275 kpl
Elämäntilanteen riskitekijät	43 kpl
Elämäntilanteeseen haitallisesti vaikuttavat tekijät	175 kpl
Elämäntilanteen kehittymistä edistäneet tekijät hankkeessa	47 kpl

Tällä tavoin luokittelu antoi riittävän tarkan käsityksen mistä ilmaisuista voitiin todentaa tutkimuskysymyksiin vastaavat ilmaisut ja mitkä elämäntilanteisiin vaikuttavat tekijät ja ilmiöt vaikuttavat läpileikkaavasti elämäntilanteisiin ennen hankkeeseen osallistumista, sen aikana ja sen seurauksena tapahtunut muutos tai muuttumattomuus.

Haasteena luokittelun tässä vaiheessa esiintyi lausumien tai ilmiöiden ja asioiden vaikutusten tulkinta. Esimerkkinä voidaan todeta, että korvaushoito voidaan yksilön kokemuksena tulkita samaan aikaan elämäntilannetta ylläpitäväksi (neutraali), elämäntilannetta kehittäväksi (edistää muutosta) ja elämäntilannetta haittaavaksi (ei edistä muutosta). Luokittelussa jouduttiin useasti jäljittämään lausuman konteksti ja tulkinnan oikeellisuus alkuperäiseen ilmaisuun saakka. Toisena esimerkkinä voidaan todetta, että lausuma, jossa ilmaistiin päihdehoitoon osallistumattomuus tai, että ei ole päihdehoidossa oli tarkoin selvitettävä, onko lausuma haitallinen, ylläpitävä, riskitekijä vai jopa kehittävä. Tutkimuksen luotettavuuden tulee olla tarkastettavissa ja tehtyjen johtopäätösten pitää perustua objektiivisuuteen, tietoa voidaan ristiin verrata tai sen tueksi voidaan käyttää lisälähteitä (Kananen 2017, 173-180). Lausumien merkityksen oikeellisuus tarkastettiin ristiin vertailemalla saman henkilön muita vastauksia ja luokitukseen päädyttiin objektiivisten perusteluiden kautta.

Tämän jälkeen muodostettiin yhdistävät luokat. Yhdistävillä luokilla tunnistettiin läpileikkaava elämäntilanne ja sen ilmiöt, läpileikkaavat elämäntilanteet joihin osallistuja tarvitsee tukea edelleen tai jotka ovat muuttumattomia, rajapinnat joihin hankkeeseen osallistuminen on vaikuttanut välillisesti, rajapinnat joihin hanke on vaikuttanut suoraan ja välittömästi (tulos) ja ne tekijät, jotka hankkeen toiminnassa ovat edistäneet saavutettua tulosta (tulosta edistäneet tekijät). Välillisellä vaikutuksella tunnistettiin elämäntilanteiden vaikutuksia joihin

osallistuminen epäsuorasti vaikutti tai vaikutus on tulevaisuuden voimavaroja tai muutosta vahvistava tekijä.

Taulukko 8: Yhdistävät luokat ja esiintymismäärät

Yhdistävä luokka	Esiintymismäärät
1. Läpileikkaava elämäntilanne	335 kpl
2. Läpileikkaavan elämäntilanteen tuen tarve jatkossa tai muuttumaton tekijä	53 kpl
3. Elämäntilanteen rajapinnat joihin hankkeella on ollut välillinen vaikutus	81 kpl
4. Elämäntilanteen rajapinnat joihin hankkeella on ollut välitön vaikutus	99 kpl
5. Vaikuttavat tekijät hankkeen toiminnassa	48 kpl

Yhdistävien luokkien avulla saatiin selville hankkeeseen osallistumisen vaikutukset (3. ja 4.), osallistuneiden henkilöiden elämäntilanne ja siihen vaikuttavat tekijät (1. ja 2.) ja mitkä tekijät hankkeen toiminnassa vaikuttivat tuloksen/muutoksen syntymiseen (5.).

Redusoinnin, klusteroinnin ja abstrahoinnin jälkeen aineistoa käsiteltiin Excel-ohjelmiston Pivot-toiminnoilla ja siitä muodostettiin tutkimuskysymyksiin vastaavia taulukoita analyysin ja johtopäätösten tueksi.

7 Tutkimuksen tulokset

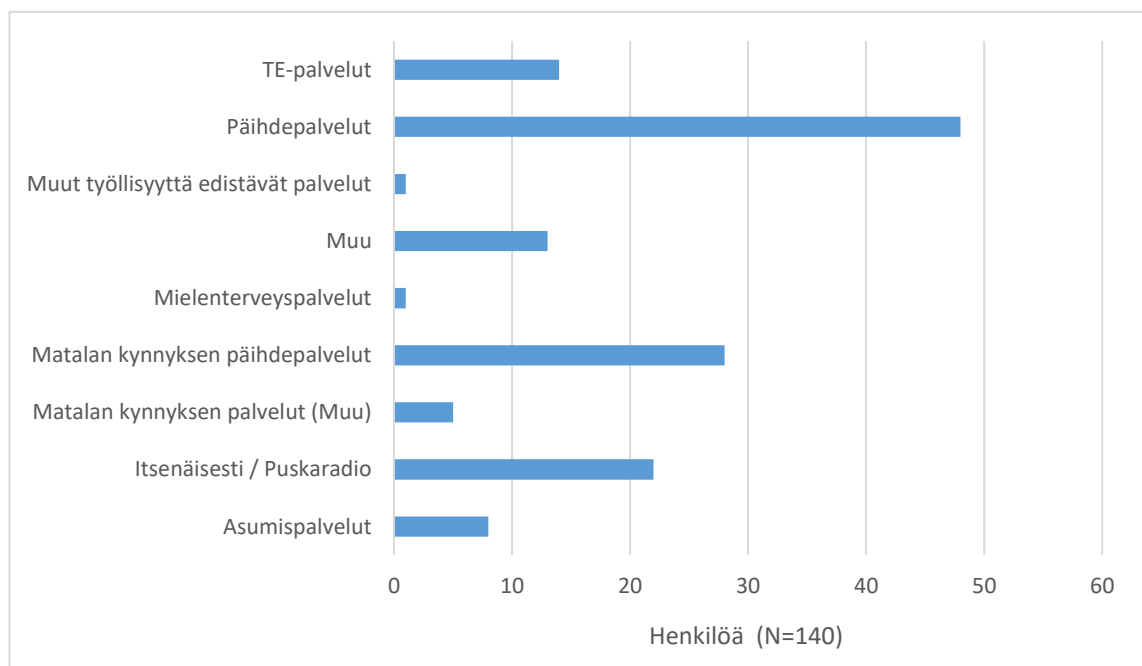
Tutkimusten tulokset ovat jaettu kolmeen tuloslukuun: 1. Hilikka-asiakasrekisteriin dokumentoidun tietoaineiston tulokset, jotka esitetään alaluvuissa 7.1 Hilikka-asiakastietojärjestelmään dokumentoidun tiedon tulokset ja 7.2. Hankkeen toimenpiteet. 2. Diakonissalaitoksen Hoiva Oy:n Kyvyt-hankkeen palautekyselyn tulokset ja 3. Kyvyt-hankkeen osallistujien haastattelututkimuksen tulokset. Aineiston keruun yhteydessä kerättiin haastatteluun myös tietoa työntekijöiltä ja heidän kokemuksiaan hankkeessa tehdystä työstä, näitä ei analysoitu tutkimuksen tuloksiin mutta niiden antamaa informaatiota käytettiin tämän opinnäytetyön tietojen ja käsitteistöpuhjan tueksi.

7.1 Hilikka-asiakastietojärjestelmään dokumentoidun tiedon tulokset

Hankkeen osallistujat tulevat pääosin päihdepalveluiden ja matalan kynnyksen päihdetoimijoiden kautta. Näiden kahden yhteenlaskettu osuus osallistujista on 55 prosenttia. Kun mukaan lasketaan asumispalvelut, jotka ovat pääsääntöisesti päihderiippuvaisille tarkoitettuja asunto ensin palveluita nousee päihdepalveluista osallistuneiden osuus 60 prosenttiin. Ristiin vertaamalla Hilikka-asiakastietojärjestelmään tallennettuja tietoja osallistujapopulaatiosta käyttäen tietoluokkia ”lähettävä taho”, ”asumistilanne” sekä ”Kyyt-toimenpide” ja ”Kyyt-seuranta” voidaan tulkita, että päihdetaustaisia osallistujia on hankkeen osallistujista vähintään 70 prosenttia. Muista syistä erityisen heikossa työmarkkina-asemassa olevien osallistujien taustalta löytyy pitkittyneitä työttömyysjaksoja, kesken jääneitä opintoja, maahanmuuttaja-taustaa ja mielenterveyden eri asteisia häiriöitä tai sairauksia.

Itsenäisesti tai toisten osallistujien suosittelemana hankkeeseen osallistuneista valtaosa on ollut päihdetaustaisia henkilöitä, heidän osuutensa on 16 prosenttia. TE-palveluista ja muista työllisyyttä edistävästä palveluista tulleiden osuus on 11 prosenttia. Loput tulevat muiden eri matalan kynnyksen toimijoiden ja satunnaisten sosiaalipalveluiden kautta. Lukujen taustalta voidaan todeta, että lähes kaikki hankkeeseen osallistuneet henkilöt omaavat päihdetaustan. Muista syistä erityisen heikossa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden osuus hankkeen osallistujista on marginaalinen. Pääosin muista taustasyistä hankkeen toimintaan on tultu TE-palveluiden kautta tai puskaradion välityksellä.

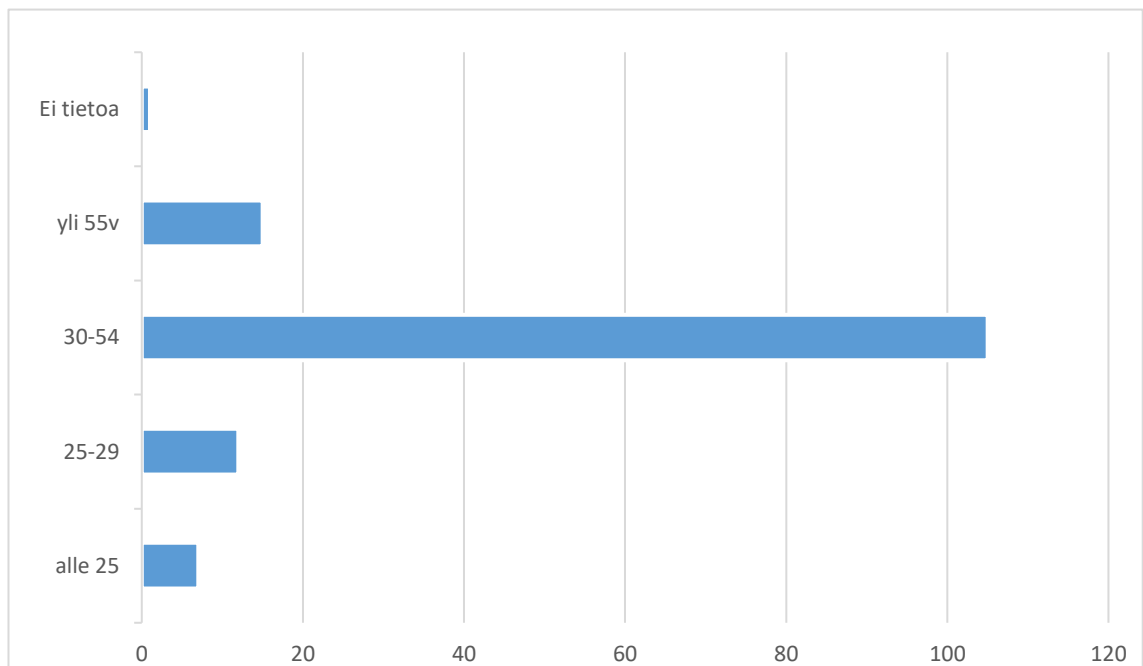
Taulukko 9: Kyyt-hankkeen osallistujat lähettävän tahon mukaan¹

Kyvyt-hankkeen toimintaan saapumiseksi ei ole ollut olemassa lähetekäytäntöä. Kuka tahansa kohderyhmään kuuluva on voinut osallistua hankkeen toimintoihin. Hankkeen osallistujaksi ha- keuduttiin suoralla yhteydenotolla hankkeen työntekijöihin. Tieto ”lähettävästä” tahosta on saatu kysymällä suoraan osallistujalta mistä palvelusta tai minkä kautta on saanut tiedon toi- minnasta tai kuka on ohjannut yhteydenottoon. Osa osallistujista on tullut eri palveluiden am- mattilaisten ohjaamina ja tukemina, jolloin asiakastietojärjestelmään on kirjattu osallistujan kohdalle ”lähettäväksi tahoksi” kyseinen palvelu. Osallistujapopulaatiolla on usein useita eri palveluita ja avustavia tahoja, koska palvelujärjestelmä on pirstaleinen (Päihdepalveluiden yhteiskunnalliset haasteet 2021, 12).

Hankkeeseen osallistuneiden suurimman joukon 74 prosenttia ikänsä perusteella muodostavat 30-54-vuotiaat, heistä hieman yli kolmannes on naisia. Yli 55-vuotiaita on 10 prosenttia ja alle 25-vuotiaita 5 prosenttia. Osallistujien koko populaatiosta naisia on 37 prosenttia.

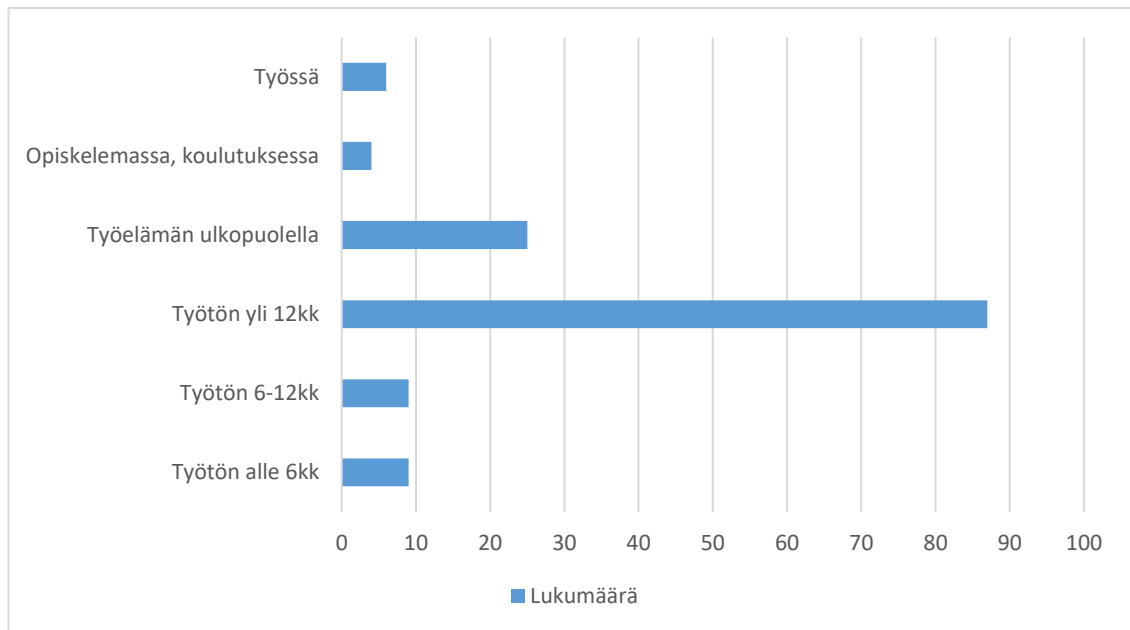
Taulukko 10: Osallistujien ikäjakauma lukumäärinä ikäluokissa

7.1.1 Työmarkkina-asema ja koulutustausta

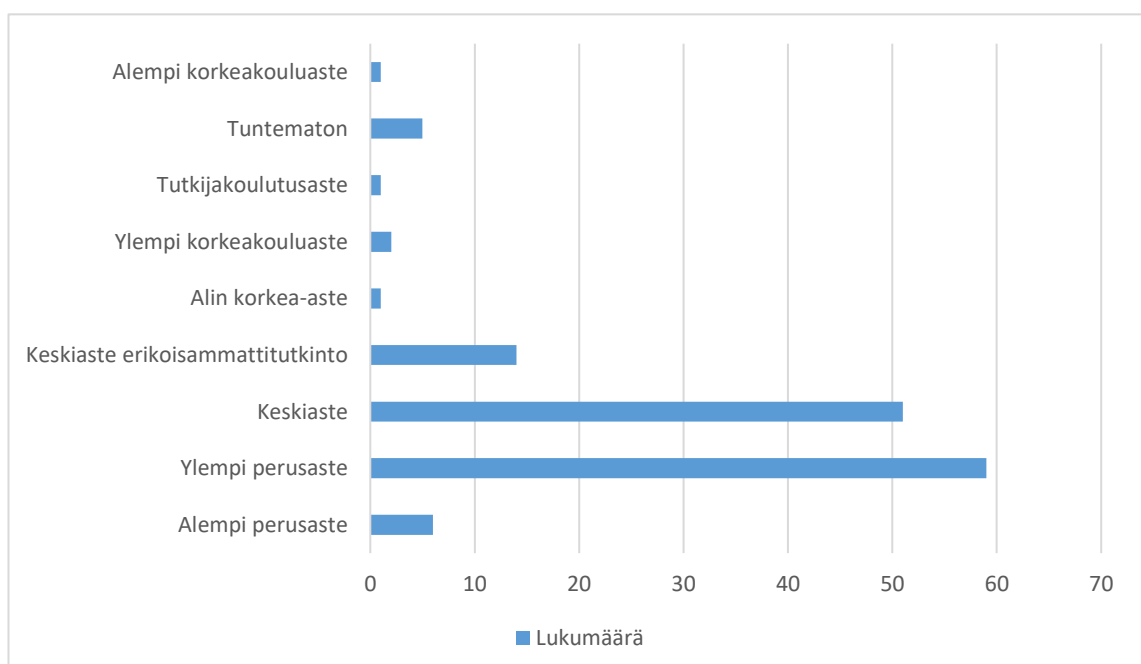
Hankkeen toimintaan osallistuneiden työmarkkina-asema on heikko. Hankkeessa aloittaneista 93 prosenttia on aloittaessa työttöminä tai työelämän ulkopuolella, pitkäaikaistyöttömien osuus tästä joukosta on 67 prosenttia. Osallistujien joukko tämän ulkopuolella jakaantuu työl- lisiin ja opiskelemissa oleviin henkilöihin.

Taulukko 11: Osallistujien työmarkkina-asema aloittaessa, lukumäärinä aseman mukaan

Hankkeen lyhytikäisyyden vuoksi on koulutustasoon osallistujien osalta ei ehditä vaikuttamaan siten, että sen pystyisi tilastoimaan hankkeen elinkaaren aikana. On teoriassa mahdollista, että yksittäinen osallistuja ehtii suorittamaan ammatti- tai muun koulutuksen, joka muuttaisi osallistujan koulutusasteen. Kyvyt-hankkeessa on tapahtunut yksittäisiä siirtymiä sellaisiin toimenpiteisiin ja koulutuksiin, että henkilön koulutustaso on saattanut nousta hankkeen aikana mutta sitä ei tilastoaineistosta tutkimusaikana voitu todeta.

Taulukko 12: Osallistujien koulutustausta aloittaessa lukumäärinä (N=140)

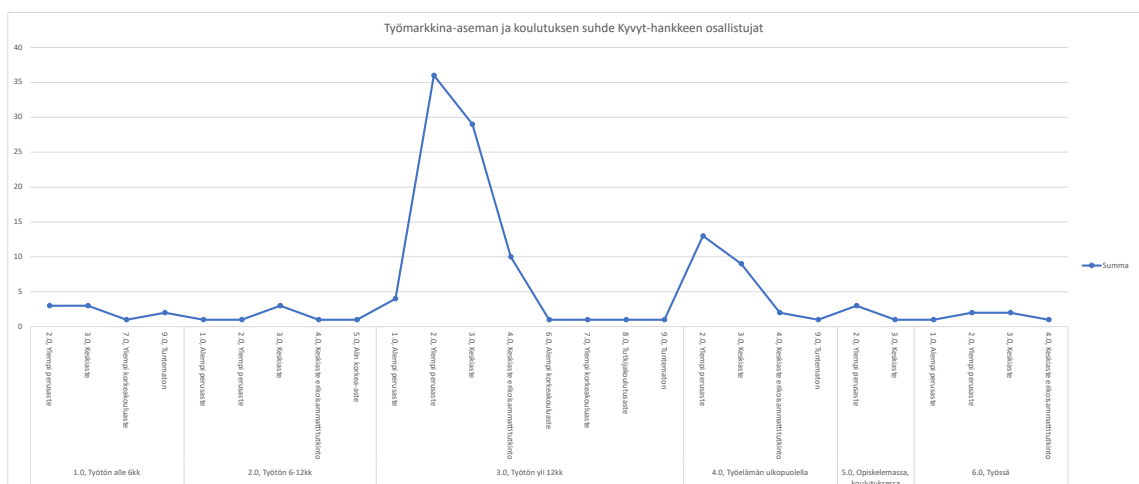

Koulutustaustaa kuvaavassa taulukossa alin korkea-aste kuvaa poistunutta koulutustasoa eli vanhan mallista opistotasoa (3-vuotinen opisto, sairaanhoitaja, merkonomi jne.) ja alempi perusaste kuvaa ala-asteen oppimäärää tai vanhan mallista kansakoulutasoa. Ylempi perusaste tarkoittaa peruskoulun oppimäärää ja keskiaste lukion- ja ammattikoulun oppimäärää. Alempi korkeakouluaste on amk tai yliopiston kandidataso ja ylempi korkeakouluaste on maisterikoulutus tai ylempi amk-tutkinto.

Hankkeen osallistujapopulaatiosta voidaan todeta, että yleisin osallistujaprofiili on työtön 30-54-vuotias mies, jolla on korkeintaan keskiasteen koulutus. Suurin osa hankkeeseen osallistuneista kuuluu työttömien ja matalasti koulutettujen populaatioon. Hankkeeseen osallistuneista pitkäaikaistyöttömistä ja työelämän ulkopuolella olevien joukosta naisia on 32,7 prosenttia, koulutustaustoista ei löydy merkittäviä eroja miesten ja naisten välillä.

Kun alhaiseen koulutustasoon ja pitkään jatkuneeseen työttömyyteen liittyy päihde- ja mielenterveysongelmat ja niiden aiheuttama asunnottomuuden uhka on selvää, että matka työmarkkinoille on haasteellinen. Hankkeeseen osallistuneiden populaatio vastaa hyvin laajempaan tutkimustietoon, että päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivien työllisyysasema on heikko ja koulutustaso matala (Markkula & Rönkä 2020, 75).

Taustatiedoista voidaan todeta, että hankkeeseen osallistuneiden koulutustaustalla ja työttömyyden kestolla on yhteys. Toisaalta korkeammin koulutettujen osuus osallistujapopulaatiosta on hyvin pieni, joten vertailuryhmää ei ole tämän hankkeen osalta saatavissa. Hankkeen tilastotiedoista ei voida tehdä johtopäätöksiä laajemmin, eikä pystytä selvittämään onko työttömyyden synnä matala koulutustaso vai muut ongelmat kuten päihderippuvuus.

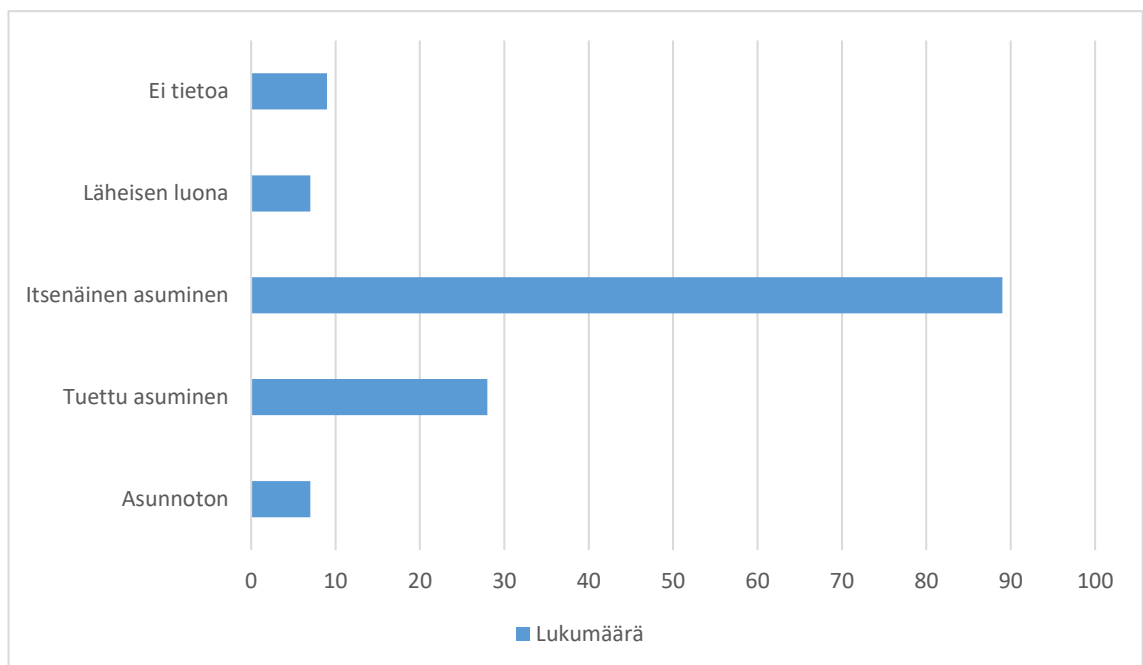

Kuva 1: Työmarkkina-aseman ja koulutusasteen suhde ja esiintyvyys

7.1.2 Asunnottomuuden uhka

Hilkka-asiakasrekisteriin on tallennettu osallistujan aloittaessa asumismuoto ja niistä voidaan todeta, että vaikka asumispalveluista saapuukin vain 5 prosenttia osallistujista on hankkeeseen osallistuneista 20 prosenttia ilmoittanut asuinmuodokseen tuetun asumisen palvelut ja viisi prosenttia osallistujista on ilmoittanut asuvansa läheisen luona ja viisi prosenttia olevansa asunnoton. Yhdistämällä nämä ryhmät voidaan päätellä, että asunnottomuusuhan alaisia ihmisiä on hankkeen osallistujista 30 prosenttia. Päihde- ja mielenterveysongelmat asettavat ihmiset hyvin monitahoisten ongelmien eteen ja ongelmat kasautuvat, asunnottomuus ja asunnottomuuden uhka on tässä populaatiossa korostunut.

Taulukko 13: Osallistuneiden ilmoittamat asumismuodot lukumäärinä

Hankkeen kohderyhmäksi on määritelty päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivät ja kaikista heikoimmassa työmarkkina-asemassa olevat ja tai asunnottomat tai asunnottomuusuhan alaiset ihmiset. Tämän vuoksi oli tärkeää tarkastella osallistujien taustatiedoista asumiseen liittyvää informaatiota tarkemmin. (Eura2014.fi; Kyvyt-hankesuunnitelma 2018.)

7.1.3 Työkyvyn haasteet

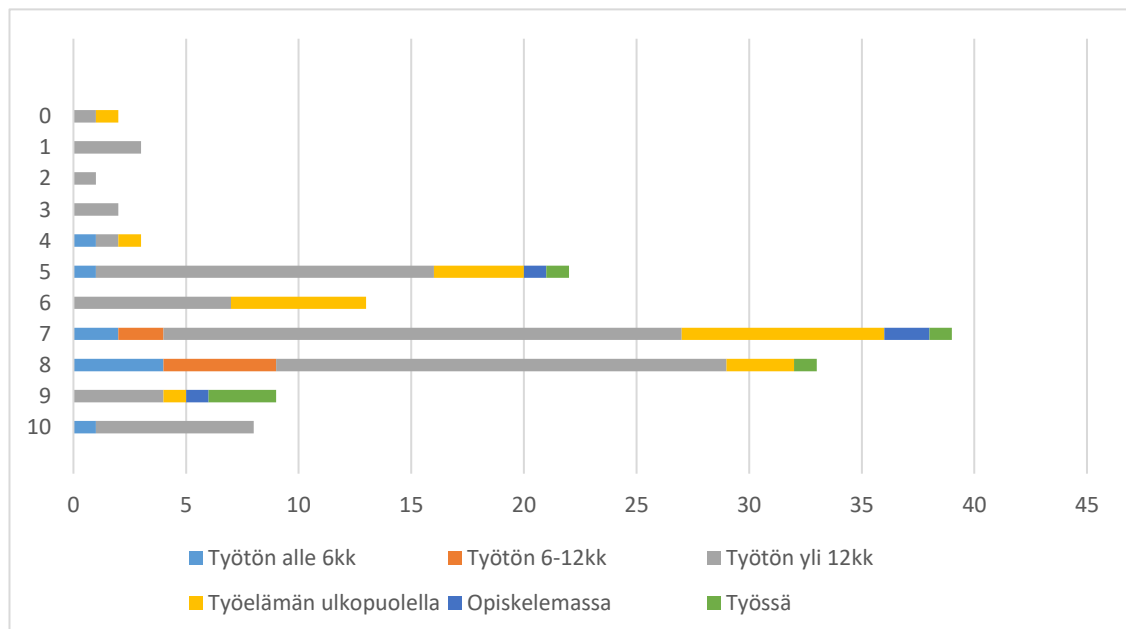
Hilkka-asiakastietojärjestelmästä tutkittiin osallistujien itsensä antama arvio työ- ja toimintakyvystä. Hankkeen tarkoituksena on edistää kohderyhmän arjenhallinnan kykyjä ja toimintakykyä siten, että niitä vahvistamalla voidaan pienin askelin siirtyä kohti opinto- ja työelämäpolkuja. (Eura2014.fi; Kyvyt-hankesuunnitelma 2018.)

Osallistujilta kysytään omaa arviota työkyvystä, kun aloittaa hankkeessa. Osallistujille on kerrottu, että numerolla 10 ilmaistaan täysin työkykyistä henkilöä ja numerolla 0 ilmaistaan täysin työkyvyttöntä. Osallistujia on pyydetty arvioimaan työkykyään aloitustilanteessa suhteessa sellaiseen tilanteeseen, kun on ollut työkykyinen. Usein aloitustilanteessa työkyvyn määrittelyä on jouduttu selittämään osallistujille, monille ei ole ollut selvää mitä työkyvyllä tarkoitetaan. Osallistujien itsensä kirjaamiin arvoihin ei ole vaikutettu muutoin ohjaamalla. Työkyvyn arvio on osoittautunut kysymystä vaikeammaksi aiheeksi. Hankkeen työntekijöiden kanssa keskustellessa käy ilmi, että se kuinka ihminen itse määrittelee työkykynsä ei korreloi välttämättä todelliseen työkykyyn. Osaltaan selittävänä tekijänä voi olla, että kysymystä ei ymmärretä, tai ei ole kokemusta siitä mitä työkyvyllä tarkoitetaan, jos ei ole koskaan tehnyt töitä tai halutaan antaa itsestään positiivisempi kuva alkutilanteessa.

Kun tiedetään, että isoin joukko hankkeen osallistujien populaatiosta on pitkään työttöminä olleita ja pääsääntöisesti päihdetaustaisia, joko aktiivisia päihdeiden käyttäjiä tai päihdesairaudesta kuntoutujia ja moniongelmaisia työkyvyn omat arviot näyttäytyvät korostetun positiivisina. Osallistujista 64 prosenttia (7-10 arvot) pitää omaa työkykyään hyvänä ja heistä 19 prosenttia pitää itseään täysin työkykyisenä (9-10 arvot). Vain 6 prosenttia pitää itseään täysin tai lähes työkyvyttömänä (0-3 arvot). Muut arvioinnit sijoittuvat luokkaan alentunut työkyky (4-6 arvot). Tilastoaineistosta puuttuivat viiden osallistujan työkyvyn arvioinnit.

Taulukko 14: Työkyvyn omat arviot ja työmarkkina-asema (N=135) aloittaessa

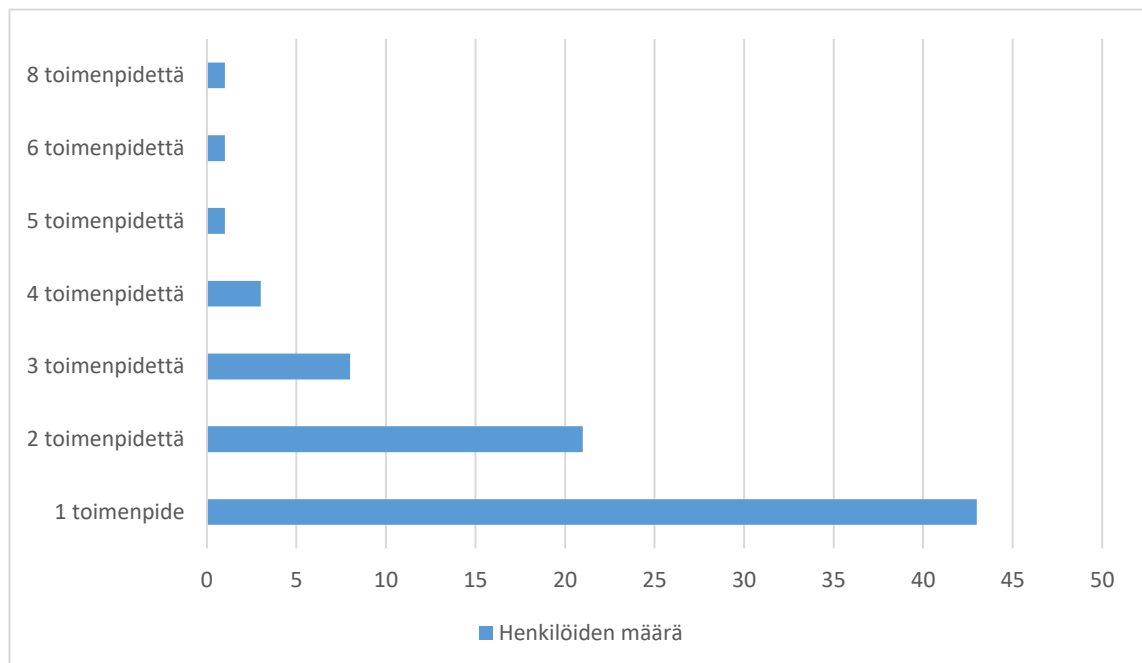
Kaaviossa pystyakselilla työkyvyn arviota kuvaava lukuarvo ja vaaka-akselilla lukumäärä ja värein esitetty työmarkkina-asema kunkin työkykyarvon mukaisesti. Kaaviosta näkyy selvästi, että pitkään työttömänä olleet arvioivat oman työkykynsä hyväksi.

7.2 Hankkeen toimenpiteet

Kyyt-hankkeessa toimenpiteellä kuvataan siirtymää tai lopputulosta, johon on yksittäisen osallistujan kanssa päädytty. Toimenpiteet ovat luokiteltu yhteentoista nimettyyn luokkaan. Toimenpide terminä ei ole paras mahdollinen mutta se kuvaa parhaiten tässä tutkimuksessa, kuinka hankkeeseen osallistuminen on johtanut eteenpäin. Toimenpiteisiin osallistuneiden ja niiden, joille hankkeen aikana ei ole syntynyt toimenpiteitä koulutustaustoilla tai työttömyyden kestoissa ei ole mainittavia eroja. Suurin osa osallistujista on matalasti koulutettuja pitkäaikaistyöttömiä ja hankkeen tuottamiin toimenpiteisiin on osallistunut eniten tämä joukko osallistujista.

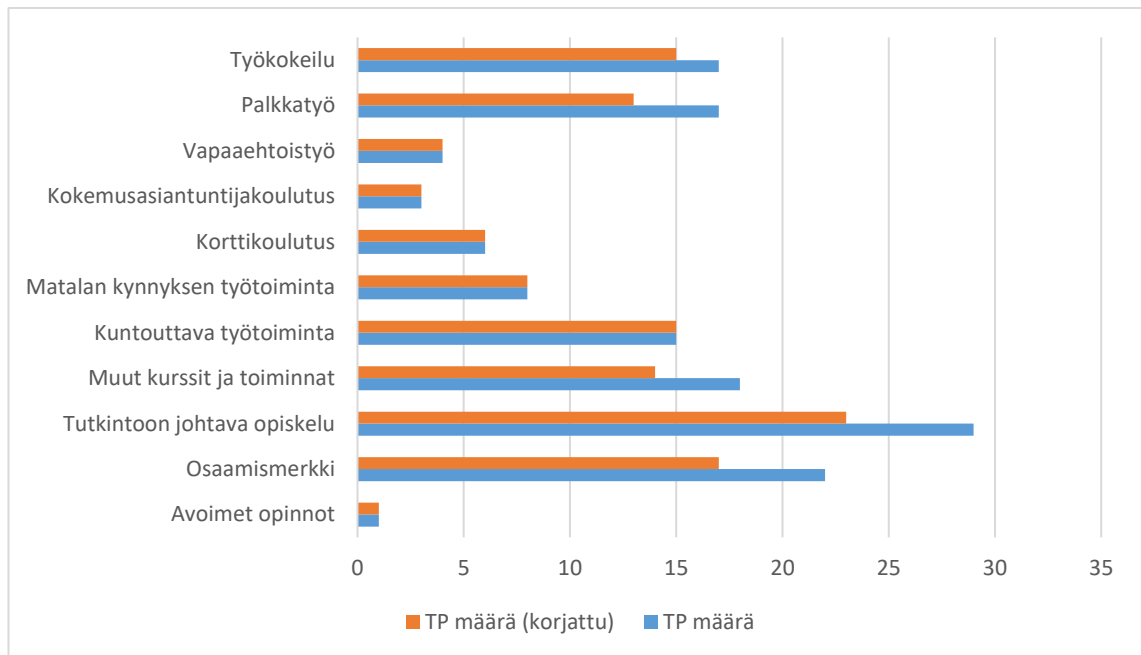
Toimenpiteitä on asiakastietojärjestelmän mukaan syntynyt 28 kuukauden aikana 140 kpl ja ne kohdistuvat 78 eri henkilöön eli osallistujaan. Toimenpiteitä voi olla syntynyt osallistumisen aikana useita.

Taulukko 15: Toimenpiteiden (140kpl) jakautuminen osallistujien (N=78) kesken

Kaaviossa pystyakselilla kuvataan toimenpiteiden määrät, joita yhdelle osallistujalle on rekisteröity. Valtaosalla toimenpiteisiin päätyneistä osallistujista on syntynyt hankkeen aikana 1-2 kpl toimenpiteitä

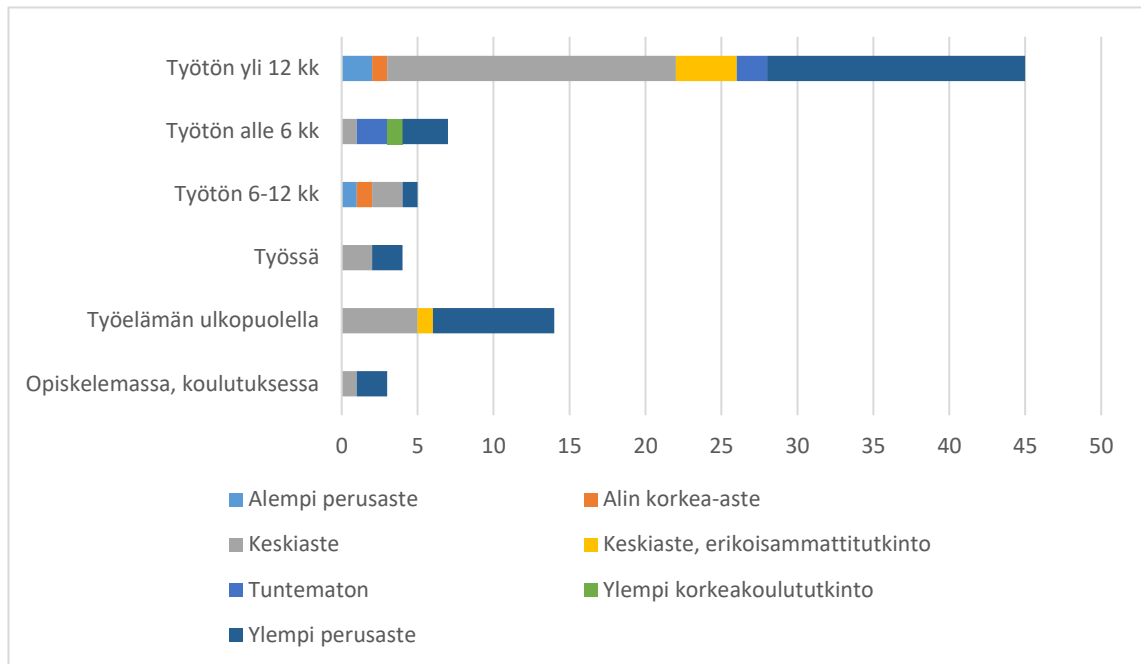
Taulukko 16: Toimenpiteet luokittain (140kpl) osallistujat N=78

Taulukossa 8. TP määrä korjattu tarkoittaa, että lukumääristä on suodatettu saman toimenpideluokan merkinnät samalle osallistujalle. Esimerkiksi työkokeilu on toimenpiteenä syntynyt hankkeessa 17 kertaa mutta 15 henkilölle, jollekin osallistujille työkokeilu on siis ollut tuloksena useamman kerran. Toimenpiteitä on myös useita ristiin eri luokkien kesken aivan kuten taulukossa 7. osoitetaan, että yksi ja sama osallistuja on voinut osallistua jopa 8 kertaa eri toimenpiteisiin. Tästä voi päätellä, että kun toimenpiteenä osallistuja on siirtynyt tutkintoon johtavaan koulutukseen on opiskelu valmistunut, keskeytynyt tai vaihtunut toiseen kesken opintojen. Tutkintoon johtavaan opiskeluun on siirrytty hankkeen aikana 29 kertaa, siirtyjinä on ollut 23 erillistä henkilöä.

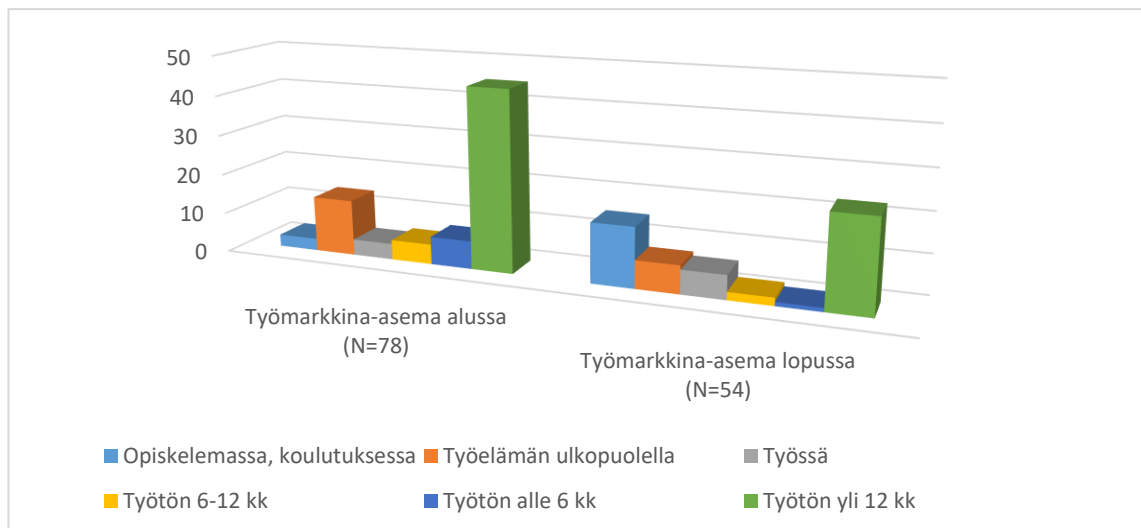
Hankkeessa syntyneiden toimenpiteiden ristikkäisyyttä kuvaa hyvin yhden yksittäisen osallistujan esimerkitapaus. Osallistuja nainen on osallistumisensa aikana ollut kaksi kertaa työkokeilussa, kolme kertaa tutkintoon johtavassa koulutuksessa ja siirtynyt palkkatyöhön lopulta. Sama henkilö on myös hankkeen aloittaessaan ollut toimeentulotukiasiakas, ja hankkeen aikana on pääasiallisesti toimeentuloksi muodostunut työstä saatavat ansiotulot.

Taulukko 17: Toimenpiteisiin päätyneet osallistujat (N=78) alussa ilmoitetun työmarkkina-ase-
man ja koulutusasteen mukaan

Hankkeen aikana erilaisiin toimintakykyä ja osallisuutta edistäviin toimenpiteisiin sekä opinto- ja työelämäpoluille siirtymisiä on tapahtunut 78 henkilölle, tämä on 56 prosenttia koko osallistujapopulaatiosta.

Taulukko 18: Työmarkkina-aseman muutos toimenpiteisiin osallistuneiden osalta

Osalle toimenpiteisiin osallistuneista on tapahtunut positiivista kehitystä työmarkkina-ase-
man osalta. 24 osallistujan osalta ei ole saatavissa tietoa työmarkkina-ase-
man muutoksista, joten tulosten vertailu on pulmallista. Graafisessa pylväskaaviossa voidaan kuitenkin nähdä

siirtymää opiskelemissa olevien osalta, eli useampi henkilö on siirtynyt opiskelemaan hankkeen aikana. Joitakin siirtymiä on myös tapahtunut työelämän ulkopuolelta siten, että henkilö on saatu hänelle kuuluvien ensisijaisten etujen pariin ja näin muutoksena on ollut siirtyminen esim. työttömäksi työnhakijaksi tai muihin työmarkkina-aseman luokkiin.

Osalle henkilöistä on tapahtunut luonnollista siirtymää työttömyyden keston mukaan, eli työttömyys on pitkittynyt ja on tapahtunut tilastollista siirtymää esim. 6-12kk työttömyydestä yli 12kk työttömyyteen. Moni toimenpiteistä kuten matalan kynnyksen toiminta, kuntouttava työtoiminta, lyhyet korttikoulutukset ja kurssit tai kokemusasiantuntijakoulutus sekä vapaehtoistyö eivät vaikuta työmarkkina-asemaan mutta ovat selkeitä positiivisia siirtymiä. Pienillä toimilla osallistujia on voinut siirtyä askeleita lähemmäksi opinto- ja työelämään johtavia polkuja.

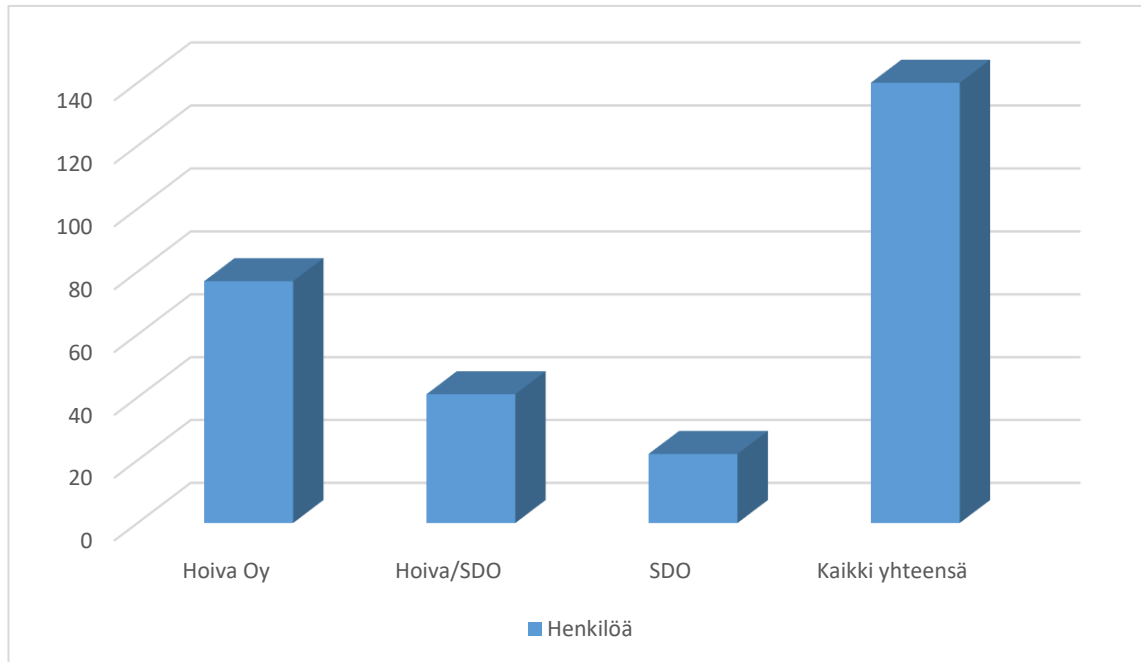
Työmarkkina-asemassa tapahtuvia muutoksia pystytään kuvaamaan hankkeen toimenpiteisiin johtaneista osallisuuksista kokonaismäärällisesti, mutta tämä ei kerro yksilötason muutoksista, jotka nekin tulisi huomioida tuloksia arvioidessa. Yksilön elämäntilanteissa vaikuttavat asiat ovat aiheuttaneet siirtymiä työmarkkina-asemissa, jotka voivat näyttäytyä negatiivisena tulkintana muutoksen suunnasta. Yksilötasolla tarkasteltaessa kuitenkin esim. siirtymä palkkatyöstä opintoihin on perusteltu ja lisää henkilön työllistymismahdollisuuksia tuottaen samalla pohjaa hyvinvoinnin ja sosiaalisen aseman muutokselle. Opinnoista tai työstä on voitu siirtyä myös työttömäksi tai vaikkapa vapaaehtoistyöhön suuntana oman opinto- ja/tai urapolun löytämistä. Ihminen voi olla aktiivinen ja edistää omaa elämäntilannettaan, vaikka työmarkkina-asema olisikin heikko.

7.3 Palautekyselyt Diakonissalaitoksen Hoiva Oy

Palautekyselyyn vastanneita (N=31) on hankkeen kokonaisosallistujamäärästä 22 prosenttia. Vastausten 1-2 perusteella voidaan tulkita, että vastaajista suurin osa on osallistunut Diakonissalaitoksen Hoiva Oy:n Kyvyt-hankkeen toimintoihin. Kyselyyn vastanneista 24 prosenttia on osallistunut hankkeen tuottamaan vertaistoimintaan, 42 prosenttia on osallistunut työelämävalmennuksiin (RaVa ja MeVa) ja 13 prosenttia on osallistunut mielenterveyden ensiapukoulutuksiin. Loput vastaajista ovat osallistuneet muuhun toimintaan. Hankkeen toimintaan osallistuessa on ollut mahdollista osallistua useaan toimintaan samanaikaisesti. Pääsääntöisesti hankkeen toiminta Hoiva Oy:n järjestämissä toiminnoissa on jakautunut ryhmämuotoisiin valmennuksiin sekä toimintoihin ja yksilövalmennukseen. Yksiö- ja ryhmävalmennukset tukevat toisiaan ja kyselyyn vastanneista 70 prosenttia on osallistunut yksilövalmennukseen. Yksilövalmennukseen osallistumisen prosentuaalisesta osuudesta voidaan todeta, että vastaajien joukossa on henkilöitä, jotka ovat osallistuneet joko samanaikaisesti tai erikseen kumpaankin valmennusmuotoon. Vaikka vastaukset antavat tulkinnan, että osallistujat ovat osallistuneet

pääsääntöisesti Hoiva Oy:n tarjoamiin hanketoimintoihin on mahdollista, että vastaajista osa on osallistunut myös samaan aikaan tai erikseen SDO:n hanketoimintoihin.

Taulukko 19: Osallistujamäärät Kyvyt-hankkeessa organisaatioittain 1.9.2019-31.12.2021

Hilkka-asiakasrekisteriin on kirjattu hankkeen toiminnan aikana päävastuu osallistujista ja ke-
nen toiminnoissa kukin osallistuja on ollut. Yhteensä osallistujia on ajanjaksolla ollut 140
joista 77 on ollut Diakonissalaitoksen Hoiva Oy:llä, 22 osallistujaa on ollut Suomen Diako-
niaopistolla ja 41 osallistujaa on ollut kummankin organisaation toiminnoissa⁴. (Hilkka-asia-
kastietojärjestelmä 31.12.2021.)

Koska vastausten perusteella 79 prosenttia vastanneista ilmoittaa osallistuneensa sellaisiin
toimintoihin (RaVa, MeVa, MTEA1 ja vertaistoiminta) joita on ollut tarjolla vain Hoiva Oy:n
hanketoiminnoissa on perusteltua tulkita, että valtaosa palautekyselyyn vastanneista on Hoi-
van hanketoimintojen osallistujia tai yhteisiä osallistujia. Sanallisen palautteen (kysymykset
9-10 ja 12) vastaukset tukevat myös tätä tulkintaa.

Elämänmuutosta, vaikutusmahdollisuuksien ja luottamusta mittaavien kysymysten (Kysymyk-
set 3-5) yleisarvio on positiivinen. Vastaajista 70 prosenttia kokee elämänsä muuttuneen pa-
remmaksi hankkeen toimintaan osallistumisen jälkeen. Vastaajista 30 prosenttia kokee, että
ei ole syntynyt muutosta tai se on vähäistä. Ei muutosta ilmoittaneiden osuus on 6 prosenttia,
joten valtaosa kokee muutoksen suunnan positiiviseksi. Hankkeen koetaan vaikuttaneen oman

⁴ Tarkistettu 2.3.2022 lukemat hankkeen loppuessa 143 osallistujaa, Hoiva Oy 73 hlöä, SDO 24
hlöä ja yhteisiä Hoiva/SDO 46 hlöä. Jarkko Partanen.

elämän vaikuttamismahdollisuuksiin positiivisella tavalla. Korkean arvosanan antaneita on 70 prosenttia ja vähäistä tai kohtalaista muutosta kokee 29 prosenttia ja yksi vastaajista kokee vaikuttamismahdollisuuksiensa heikentyneen. Luottamusta tulevaisuuteen on syntynyt 90 prosentilla vastaajista ja 67 prosenttia kokee muutoksen suurena, 10 prosenttia vastaajista kokee luottamuksensa tulevaisuuteen säilyneen ennallaan. Näiden kunkin kolmen kysymyksen keskiarvotulokset arvosana-asteikolla 1-10 antavat arvosanan 8 tai hieman yli.

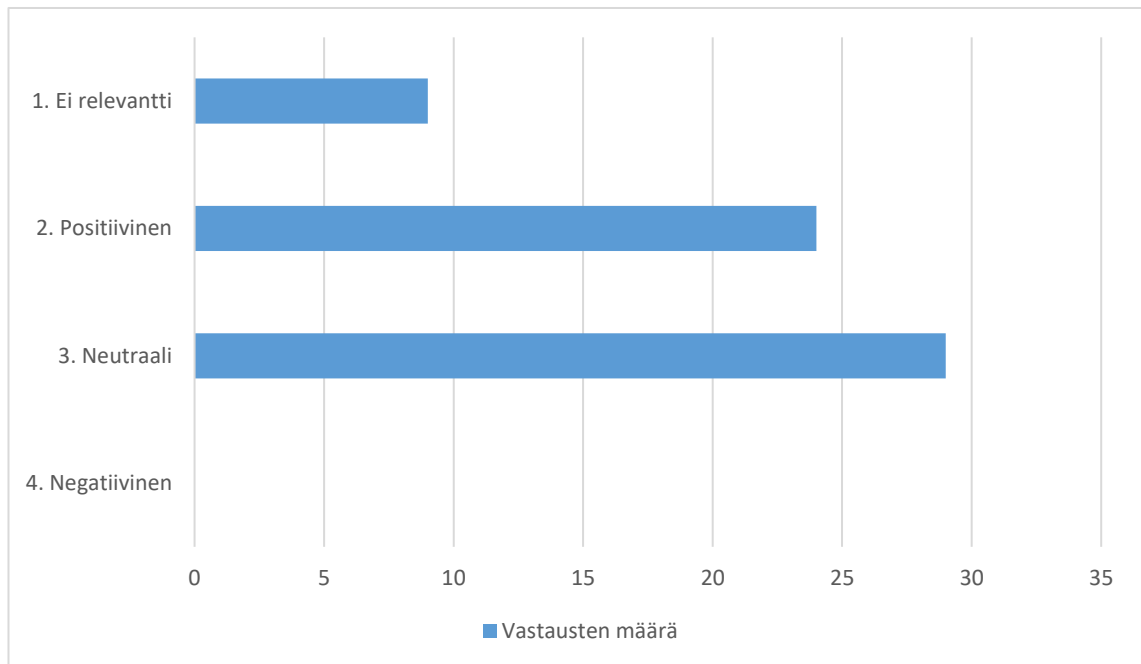
Kysymykset 6-8 kartoittivat kokemusta onko osallistuminen auttanut oman elämänpolun löytymiseen. 63 prosenttia vastaajista kokee suurta muutosta omien valmiuksien kehittymisessä opinto- ja työelämäpoluille siirryttäessä, muutos on positiivista. 13 prosenttia vastaajista kokee, että muutosta ei ole tapahtunut ja loput kokevat vähäistä tai kohtalaista muutosta. Arvosana-asteikolla kysymyksessä 6. ”Valmiuteni siirtyä työelämä- ja koulutuspoluille on muuttunut osallistumisen aikana 1 huonompaan 5 ei muutosta 10 parempaan” on annettujen arvosanojen keskiarvo 8. Kysymyksessä 8. pyydettiin kyllä/ei vastausta ”osallistuminen auttoi minua löytämään oman polkuni” ja tässä annetut ”kyllä” vastaukset muodostavat 65 prosentin osuuden. Omaan polkuun ja mahdollisuuksiin vaikuttavat paljon tietoisuus tarjotuista mahdollisuuksista, hanke on pyrkinyt toiminnassaan edistämään palvelutietoisuutta osallistujissa. Kysymyksessä 7. pyydettiin kyllä/ei vastauksilla arvioimaan ”ovatko yhteiskunnan palvelut tulleet tutummaksi osallistumisen aikana” ja 87 prosenttia vastaajista kokee tuntevansa palvelut paremmin osallistumisensa johdosta.

Asiakastyytyväisyyttä mitattiin palautekyselyssä pyytämällä tähtiarviota asteikolla 1-10 ”kuinka todennäköisesti suosittelisit Kyvyt-hanketta?” (N=30), suosittelun keskiarvoksi saatiin 9,3. Vastaajista 90 prosenttia suosittelisi hanketta toisille ihmisille hyvin suurella todennäköisyydellä. Asiakastyytyväisyyden voidaan todeta olevan korkealla tasolla ja tämä ilmaisee tämännäköisen palvelun tarvetta ja vapaan sanallisen palautteen kautta voidaan todeta, että tällaisen palvelun tulisi olla pitkäkestoista ja pysyvää toimintaa.

Asiakastyytyväisyyden mittaustulosta tukee myös se, että hankkeen osallistujista 16 prosenttia on tullut hankkeen osallistujiksi ”puskaradion” kautta. ”Puskaradion” kautta lukema voi olla todellisuudessa suurempi, sillä 24 prosenttia osallistujista on merkitty tulleeeksi jostain matalan kynnyksen palvelusta kuten päihdetoipujien- tai päihteitä käyttävien päivä- tai toimintakeskuksista. (Hilkka-asiakastietojärjestelmä 31.12.2021.)

Avoimen ja sanallisen palautteen kysymyksiä palautekyselyssä kysyttiin ”miten olen hyötynyt Kyvyt-hankkeen toimintaan osallistumisesta?” (N=26), ”miten kehittäisin Kyvyt-hankkeen toimintaa?” (N=20) ja ”tähän voit jättää palautetta Kyvyt-hankkeen ohjaajille” (N=17). Näihin kysymyksiin ei ollut pakollista vastata, kysymykset 1-8 olivat pakollisia (N=31). Sanalliset vastaukset luokiteltiin neljään luokkaan 1. ei relevantti, 2. positiivinen, 3. neutraali ja 4. negatiivinen.

Taulukko 20: Vapaasanallisten vastausten määrät luokittain (kysymykset 9-10 ja 12)

Ei relevantti luokkaan siirrettiin sellaiset vastaukset, jotka eivät vastanneet kysymykseen tai olivat täysin aiheeseen kuulumattomia. Esimerkiksi kun vastaus oli *"puhuimme siitä jo"* tai *"en ole töissä sillä en osaa sanoa"* ei näille löytynyt sisällöllistä tarkoitusta, joten ne siirrettiin luokkaan 1. Ei relevantti.

Muiden luokkien osalta tulkittiin vastauksia ja verrattiin niitä kysymyksen asetteluun ja näin määriteltiin niiden sisällöllinen informaatio. Esimerkiksi neutraalina pidettiin vastausta *"Olen saanut apua työhakemuksiin ja kouluhakemuksiin"*. Positiivisina pidettiin vastauksia *"Kiitos, että saan tukea ja apua asioihin"* tai *"Olen saanut laajempaa verkostoa Kyvyt-hankkeelta omaan elämään"* tai *"Luottamus omiin kykyihin palannut"* ja *"Olen saanut onnistumisen kokemuksia, mielekästä tekemistä syksyyn, ja olen saanut uutta intoa entistä paremman tulevaisuuteni suunnitteluun"*. Negatiivisia vastauksia ei ollut joukossa yhtään kappaletta.

Kysymyksiin 9-10 ja 12 annetut sanalliset vastaukset olivat positiivisia tai neutraaleja ja niiden sisältö kertoi pääosin omakohtaisesta onnistumisesta, elämän hallinnan paranemisesta, sosiaalisten kohtaamisen lisääntymisestä ja elämänlaadun parantumisesta. Useassa vastauksessa todettiin, että apu, jota on saanut on ollut tarpeellista ja siitä on ollut hyötyä edetessä kohti opinto- ja työelämää. Konkreettisia apuina mainittiin usein saatu apu työ- ja opiskelupaikan hakuun ja CV:n tekemisessä auttaminen. Vastauksissa oli mukana myös useammin kuin kerran maininta, että itseluottamus, omien kykyjen ja voimavarojen löytäminen tai lisääntyminen ovat tulosta osallistumisesta. Iso osa vastauksista oli suoraa kiitollisuuden osoittamista oikeanlaisesta kohtaamisesta ja suoraa kiitosta joko koko hankkeelle tai nimetylle työntekijälle.

Poimintoja vastauksista:

”Olen todella tyytyväinen, kun minua ja toiveitani kuunneltiin ja näiden pohjalta minulle etsittiin työkokeilupaiikka. Jos Kyvyt-hanketta ei olisi ollut, niin en oikeesti tiedä minne olisin mennyt, mitä olisin tehnyt. Oli myös mukava tuntea, että minulla ja elämälläni on merkitystä, että joku auttaa ja tulee jopa mukaan tapaamisiin. Tulevaisuuden suunnitelmat on selkiintynyt huomattavasti jo ensimmäisen työkokeiluviikon jälkeen.”

”Olen saanut itseluottamusta ja uskoa itseeni ja tulevaisuuteen. Läheisten osallistuttaminen ravintola päivään lisäsi Isäni uskoa minuun, koska hän näki omin silmin, kuinka olen kuntouttanut itseäni. Ja koulun aloittaminen ei olisi välttämättä toteutunut ilman kyvyt-hanketta.”

”En ole vielä löytänyt omaa polkua, mutta koen että saan apua Kyvyt-hankkeesta asiaan. Olen hyötynyt suuresti esim. CV:n ja työhakemuksen tekemisestä yhdessä. Olen myöskin saanut hyvää energiaa arkeen ystävällisestä palvelusta.”

”Sain ohjausta työnhakuun ja sain työn:)! Muutenkin osallistaminen toimii minulla.”

Vaikka vastausten joukossa ei ollut suoria negatiivisiksi luokiteltavia vastauksia, annettiin asiallista ja rakentavaa palautetta joidenkin yksittäisten toimintojen sisällöistä tai rakenteesta. Tällaiset vastaukset ovat luokiteltu neutraaleiksi tai positiivisiksi koska kysymyksen asettelu pyysi kehittämisehdotuksia. Tällaisia vastauksia olivat esimerkiksi *”Enemmän yhteistyö kumppaneita työharjoitteluun ja koulutukseen”* tai *”Voisi olla enemmän valmennuksia ja eri aloille”* ja *”Tällainen palvelu täytyisi aina olla saatavilla, kun ura/koulupolut ovat hakuksessa. Uskon että monet voisivat hyötyä tästä, jos olisi tietoa hankkeesta”*.

7.4 Osallistujien haastattelut

Haastatteluaineistosta selvisi otantajoukon elämäntilanteeseen liittyviä haitallisia tekijöitä ja positiivisia voimavaroja sekä vahvistavia tekijöitä. Osa haastateltavista kertoi hyvin avoimesti omasta elämästään hyvinkin pitkältä historiastaan aloittaen, näitä elämän historioita ei sellaisenaan analysoitu mutta niistä on syytä mainita tähän tulosten alkuun muutama seikka. Haastateltavien joukossa oli hyvin kirjavia tarinoita ja voidaan todeta, että taustalta löytyi pitkäkestoista päihderiippuvuutta ja niistä toipumista, osalla henkilöistä oli kokemuksina pitkiä raittiuksia, opintoja ja työelämää. Osalla oli pitkäkestoisia mielenterveyden sairauksia ja kriisejä, jotka edelleen vaikuttavat toimintakykyyn ja arkeen. Useista tarinoista käy ilmi, että yrityksen puutteesta ei ole ollut kyse, haasteet vain ovat olleet ylivoimaisia ja tuki riittämättömät tai sitä ei ole ollut tarjolla tai osattu hakea oikeasta suunnasta. Vaikka tässä otannassa yleinen koulutustaso oli matala, korkeintaan keskiaste, niin joukossa oli yrityksiä opinnoista aina yliopistotasolle saakka. Pitkään jatkunutta köyhyyttä ja niukkuudessa elämistä ei voida

sivuuttaa myöskään, hyvän elämän edellytykset ovat monilta osin tässä joukossa uhattuina tai niissä esiintyy puutteita. Tätä monen eri ongelman yhtäaikaista esiintymistä ja pitkittymistä vasten herää kysymys miten lyhytkestoinen toimintakykyä edistävä hanke voi saada tuloksia aikaiseksi? Tämän opinnäytetyön tutkimusasetelma ja kysymykset ovat muodostettu pohtimaan juuri tätä asiaa.

7.4.1 Elämäntilanne ja siihen vaikuttavat tekijät yleisesti

Haastatteluaineistosta tunnistettiin runsas määrä erilaisia haitallisia tekijöitä kuin myös voimavaroja sekä kehittäviä tekijöitä (Taulukko 7, luku 6.3), jotka vaikuttavat otantaryhmän elämään läpileikkaavasti.

Otantaryhmästä kävi ilmi ambivalentti suhtautuminen omaan päihteiden käyttöön ja sen nykyiseen hoitamiseen. Kaikilla haastatelluilla oli eritasoisia päihteisiin liittyviä ongelmia, joko historiassaan tai nykyisessä elämäntilanteessaan, *”päihdemaailma on vienyt puolet elämästäni”*. Aktiivista laittomien päihteiden käyttöä (kannabis) ilmeni jossain muodossa osalla haastatelluista edelleen, kaikki vastaajat pidättäytyvät kovien huumeiden käytöstä, mutta retkahduksia on tapahtunut ennen hankkeessa aloittamista, *”retkahdan aina kun tapahtuu jotain tai en osaa käsitellä tunteitani”*.

Hieman yli kolmasosa mainitsee käyttävänsä alkoholia edelleen, alkoholin suhteen käyttö näyttäisi tässä joukossa olevan kohtuukäyttöä, *”käytin jonkun verran alkoholia eli en ollut päihdeetön, se ei ollut ongelma minulle”*. Voimavaroina voidaan pitää kuitenkin laajaa ymmärrystä omasta muutostarpeestaan suhteessa päihteiden käyttöön tai sen hoitamisen tärkeyteen.

Haitallisesti laajimpana vaikuttavana tekijänä ilmenikin pitkäkestoinen päihdeongelma ja sen hoitamattomuus tai toipumisen vaikeudet sekä puutteet päihderiippuvuudesta toipumisen tuessa. Aineistosta ilmeni, että on ollut vaikeuksia löytää tai päästä oikean tuen pariin. Yli puolet vastaajista on aktiivisen päihdehoidon piirissä, avohoidollinen kontakti päihdekliniikkaan tai pitkäkestoinen korvaushoito. Ne, jotka ovat pitkäkestoisen korvaushoidon piirissä kokivat hoidossaan olevan puutteita etenkin psykososiaalisen tuen osalta, *”korvaushoidossa ei saa psykososiaalista kuntoutusta”*. Niiden osalta, jotka eivät ole aktiivisesti päihdehoidon piirissä voimavaroina toimivat aiemmat kokemukset pitkistä kuntouttavista hoidoista, pitkät jopa vuosien raittiusjaksot ja vertaisapuryhmistä tietoisuus ja niiden käyttö, *”minulla on kokemus Myllyhoidosta ja pitkistä raittiudesta vertaistuen avulla”*. Muutamaa vastaajaa lukuun ottamatta, kaikilla oli päihderiippuvuudesta toipuminen edennyt hyvin jo ennen hankkeessa aloittamista. Hieman pidemmälle taaksepäin tarkasteltaessa, päihteiden haitallista käyttöä esiintyi useammalla vastaajalla.

”korvaushoidossa ei pääse irti vanhasta sosiaalisesta ympäristöstä”

Seuraavaksi yhtä laajaksi yhteiseksi haitalliseksi tekijäksi aineiston perusteella muodostui toimeentulon niukkuus ja sen osittainen epävarmuus, *”elän kädestä suuhun”*. Varallisuutta oli kertynyt vain yhdelle haastateltavalle, omistusasunto. Kaikkien toimeentulona oli ennen hanketta yhteiskunnan ensisijaiset ja viimesijaiset etuudet, tai eri nimikkeinä esiintyvät eläketulot. Hankkeen aikana ja sen vaikutuksesta kaksi haastatelluista siirtyi palkansaaajiksi ja yksi siirtyi opintososiaalisten etujen saajaksi ja heidän kokemuksensa omasta taloudellisesta tilanteesta koheni.

”työttömyyskorvauksella maksettiin laskut ja tupakat, loppukuuksi ei jäänyt rahaa”

”tulot ihan riittävät mutta eivät tarpeeksi, jotta kuntoutuminen olisi mahdollista”

Otantajoukossa ilmeni myös, että yhteiskunnan tarjoamat palvelut yleisesti ja päihde- ja mielenterveysongelmallisille suunnatut erityispalvelut eivät aina kohtaa, tai niiden piiriin ei päästä tai haluta. Päihderiippuvaisten ja aktiivisesti päihteitä käyttävien matalan kynnyksen palveluihin kuitenkin otantajoukko oli löytänyt tiensä ja yleisesti tarkasteltuna ne toimivat voimavaroina ja elämäntilannetta edistävinä palveluina. Toisaalta taas matalan kynnyksen päihde- ja toimintapalvelut saattoivat kapeuttaa sosiaalista ympäristöä ja näin vaikuttaa yksilön elämään myös haitallisesti, *”sosiaaliset piirit pitäisi vaihtaa, että pääsisi eteenpäin”*. Elämäntilannetta kuvaavista tekijöistä nousi esiin, että otantajoukossa esiintyy laaja-alaisesti haasteita sosiaalisen ympäristön, koetun ulkopuolisuuden tunteen, mielekkään tekemisen ja elämäntilannetta edistävien toimintojen osalta. Omassa identiteettiryhmässä toimiminen (mm. matalan kynnyksen palvelut, työtoiminta, vertaistoiminta) koettiin samaan aikaan palkitsevana ja hyvänä asiana mutta samaan aikaan ne ylläpitivät päihteettömien elämän rakenteiden vahvistumisen ja positiivisten sosiaalisten suhteiden esteitä.

”kun me syrjäytyneet olemme yhdessä, ei tarvitse kokea ulkopuolisuutta, se tuo turvaa”

”kun raitistuin, kaveripiirini kutistui eikä tilalle ole tullut uusia”

Haitallisina tekijöinä mainittiin myös puutteet omissa voimavaroissa ja jaksamisessa, psyykkisen hyvinvoinnin puutteet, mielenterveysongelmat ja erilaiset kuormittavat elämäntilanteet, joihin ei osata hakea apua tai koetaan, että niitä ei saada. Sosiaalisen osallisuuden puute ja sitä kautta elämän merkityksellisyyden puute näyttäytyi aineistosta käsin elämää haittaavana tekijänä, *”olen traumatisoitunut aiemmin elämässäni ja jättäydyin kotiin”*. Yksilöllisinä voimavarojen puutteina nousivat esiin erilaiset arjenhallintaan liittyvät vaikeudet ja näiden aiheuttama elämäntilanteen epävakaus ja toimintakyvyn puute. Osalla vastaajista ilmeni eriaseteisia mielenterveyden häiriöitä, hoitamattomia ja hoitotasapainossa olevia.

”silloin kun aloitin hankkeessa olin itsemurhan parhaalla”

Jonkinasteisesta yksinäisyydestä ilmoitti kärsivänsä lähes kaikki vastaajat, *”minulla on vähän kavereita, olen yksinäinen”*. Ystävyysuhteet joko eivät tukeneet omaa päihteettömyyttä tai sen pyrkimyksiä tai ne olivat vähäisiä, *”sosiaaliseen piiriini kuuluivat vain korvaushoitoyhteisö ja työtoiminta”*. Vastaajista osa piti myös omia sosiaalisia kykyjään puutteellisina ja sen kautta yksinäisyys lisääntyy ja sosiaalisten tilanteiden välttely johtaa eristäytymiseen muista ihmisistä. Positiivisena voimavarana lähes kaikilla oli toimivat ja hyvät perhe- ja sukulaisuussuhteet, näiden suhteiden edistymiseen ovat osaltaan vaikuttaneet vastaajien omat teot oman tilanteensa edistämiseksi.

”kun vähensin juomistani radikaalisti, suhteeni perheeseen paranivat”

Esteinä oman elämän edistämiseksi ilmenivät jossain määrin myös haitalliset uskomukset ja ennakkokäsitykset, *”on helpompaa olla yrittämättä kuin yrittää ja epäonnistua”*. Yhteiskunnan asenteet ja arvot nousivat yksittäisissä lausumissa myös esteiksi toimia ja edistää omaa elämäntilannettaan. Yksilöllisinä haitallisina tekijöinä olivat myös useat epäonnistumisen kokemukset oman elämän edistämiseksi tai pitkälle historiaan ulottuvat kokemukset epäonnistuneista opiskeluista, hoitokokemuksista ja muista asioista, *”opintoni ovat aina jääneet kesken”*.

”olen ollut 15-vuotta pois työelämästä, eikä minulla ole mitään koulutusta”

Kokonaisuudessaan aineistosta selvisi, että tässä otantajoukossa haasteena on monien samanaikaisten ongelmien yhtäaikainen esiintyminen, tämä toteamus noudattaa aiheesta ja tästä populaatiosta jo olemassa olevaa tutkimustietoa. Lausumista voitiin myös todeta, että vastaajien kokemus avun saamisesta tai sen puutteesta on ilmeinen. Aineisto ei kuitenkaan anna tarkempaa vastausta saatavilla olevien yhteiskunnallisten palveluiden tai hoidon saamisen puutteiden syistä, voidaan todeta, että otantajoukossa annetut lausumat kuitenkin ovat tosia ja perustuvat koettuun kokemukseen asiasta, *”en saanut tarvitsemiani mielenterveyspalveluita, enkä muitakaan. Voimavarani eivät olleet riittäviä”* tai *”minun ei katsota olevan enää psykiatrian avun tarpeessa”*.

Aineistosta käsiin saatiin selville myös, että tuen tarve ei lopu hankkeen loppumiseen tai edistysaskelien ottamisen jälkeen. Hankkeen toiminnalla on ollut positiivisia vaikutuksia otantajoukon elämäntilanteiden haasteisiin, mutta lyhyessä ajassa asiat harvoin korjaantuvat kailta osin pysyvästi.

”hankkeen loppuminen jättää aukon palveluihini”

”tarvitsen tukea jatkossakin, on paljon asioita, joita en pysty itsenäisesti selvittämään vielä”

”yritän kovasti pysyä irti huumeista, se on vaikeaa”

Otantajoukko kokonaisuudessaan edusti pitkäkestoisesti hankkeeseen osallistuneita, kaikki vastaajat ovat osallistuneet hankkeen toimintaan ja työskentelyyn 3-18 kuukautta, säännöllisesti ja epäsäännöllisesti. Otantajoukosta 3 on osallistunut sekä Hoiva Oy:n ja SDO:n toimintaan, 1 vain SDO:n toimintaan ja 5 vain Hoiva Oy:n toimintaan.

7.4.2 Hankkeen vaikutukset

Läpileikkaavan elämäntilanteen haasteista ja elämään vaikuttavista ilmiöstä sekä voimavara-tekijöistä tässä otantajoukossa saatiin kattava näkemys millaisiin asioihin hankkeen työskentelyssä, on pyritty vaikuttamaan. Osaan vaikuttavista tekijöistä hanke on pystynyt vastaamaan, osa haasteista on niin syviä ja pitkäkestoisia, että tuen tarve vähintäänkin pysyy ennallaan, tai hankkeen toiminnalla ei niihin ole pystytty vaikuttamaan kovin paljon. Välitöntä taloudellista tilannetta ei hankkeen toimilla ole juurikaan saatu tässä joukossa paranemaan, välillisesti parantumisen mahdollisuuksia on edistetty, esteet taloudellisen tilan paranemiselle ovat syvemmillä. Taloudellinen tilanne voi väliaikaisesti parantua töihin siirtymisen tai parannan ja oikeanlaisen etuuden piiriin pääsyn johdosta, mutta usein siitä seuraa toisen etuuden menetys tai ulosottoon päätyneiden velkojen perintä. Pitkällä aikavälillä taloudellisen tilanteen positiiviseen kehitykseen on voitu hankkeen kautta vaikuttaa. Hanke ei myöskään ole voinut juurikaan auttaa sellaisissa elämäntilannetta haittaavissa tekijöissä, jotka liittyvät oman päihdehoidon koettuihin puutteisiin. Välillisesti on voitu auttaa yksilön omia voimavaroja vahvistamalla, kuinka suhtaudutaan tai reagoidaan niihin haasteisiin tai esteisiin, jotka koetaan omaa elämää haittaavina tekijöinä ja ulkopuolelta tulevina.

”voin itse vaikuttaa elämäni”

Aineistosta saatiin selville millaisiin rajapintoihin ja elämän osa-alueisiin osallistuminen on vaikuttanut otantajoukossa. Hankkeen vaikutukset voidaan jakaa kahteen osaan, välilliset ja välittömät. Välillisillä tarkoitetaan tässä yhteydessä sellaisia tuloksia, joiden syntyyn hanke on osallistujan elämässä ollut osavaikuttaja tai jokin toteuma on tapahtunut hankkeessa työskentelyn seurauksena myöhemmin tai muun edistymisen sivuvaikutuksena. Välittöminä vaikutuksina pidetään suoraan hankkeen toiminnan seurauksena syntyneitä konkreettista apua tai tukea, siirtymistä eteenpäin (työ, opiskelu jne.), hankkeen toiminnasta on syntynyt jokin uusi taito, tietämys on lisääntynyt tai henkinen pääoma on osallistujan kokemuksen mukaan vahvistunut.

Välillisen vaikutuksen ilmaisuja esiintyi aineistossa 81 kappaletta ja välittömän vaikutuksen ilmaisuja 99 kappaletta. Näiden lisäksi aineistosta selvisi mitkä asiat tai toimintaan liittyvät syyt auttoivat hankkeen kautta syntyneisiin vaikutuksiin. Aineistosta tunnistettiin 47 ilmaisua, jotka kuvaavat edistäneitä tekijöitä. Haastatteluaineistosta ei tunnistettu yhtään negatiivista vaikutusta, neutraalia ja rakentavaa palautetta oli tunnistettavissa joistakin

työelämävalmennusten sisällöistä tai toimintatavoista. Haastatteluiden tarkoituksena ei ollut kerätä palautetta, palautetta syntyi kuitenkin haastatteluteeman ”hankkeessa työskentely” sisällä.

Eniten elämäntilannetta kehittäviä mainintoja syntyi alaluokassa konkreettinen avun saaminen, mainintoja välillisissä ja välittömissä vaikutuksissa tunnistettiin yhteensä 66 kpl, tähän joukkoon otettiin mukaan myös alaluokka konkreettisen toiminnan syntyminen, ”*sain tarpeenmukaisen päihdepalvelun*”. Konkreettisenä avun ja konkreettisen toiminnan syntymisen luokkiin valikoituivat lausumat, jotka ilmaisivat saadun avun luonteen selkeästi ”*sain työpaikan kokemusasiantuntijana terveysasemalla*”, toiminnan syntymisen, kyvykkyyden tai taidon syntymisen sekä kehittymisen, tarpeenmukaiseen palveluun tai toimintaan pääsyn, henkilökohtaisen haasteen ratkaisun tai selvästi ilmaistun voimavaran tai psyykkisen kehittymisen, ”*itseluottamukseni koheni*”. Hankkeeseen osallistuminen kasvatti otantajoukon sosiaalista- ja henkistä pääomaa, vaikutti minäkuvan positiiviseen kehitykseen ja tuotti toimintaa oman elämäntilanteen positiiviseen edistämiseen, ”*hanke auttoi minua sosiaalisten tilanteiden vaikeuksissa*”.

Seuraavaksi eniten välillisiä vaikutuksia syntyi sosiaalisen piirin osalta, eli hankkeen kautta sosiaalinen piiri muuttui positiivisemmaksi tai muutosta tukevaksi aiempaan nähden. Sosiaalinen ympäristö muuttui hankkeen vaikutuksesta muutosta tukevampaan suuntaan otantajoukossa. Vaikka aiemmin omassa elämäntilanteessaan olisikin ollut osa sosiaalista piiriä, josta sai tukea erilaisissa muodoissa, se ei edistänyt muutokseen johtavaa toimintaa. Esimerkkinä voidaan käyttää matalan kynnyksen päiväkeskusta, josta saa monipuolisesti sosiaalista tukea ja elämänsisältöä, sen piirissä kuitenkin näyttäisi olevan haitallisia tekijöitä, jotka eivät edistä muutosta, niissä pysytään oman identiteettiryhmän sisällä, aktiivinen päihteen käyttö ja sen tarjonta eivät katoa elämästä niihin jäädessä. Tämä havainto ei kumoa niiden hyödyllisyyttä tai tuomitse niiden toimintaa, osalle ne ovat ensikosketus tai ainoa kosketus ”normaaleihin” rutiineihin tai ammattiavun piiriin pääsy niiden kautta on erittäin tärkeää.

Hankkeen kautta tapahtui niin välillisiä kuin välittömiä siirtymisiä elämäntilannetta edistäviin tai tukeviin sosiaalisiin piireihin aiempien sijaan, ”*hanke auttoi minut opiskelemaan*”. Hankkeeseen osallistuminen vaikutti omien kykyjen ja elämäntilanteiden realistiseen uudelleen arviointiin ja syntyi ymmärrystä, että muutos vaatii rohkeutta ja toimintaa oman tilanteensa edistämiseksi, ”*Symppis on jäänyt taka-alalle ja sen tilalle on tullut koulu*”. Ymmärryksen ja tietämyksen lisääntyminen realisoitui aineiston perusteella motivaatioksi siirtyä eteenpäin ”*lopetin kuntouttavan työtoiminnan ja hain opiskelemaan*”.

Yksilöllisten voimavarojen ja psyykkisen vahvuuden lisääntyminen ilmeni aineistosta käsin myös oman tarpeellisuuden tunteen lisääntymisenä sekä omien olemassa olevien voimavarojen tunnistamisena, ”*sain uskon omiin kykyihini takaisin*”. Itseluottamuksen kasvu ja

minäkuvan muutokset positiivisempaan suuntaan olivat myös tunnistettavissa otantajoukon lausumissa. Omien voimavarojen, mahdollisuuksien ja kykyjen arviointi kehittyi hankkeeseen osallistumisen aikana. Aineistosta kävi ilmi, että ymmärrys omien kykyjen kehittämistä etenee asteittain ja kykyjen puute nykyhetkessä ei tarkoita, että toivotusta suunnasta tulisi luopua, pitää ensin valmentaa itseään seuraavaa askelta varten ja se vie oman aikansa. Oppimisen merkitys realisoitui osallistumisen aikana.

”ajattelutapani on muuttunut, en enää ajattele päihkeitä niin paljon”

”luotan, että pärjään”

”en ole tarpeeton”

Hanke auttoi sosiaalisten kykyjen vahvistamisessa, aineiston perusteella sosiaaliin kykyihin ja niiden kehittymiseen auttoivat turvalliseksi koetut ryhmävalmennukset ja yhteistyön opettelu muiden vertaisten kanssa, *”hanke auttoi minua sosiaalisten tilanteiden vaikeuksissa”*. Sosiaalisia tilanteita syntyi yhteisen mielekkään tekemisen kautta ja yhteistyöprojektien toteuttamisen kautta (RaVa ja MeVa), *”mielekäs tekeminen innosti ja virkisti minut aktiivisemmaksi”*. Sosiaalinen osallisuus ja yhdessä tekeminen vaikutti yksinäisyyden kokemuksen vähentymiseen ja paransi kykyä toimia sosiaalisessa ympäristössä, joka on itselle vieras, *”osallisuuden kokemus auttoi yksinäisyyteen ja kohensi sosiaalisia taitojani”*.

Hankkeesta saatiin myös konkreettista apua vakaviin elämänkriiseihin *”sain hankkeen työntekijältä tukea vaikeaan kriisiin”*, tarpeenmukaisiin palveluihin pääsyyn *”minulle löytyi hankkeen kautta oikea apu kriisiin”*, päihdeongelman hoitoon tai sen tukeen *”minulle etsittiin tukihenkilö”*, virastoasiointiin ja virallisten asioiden hoitoon, talouden hallintaan, uusien harrastusten ja elämänsisältöjen löytämiseen, mielenterveyden kansalaistaitoihin ja palvelujärjestelmän tuntemukseen.

Hankkeeseen osallistuminen lisäsi kyvykkyyttä ja tuotti konkreettisia taitoja sekä toimintakykyä myös hyvin spesifisti. Selvää näkemystä aineisto ei tarjoa onko näillä vaikutusta elämäntilanteen paranemiseen, selvästi kuitenkin nämä vaikuttavat yksilön omaan kokemukseen itsestään ja omista kyvyistään.

”toiminnan sisällöstä sain uusia taitoja”⁵

Otantajoukosta kolmelle tapahtui hankkeen toiminnan seurauksena positiivinen muutos työmarkkina-asemaan (N=9). Otantajoukon yhteenlaskettu toimenpiteiden määrä hankkeessa on

---

⁵ Partanen, viittaus kuvaa mediavalmennukseen osallistumista ja valokuvaustaitojen kehittämistä.

24 kpl, tämä vastaa 17 prosenttia kaikista hankkeen toimenpiteistä. Otantajoukko edustaa 12 prosenttia kaikista toimenpiteisiin päätyneistä henkilöistä, 6 prosenttia koko hankkeen osallistujamäärästä. Otantajoukon koulutusasteet ovat peruskoulu 5 hlöä ja keskiaste 4 hlöä. Hankkeessa aloittaessa heidän työmarkkina-asemansa olivat työtön 6 hlöä, työelämän ulkopuolella 3 hlöä. Sukupuolijakauma 5 naista ja 4 miestä. Sukupuolijakaumaltaan otantajoukko ei vastaa hankkeen sukupuolijakauman yleistä linjaa.

Otantajoukon (N=9) toimenpiteisiin päätyneisten määrä on suurempi kuin joukon prosenttiosuus toimenpiteisiin (N=78) päätyneistä kokonaisuudessaan, ja vieläkin suurempi kun tarkastellaan suhdetta koko osallistujapopulaatioon (N=140).

Palautekyselyn ja haastatteluaineiston perusteella osallistujien näkemys kohtasi hankkeen työntekijöiden esittämiin toimintatapoihin varsin hyvin. Vaikuttavina ja edistymistä tukevinä asioina mainittiin sellaisia asioita, joita hankkeen työntekijät ovat kuvanneet tehneensä. Tästä voidaan todeta, että hankkeessa löydettiin oikeanlaiset tavat kohdata osallistuja ja sillä oli merkitystä siihen, kuinka toiminnasta saatiin itselleen hyötyä ja elämää kehittäviä edistysaskelia otettua. Aineiston perusteella hanke on tarjonnut hyväksytyksi tuleminen kokemuksia *”minut hyväksyttiin sellaisena kuin olen”* ja tasa-arvoisuutta *”minut kohdattiin tasa-arvoisesti”* ja keskinäistä luottamusta *”syntyi luottamus, jonka kautta pystyi avautumaan ja olemaan oma itsensä”*.

Hankkeen toiminta koettiin turvalliseksi *”hankkeessa oli turvallista olla”* ja hyväksyväksi, joka kannusti avoimuuteen, vapaaehtoisuus ja vaatimusten taso asetettiin oikein. Ilmapiiri oli kannustava *”kannustavaa ja mielekästä”*, rento ja asiantunteva, työntekijöiden ammattiosaimista arvostettiin. Isoon rooliin nousivat myös mielekkään sisällön ja oikea-aikaisen avun läsnäolo *”apua asioihin sai mielekkään tekemisen lomassa ja silloin pystyi keskustelemaan mistä tahansa”*. Sosiaalisella ympäristöllä, päihitteettömyydellä vaikka sitä ei vaadittu osallistumisen edellytyksenä ja yhteisöllisellä tekemisellä oli myös vaikutusta aineistoon nojaten *”päihitteetön palvelu, se on kova juttu”*.

8 Johtopäätökset ja pohdinta

Tutkimuksen kolmen eri aineiston pohjalta ja niiden toisiaan tukevasta informaatiosta käsin voidaan todeta, että ne vastaavat tutkimusasetelmaan ja kysymyksiin.

1. Keitä ovat hankkeeseen osallistujat ja mitkä ovat heidän taustansa?
2. Onko osallistujapopulaation taustatekijöillä vaikutusta hankkeesta saatuun apuun ja mitkä tekijät edistivät vaikutuksen syntymistä?
3. Millä tavalla hankkeeseen osallistuminen on vaikuttanut siihen osallistuneiden ihmisten arkeen ja toimintakykyyn?

Tutkimusaineistosta käsin nousi myös selkeä laajemman jatkotutkimuksen aihe. Tutkimusaineistosta saatiin Kyvyt-hankkeeseen osallistuneiden joukosta selville heidän työmarkkina-asemansa ja koulutustaustansa sekä elämäntilanne tekijät. Jatkotutkimuksena olisi mielenkiintoista selvittää päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivien henkilöiden osalta korreloiko koulutustausta ja työmarkkina-asema Kyvyt-hankkeen kaltaisesta toiminnasta saatuun hyötyyn, tai voiko niistä vetää johtopäätöksiä millaista avun tulisi olla. Tällaisen tutkimuksen toteuttamiseen tarvittaisiin verrokkiryhmäksi eri koulutustaustaisia ja työmarkkina-aseman omaavia henkilöitä, nyt lähes koko joukko koostui matalan koulutusasteen omaavista ja pitkään työttöminä olleista.

Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä kysyttiin keitä ovat hankkeeseen osallistujat mitkä ovat heidän taustansa. Tällä selvitettiin minkälainen joukko hankkeeseen osallistujat ovat kokonaisuudessaan ja millainen on heidän työmarkkina-asemansa, koulutustaustansa, elämäntilanteensa ja mistä he tulivat hankkeen toimintaan?

Tähän vastasivat hankkeesta saatujen Hilikka-asiakastietorekisterin aineistot ja niiden tulokset ovat esitetty luvuissa 7.1 ja 7.2. Hankkeeseen osallistuneet ovat pääsääntöisesti pitkäaikaisyöttömiä ja työttömiä tai työelämän ulkopuolella olevia, asunnottomuuden uhan alla eläviä, päihde- ja mielenterveysongelmista kärsiviä, pitkäaikaisten päihdehoitojen asiakkaita, yhteiskunnan tulonsiirtojen ja tukien varassa eläviä, he omaavat matalan koulutustason ja heidän toimintakyvyssään esiintyy näiden tekijöiden vuoksi isoja haasteita. Naisten osuus osallistujista on hieman yli kolmannes, iältään valtaosan muodostavat 30-54-vuotiaat henkilöt. Hankkeeseen saavutaan pääosin päihdepalveluiden ja päihdehoitojen käyttävien henkilöiden toimintoista tai toisen vertaisen suosittamana. Hankkeelle asetettu kohderyhmä on löydetty hyvin ja vastaa hankesuunnitelmassa esitettyjä kriteereitä.

Toisena tutkimuskysymyksenä kysyttiin onko osallistujapopulaation taustatekijöillä vaikutusta hankkeesta saatuun apuun ja mitkä tekijät edistivät vaikutuksen syntymistä. Otantajoukon elämäntilanteiden taustatekijöillä oli vaikutusta hankkeesta saatuun apuun. Johtopäätöksen perusteluna on käytetty teemahaastattelun tuloksia, jotka ovat esitetty luvussa 7.4.

Kolmantena tutkimuskysymyksenä kysyttiin millä tavalla hankkeeseen osallistuminen on vaikuttanut siihen osallistuneiden ihmisten arkeen ja toimintakykyyn? Tähän vastasivat hankkeesta saatujen Hilikka-asiakasrekisterin (N=140), Hoiva Oy:n palautekyselyjen (N=31) ja teemahaastattelun (N=9) aineistot, näiden tulokset ovat esitetty luvuissa 7.1-7.4.

8.1 Johtopäätökset

Joukon elämäntilanteissa oli tapahtunut jo kehittymistä ennen hankkeeseen saapumista. Tässä joukossa oli suurimmalla osalla tapahtunut merkittävää edistymistä päihdeiden käytön ja päihderiippuvuuden hoitamisen osalta, heillä oli voimavaroja entuudestaan, jotka tukivat

muutoshalukkuutta ja kyvykkyyttä. Voimavaroina esiintyi aiempia kokemuksia pitkistä raittiuksista vertaistuen ja pitkien kuntouttavien hoitojen avulla, sekä hoitotasapainossa olevia korvaushoitoja. Voimavaroina koettiin myös hyvät perhesuhteet, yksinäisyyttä ja sosiaalisen elämän puutteita esiintyi ystävyyssuhteissa. Vaikka puutteita päihdehoidossa ja toipumisessa esiintyikin, olivat ne elämäntilannetta tukevia tekijöitä. Ammatillista tukea sai jo entuudestaan suurin osa joukosta. Elämän sisällöissä oli mielekkyyttä jossain määrin, ja lähes kaikki otantajoukon henkilöt olivat toimineet tai toimivat erilaisissa vertaistoiminnan piireissä.

Vaikka arjenhallinnassa ja suhteessa päihteiden käyttöön oli tapahtunut jo ennen hanketta edistymistä, tuen tarve oli kuitenkin ilmeistä ja osallistumisen alussa ja sen aikana kohdattiin isojakin kriisejä. Aineistosta kävi myös ilmi eräänlainen elämäntilanteiden pysähtyneisyys, sisällöttömyys ja etenemiseen tarvittavan tuen ja positiivisten sosiaalisten ympäristöjen puutteet. Muutoshalukkuus aineistosta käsin näyttäytyi sitoutumisena ja sinnikkyutenä edistää omaa elämäntilannettaan. Lähtökohdilla näyttää olevan vaikutusta siihen, kuinka hankkeen tarjoamaa apua on pystytty hyödyntämään, aiemmat kokemukset ja aktiivinen osallistuminen matalan kynnyksen toimintaan olivat vaikuttaneet positiivisesti elämäntilanteisiin jo ennen hankkeeseen osallistumista. Hankkeen kautta olemassa olevat voimavarat vahvistuivat ja niitä myös syntyi lisää, toimintakyvykkyys lisääntyi ja näiden myötä ymmärrys omaa tilannetta edistävästä tekijöistä kasvoi.

Hankkeesta tai sen aikana ei ole tutkittu verrokkiryhmää, jonka elämäntilanteet ovat aloitessa hallitsemattomia tai päihdeongelmat akuutteja ja syviä, näiden osalta joudutaan tyytymään hankkeen aikaisen työskentelyn huomioihin ja toteamaan, että aihe ja asetelma tarvitsee lisätutkimusta. Hankkeesta pudonneiden tai niiden osalta, joille ei syntynyt edistymisiä tai toimenpiteitä elämäntilanteissa on hankkeen toiminnan aikana huomattu isoja haasteita, heitä ei tavoitettu tutkimuksella.

Valtaosa hankkeen osallistujista sijoittuu ryhmään työttömät ja pitkäaikaistyöttömät sekä työelämän ulkopuolella olevat ja heidän koulutustaustansa ovat peruskoulu tai korkeintaan keskiaste, tästä muodostuu yleisin osallistujia kuvaava joukko. Toimenpiteisiin osallistuneet ovat tätä samaa populaatiota ja toimenpiteisiin osallistumattomat myös. Muita työmarkkina-aseman ja koulutusasteen omaavia ei ollut tarpeeksi, jotta näistä ryhmistä olisi voitu muodostaa verrokkiryhmiä keskenään, ja joista voitaisiin vetää johtopäätöksiä korrelaation osalta. Nyt voidaan todeta, että hankkeen toimenpiteisiin (N=78) osallistui yleisin joukko koko hankkeen joukosta (N=140) ajalla 1.9.2019-31.12.2021.

Tutkimuksessa käytettyjen aineistojen sisältö ja analyysi tukevat Kyvyt-hankkeen itsensä tekemää havaintoa, että palvelulle on tilausta ja sen tarpeellisuus on ilmeinen tässä populaatiossa. Palautekyselyn ja teemahaastattelun tulokset yhdistettynä Hilikka-asiakasrekisteriin kirjattujen toimenpiteiden sisältö ja määrät vahvistavat näkemystä, että hankkeen kehittämä

toiminta ja työskentelytavat ovat onnistuneet ja niiden kautta voidaan saavuttaa ainakin lyhyen aikavälin tuloksia. Pitkän aikavälin tuloksia ja muutoksen pysyvyyttä yksilön arjessa olisi syytä tutkia pitkäkestoisesti ja laajemmin tämän populaation osalta, näin olisi mahdollista saada aikaan tietoa oikealaisen avun ja tuen kehittämisen tarpeista.

Hankkeen toimintaan osallistumisella on ollut vaikutusta elämäntilanteiden kehittymiselle. Tarkasteltaessa palautekyselyiden ja teemahaastatteluiden aineistoa, voidaan todeta, että positiivista muutosta elämään on syntynyt useilla eri rajapinnoilla. Vaikutukset ovat olleet yksilöllisiä voimavarojen kehittymisiä kuin yleisen elämäntilanteen kehittymisiä. Toiminnan kautta on syntynyt konkreettisia muutoksia ja välillisesti vaikuttavia muutoksia. Itsetuntoon ja minäkuvaan sekä kokemukseen omasta osaamisesta ja kyvykkyydestä on vaikutettu positiivisesti. Osallistuneiden toimintakyky arjessa on lisääntynyt, jonka kautta aktiivisuus ja toimijuus omassa elämässä ovat kehittyneet positiivista toimintaa synnyttäväksi teoiksi.

Hankkeen kautta osallistujat ovat löytäneet itselleen mielekkäitä elämäntapoja ja toimintaa, joka kehittää heidän oman elämän merkityksellisyyden kokemusta. Elämiin on tullut sisällöllistä tekemistä, jonka he itse kokevat mielekkääksi. Aineistoon nojaten voidaan todeta myös, että tulevaisuuden toivo ja usko ovat lisääntyneet. Toivottomuuden kokemuksista on siirrytty luottamuksen kokemiseen, usko omiin kykyihin ja pärjäämiseen ovat lisääntyneet. Resilienssi on kehittynyt, ja tätä kautta haasteiden sietokyky on parantunut osallistumisen myötä. Muutoksia on tapahtunut sen osalta kuinka akuutteihin ongelmiin suhtaudutaan arjessa, elämäntilanteissa on tapahtunut positiivista muutosta.

Hankkeen tarjoama tuki on ollut samaan aikaan konkreettista ja välillistä. Tarjotun tuen ja hankkeessa työskentelyn kautta on tapahtunut konkreettista avun saamista ja näiden johdosta on siirrytty eteenpäin elämässä. Osa konkreettisista tuloksista on vaikuttanut välittömästi elämäntilanteisiin ja osa vaikuttanee pidemmän ajan kuluessa. Konkreettisine muutoksina voidaan todeta aineistosta käsin, että on siirrytty palkkatyöhön, tutkintoon johtaviin opintoihin, muihin koulutuksiin, on suoritettu osaamismerkkejä tai tutkinnon osia ammatillisesta koulutuksesta, on suoritettu hygieniapassi, on siirrytty työkokeiluun, on saatu tarpeen mukainen päihdehoito tai muu palvelusuhde aikaan, on siirrytty työmarkkina-asetukseen eteenpäin, on siirrytty työllisyyttä edistäviin toimenpiteisiin tai päihteiden käyttö on vähentynyt tai loppunut kokonaan. Välillisiä ja välittömiä muutoksia, jotka vaikuttavat pidemmällä aikavälillä ja muutoksen jatkuessa edelleen on syntynyt ajattelutavan muutoksia ja elämänsuunnan löytämistä. Hankkeen kautta on löydetty oma ammattiala ja alettu siihen pääsemiseksi toiminnalliset muutokset.

Hankkeen kautta tietoisuus on lisääntynyt omista mahdollisuuksista, palveluista ja omaan elämään vaikuttavista tekijöistä kuten mielenterveyden osaaminen. Aineistosta selviää myös, että avun pyytäminen ja sen löytäminen oikeaan ongelmaan on helpottanut tietoisuuden

lisääntymisen kautta. Yhteiskunnan asenteet ja arvot ovat koettu jossain määrin haitallisina tekijöinä osallistujien keskuudessa, on olemassa ennakkokäsityksiä, jotka ovat ohjanneet henkilön omaehtoiseen syrjään jäämiseen, näiden uskomusten ja kokemukseen perustuvien aitojen kokemusten osalta on tapahtunut lievää edistymistä. Asenneilmapiiri, kohtelu ja yhteiskunnan arvot eivät katoa mihinkään Kyvyt-hankkeen vaikutuksesta, mutta se kuinka niihin voi omalta osaltaan vaikuttaa on olennaista, ja tässäkin on tapahtunut muutoksia yksilöiden tasolla osallistumisen aikana.

Tutkimuksen tuloksia tukevat hankkeessa syntyneet toimenpiteet ja niiden sisällöllinen laadukkuus. Toimenpiteitä tarkasteltaessa niiden sisällön perusteella, pitää muistaa lähtökohdat, joista toimiin on päädytty. Tässä opinnäytetyössä on esitelty tietoperustan ja käsitteiden kautta ilmiöt ja vaikutukset, jotka ovat ilmeisiä tässä populaatiossa vaikuttavina tekijöinä. Näiden kautta ja niihin perustuen tulos ja tulokset pitää suhteuttaa elämäntilanteisiin ja yksilön tarpeisiin, jollekin yksilölle tuloksena on parempi kokemus arjessa toimimiseksi ilman suurta siirtymää eteenpäin, ja toiselle tuloksena on siirtyminen päihdeettömään ympäristöön ja palkkatyöhön saakka. Näiden väliin jää iso joukko erilaisia edistymisiä, jotka aineiston perusteella ovat kaikki merkityksellisiä. Isoin huoli ja kysymys jää kuitenkin siitä, miten tavoitetaan ne, jotka eivät kokeneet Kyvyt-hanketta omakseen ja kuinka voidaan auttaa ja tukea niitä, joiden elämä on hallitsematonta ja akuutisti jatkuvan epävarmuuden ongelmien täyttämää. Tutkimusaineistosta käy ilmi kuitenkin, että tarjolla on paljon matalan kynnyksen toimintaa ja palveluita, joiden tuki auttaa ja vähentää haittoja kaikista heikoimmassa asemassa olevien osalta. Hankkeessa edistyminen tai aikaansaatu muutos on osaltaan pohjustettu muiden palveluiden, vertaistuen ja päihdehoitojen kautta, hanke on myös edistänyt yhteistyötä eri tahojen välillä yhteisen päämäärän eteen.

8.2 Pohdinta

Kun tarkastellaan Kyvyt-hankkeen osallistujien populaatiota ja heidän osallisuutensa, opinto- ja työelämäpolkujen kehittymistä nähdään, että polut eivät ole lineaarisia, ne ovat pikemminkin sahaavia ja elävät useisiin suuntiin samanaikaisesti. Tämä haastaa myös tavan tehdä töitä tämän populaation kanssa, se vaatii paljon aika- ja henkilöresurssia oikeanlaisten palveluiden ja tuen pariin löytämiseksi. On myös tärkeää pohtia millä tavoin yhteiskuntamme kohtaa päihdeongelmista kärsivät henkilöt, miksi palvelut eivät kohtaa ja ovat usein aliresursoituja. Päihdetyön aliarvostus ja siihen vahvasti kytkeytyvä stigmatisaatio heikentävät tuloksellisuutta ja vaikeuttavat tarpeenmukaisten palveluiden saamista. Kaikista heikoimmassa asemassa olevat moniongelmaiset henkilöt joutuvat usein syrjäytetyiksi ”toivottomina tapauksina”. Mikäli halutaan, että syrjäytymiskehitys ei syvene on mietittävä miten stigmatisaation läpileikkaavia vaikutuksia vähennetään yhteiskunnassa yleisesti kuin sote-uudistuksen ja uusien hyvinvointialueiden kehittämisessä. (Kyvyt-hanke loppuraportti työpaperi 2022; Magnusson 2021; Rovamo & Toikko 2019.)

On selvää, että päihde- ja mielenterveysongelmaisten kokemiin haasteisiin ja sosiaalisen tuen sekä osallisuuden vajeisiin ei voida vastata lyhytikäisillä hanketoiminnoilla. Hanketoiminnoilla ei voida ratkaista päihdetyön resurssiongelmia, päihderiippuvuuden hoito ja sosiaalinen kuntoutus vaativat pitkäjänteisyyttä. Magnusson (2021) toteaa, että päihdetyössä on hyväksyttävä muutoksen vähäisyys ja hitaus sekä se, että tulosten mittaaminen on vaikeaa. Ongelmat ovat monisyisiä ja tämän populaation elämänlaadun ja hyvinvoinnin parantamiseksi tarvitaan monia samanaikaisia toimia sekä uusia ratkaisuja. Yhtäältä tarvitaan päihdehoitojärjestelmän kehittämistä ja toisaalta sosiaalipalveluiden sekä matalan kynnyksen toimintojen yhteistyötä. Tarvitaan rohkeutta lähteä rinnalla kulkijana etsimään apua sitä tarvitsevan kanssa ja avata nekin ovet, jotka yleensä ovat suljettuina päihderiippuvuuksien kanssa eläville ihmisille.

Tämän opinnäytetyön tutkimusten perusteella voidaan todeta, että hyvääkin tarkoittava palvelu tai aikansa ihmistä tukenut yhteisö tai hoitomuoto saattaa käännyä haitalliseksi tekijäksi yksilön kannalta. Olisi tärkeää tukea uudenlaisen identiteetin vahvistumista silloin kun siihen on ilmeinen tarve ja mahdollisuus. Samaan aikaan täytyy kuitenkin ymmärtää, että tarvitsemme haittoja vähentävää työtä ja sen genressä toimivia matalan kynnyksen yhteisöjä ja toimintoja, jotka sallivat ihmisten osallistua sellaisina kuin ovat ja haluavat pysyä. On loppukädessä yksilön oman halun ja valinnan päätös mihin suuntaan haluaa itseään ja elämäänsä viedä. Meidän ammattilaisten vastuulla on tarjota apu ja tuki silloin kun siihen on oikea hetki ja sitä pyydetään. Silloin kun halukkuus ja toimintakyky kohtaavat ja ovat yhdessä läsnä pitäisi palvelujärjestelmän ja sitä tukevien matalan kynnyksen toimijoiden sekä hoitotahojen oltava ketteriä ja tarjota kaikki mahdollinen tuki, yhdessä. On luonnollista, että yrittämisen prosessin sivutuotteena syntyy myös pettymyksiä ja epäonnistumisia mutta niiden pelko tai välttely ei saa ohjata toimintaa ja tuen antamista.

Kun tarkastellaan tuloksia, joita Kyvyt-hankeessa on saatu aikaan, voidaan todeta, että toiminta on ollut lyhyellä aikavälillä tuottanut toimintakykyä edistäviä toimenpiteitä. Hankkeen tuloksia voidaan tarkastella eri näkökulmista ja näin tuleekin tehdä, kun kyseessä ovat ihmiset ja heidän elämänsä. Tässä opinnäytetyössä esitetyt tutkimustulokset voidaan nähdä onnistumisena kehittämistoiminnassa, tuloksia on saavutettu laadullisesti, määrällisesti ja osallistujien työmarkkina-asemaan ja elämäntilanteisiin on pystytty vaikuttamaan positiivisesti, suurimman työn ovat tehneet ihmiset itse. Hanke on toiminut fasilitaattorina muutokselle. Osallistuneiden toimintakykyyn on voitu saada aikaan kohentumista oikea-aikaisilla toiminnoilla, valmennuksilla, koulutuksilla ja kohtaamisella, joista viimeisempää ei voida vähätellä, aineistosta käsin voidaan todeta, että muutosten suurimpina edistäjinä hankkeen taholta ovat toimineet arvostava ja tasa-arvoinen kohtaaminen, läsnäolo ja kuunteleminen.

Konkreettisten ja määrällisten muutosten saavuttaminen on yksi näkökulma mutta toisena näkökulmana tuloksia pitää ehdottomasti tarkastella ei mitattavien yksilötason muutosten kautta sen rinnalla. Ei mitattavina muutoksina yksilön arjessa voidaan pitää ns. henkisen ja

sosiaalisen pääoman kasvua ja kehittymistä positiiviseen suuntaan. Nämä pääomat kasvattavat pitkällä aikavälillä positiivisen osallisuuden kokemusta ja saattavat vähentää negatiivista kokemusta itsestä tällä tavoin. Kun tarkastellaan haastattelututkimuksen ja palautekyselyjen aineistoa voidaan sieltä poimia ei mitattavia positiivisia kokemuksia ja oivalluksia, joilla on merkitystä yksilötasolla. Yksilötason tuloksista seuraa pitkällä aikavälillä, toisinaan nopeastikin myös hyvää ympäristölle ja yhteiskunnalle, kun yksilö oman muutoksensa kautta alkaa kiinnostumaan ympäröivään maailmaan positiivisesti vaikuttamisesta. Martela (2020, 80) toteaa, että elämän tarkoituksena on tunnistaa ne asiat, jotka saavat oman elämän tuntumaan elämisen arvoiselta. Martelan (2020, 80) kiteytys kuvaa hyvin Kyvyt-hankkeessa osallistujille tapahtuneita ei mitattavia muutoksia elämässään, osallistuminen loi toivoa ja kykyä luoda merkityksellisyyttä omaan elämään.

Esimerkkinä yksilötason positiivisesta kokemuksesta voidaan mainita osallistujan oivallus ja kokemus maailmasta, joka monelle on itsestään selvä ja normaali asia.

”No itseasiassa se Oodi kokemuksena oli upea... tai siis miten paljon niinku voi saada pelkällä kirjastokortilla”

Yllä mainittu kommentti on poiminta erään osallistujan haastattelusta. Kyseessä oleva kommentti ja oivallus liittyy siihen, että on ”normaalialia” pitää kirjastoa⁶ ja kirjastokorttia itsensänselvyytenä, kunnes asia ei olekaan itsestänselvyyys. Tässä tapauksessa osallistujalla ei ollut koskaan aiemmin ollut kokemusta, että yhteiskunta ja sen tarjoamat kirjastopalvelut on avoimia kaikille ja ne ovat ilmaisia. Nykyään kirjastot tarjoavat paljon sellaisia ilmaisia harrastusmahdollisuuksia, joista ei vuosikymmeniä sitten uskallettu haaveillakaan ja niiden merkitys on moniulotteinen ihmisten harrastustoiminnan, henkisen- ja sosiaalisen pääoman sekä tietotekniikan saavutettavuuden kuin sivistyksen tukemisessa. Kommentin lausunut osallistuja osallistui Kyvyt-hankkeen mediavalmennukseen (MeVa) jonka aikana käytettiin Oodi keskustakirjaston valokuvausstudiot kuvauksiin ja suurkuvatulostimia ryhmän näyttelykuvien tulostamiseen. Osallistuja koki saaneensa hienon kokemuksen ja sai tämän johdosta hankittua itselleen kirjastokortin, jota ei ollut omistanut vuosikausiin, tämä avasi hänelle oven henkisen pääoman kasvattamiselle ja tätä voidaan pitää tuloksena aivan yhtä paljon kuin sitä, että kyseinen osallistuja hakeutui hankkeen johdosta myös opiskelemaan. Syntyi välitön ja välillinen vaikutus.

Samaan aikaan yksilötason oivalluksen kanssa voidaan todeta, että menemällä oman mukavuusalueen ulkopuolelle ja oman identiteettiryhmän suojista ulos syntyy parhaimmillaan iso harppaus muutoshalulle, joka kantaa eteenpäin pienin askelin. Yksilötason tulokset voivat olla moninaisia ja niiden tärkeys pitää nostaa keskiöön, kun pohditaan mitä on vaikuttavuus Kyvyt-

---

⁶ Oodi keskustakirjasto, Helsinki, Mediavalmennus.

hankkeen kaltaisissa hankkeissa. Isola, Virrankari ja Hiilamo (2021, 654-670) ovat tutkineet pitkittyneen köyhyyden psykologisia ja sosiaalisia seuraamuksia, he toteavat, että kun pienituloisena tai köyhänä on niin kuormittunut ja elää oman häpeänsä kanssa niin yleishyödylliset palvelut kuten kirjastot jäävät huomiotta ja oman elinpiirin ulkopuolelle. Suoraa selitystä tälle ilmiölle ei heidän tutkimuksessaan esitetä mutta Isola ja Virrankari (2021, 291) mainitsevat Yhteiskuntapolitiikan artikkelissaan samasta tutkimusaineistosta käsin, että kun ei ole mahdollisuuksia elää hyvinvoivan enemmistön jakamien arvojen mukaisesti, syventyy ulkopuolisuuden kokemus entisestään. Kyvyt-hankkeen osallistujien haastatteluiden vastauksista voidaan löytää samankaltaisia kokemuksia ulkopuolisuudesta kuin Isolan ja yms. (2021, 654-670) tehdyssä tutkimuksessa esitetään. Voidaankin syystä esittää kysymys, että onko yhteiskunnan aktivoivilla toimenpiteillä ja kurssituksilla merkitystä syvää ulkopuolisuutta kokevien henkilöiden tilanteen edistämiseksi, jos ulkopuolisuuden kokemuksen kehittymisen taustasyihin ei ole ensin pureuduttu? Toisaalta voidaan ajatella, että kaikki keinot, joilla henkilön osallistumista voidaan edistää ja siten auttaa sosiaalisen piirin laajentumista voivat osaltaan auttaa ulkopuolisuuden kokemuksen vähentymiseen. Olennaista vaikutuksille saattaa olla se, kuinka toimia tehdään ja niitä toteutetaan, että samaan aikaan toteutuvat ihmisen psykologiset perustarpeet vapaaehtoisuus, kyvykkyys, läheisyys ja hyväntekeminen.

Työvoimapoliittisten toimenpiteiden vaikutusten tehottomuudesta on olemassa olevaa tutkimusnäyttöä (Alasalmi & yms. 2020, 37-44) ja silti ne nousevat aina esille, kun etsitään ratkaisuja yhteiskunnassa heikoiten itse selviävien ihmisten ongelmiin. Uravalmennusta (Alasalmi & yms. 2020, 37-44). ja vastaavia toimenpiteitä esitetään ratkaisuksi ihmisille, joille niiden on todettu olevan lähes hyödyttömiä toimenpiteitä, kuten sosiaaliturvan varassa elävät ja pitkäaikaistyöttömät. Kyvyt-hankkeeseen osallistuneen populaation elämäntilanteiden edistämiseen tarvitaan uusia ratkaisuja, sellaisiakin, joita hanke on toteuttanut, ja paljon lisää ajattelutavan muutosta. Kyvyt-hanke on tutkimuksen aineistoon perustuen osoittanut, että kun resursseja suunnataan oikein, voidaan saada hyvinvointia aikaan, hyvinvointi tuottaa motivaatiota edistää omaa asemaansa paremmin kuin toimenpiteet, joihin osallistutaan vain pakon sanelemina.

”En usko, että löytyy sellaista kokonaisvaltaista yhden luukun meininkiä, että liian paljon toimijoita saman asian äärellä. Nyt kun tuli tämä kuntakokeilu niin laskin, että neljä eri ihmistä hääriä saman asian parissa ja kukaan ei oikein tiedä mistään mitään, tai kukaan ei oikeastaan osaa auttaa minua.”

Hankkeen osallistujapopulaation yhteiskunnallinen asema ja sen kautta taloudellinen tilanne vaativat sosiaali- ja terveydenhoito palveluita ensisijaisesti huolehtimaan heidän fyysisistä perustarpeistansa, jonka johdosta usein voi jäädä muut tarpeet huomiotta tai niiden toteuttamiseen ei löydy resursseja. Tarjoamalla mielenkiintoisia itsensä toteuttamisen mahdollisuuksia voidaan synnyttää kokemusta toimijuudesta ja kyvykkyyydestä, jotka vaikuttavat ihmisen

hyvinvointiin ja luovat mahdollisuuksia pyrkiä kohti parempaa elämää. Pitkällä aikavälillä lisääntynyt kokemus mielekkästä elämästä voi vaikuttaa henkilön sisäiseen motivaatioon kehittämään omaa itseään ja tätä kautta vahvistaa myös ulkoisten perustarpeidensa pohjaa. Sosiaalinen osallisuus ja osallistuminen yhteiskuntaan kuuluvat kaikille, riippumatta heidän varallisuudestaan tai kyvyistä hankkia oma toimeentulonsa. Eriarvoistumisen kehitystä vastaan voidaan kamppailla myös pehmeämmillä keinoilla.

Kyvyt-hanke on liittynyt osallistujien päihdekuntoutusprosessin tukemiseen siten, että hankkeesta on tarjottu aikaa ja apua tulevaisuuden suunnittelemiseksi ja turvallista yhteisöllisyyden kokemusta jota esim. ei ole ollut tarjolla yksilön saaman päihdehoidon kautta. Hankkeessa on pyritty kehittämään toimintaa siten, että se auttaa päihteiden käyttäjiä ja päihdekuntoutujia sektorirajojen ylitse. Hankkeessa on huomioitu osallistujien erilaiset tarpeet ja päihteidenkäytön tilanteet. Hankkeen toiminnassa on yhdistetty haittoja vähentävän työn tapoja ja kehittämistä, kuin samaan aikaan on edistetty psykososiaalista kuntoutumista. Haittoja vähentävä työ ja kuntouttava päihdetyö eivät ole toisensa poissulkevia, ne kuuluvat yhteen ja tukevat toisiaan, tärkeintä on apu, jonka ihmisen saa. Päihteiden käyttäjän tai päihdekuntoutujan stigma heikentää Rovamon ja Toikon (2019, 281-282) mukaan sosiaalista verkostoa ja itsetuntoa ja näin lisää työttömyyttä ja syrjintää. Stigman vaikutusten seuraukset ovat jo itsessään vakavia, joten ei ole tarpeen syventää stigmatisointia heille tarkoitettujen palveluiden sisällä, luokittelemalla heitä heidän kuntoutumisen tavoitteiden perusteella.

On kuitenkin haasteellista vastata samaan aikaan elämänhallinnan-, opinto- ja työelämään siirtymisen problematiikkaan, kun päihderiippuvuuden hoito on alkuvaiheessa tai sitä ei ole lainkaan, vaikka pääasiallinen tarve olisi saada asianmukaista päihdehoitoa ja aikaa toipumiselle. Iso joukko ihmisiä on avopäihdehoitojen ja oman toipumisen välitilassa jopa useita vuosia tai vuosikymmenen tai pidempään. Koska nykyinen päihdehoitopolitiikka ei enää suosi pitkäkestoista laitos- ja/tai yhteisöhoitojen tuottamista on löydettävä tapoja, joilla voidaan edistää päihderiippuvaisten toimintakykyä ja opinto- ja työelämävalmiuksia, jotka tukevat avopäihdepalveluiden asiakkaita ja niitä, jotka eivät päädy päihdehoitoihin ja rakentavat toipumistaan vertaisavun varassa itsenäisesti.

Vaikka hankkeen osallistujapopulaatiossa tapahtuukin edistymisiä kohti työelämää, niin onko se riittävä edistyminen ja tavoiteltava tavoite, jonka kautta elämä paranisi?

Nykyaikainen työelämä on ollut murroksessa jo pitkään, työpaikkoja häviää ja työntekemisen tavat ovat muutoksessa. Digitaalinen talous on jo muuttanut työntekijöiden asemaa, matala-palkka aloilla työstä ei saa tarpeeksi toimeentuloa, jolla elää. Työssäkäyvien köyhyys lisääntyy ja epävarmuus kasvaa, kun työsuhteet ovat muuttuneet määräaikaisiksi ja tai työt tarjotaan 0-tuntisopimuksilla. Työvoiman kysyntä keskittyy korkeasti koulutettuihin osajiin ja tämä osaltaan syventää eriarvoistumiskehitystä. Ikääntyneiden paluu takaisin työelämään on

haasteellista koska osaaminen vanhenee nopeasti teknologiakeskeisen työn lisääntyessä. (Pulkka 2017, 13-54.)

Työllistyminen on haasteellista nykyaikaisessa yhteiskunnassa ilman stigmaa ja muita elämän haasteita ja siihen vaikuttavia haitallisia tekijöitä, miten työllistää niitä, joilta puuttuvat nykyaikaisen työllistymisen ja työelämän vaatimat voimavarat tai kyvykkyys, tämä on tarpeellinen pohdinta, kun mietitään Kyvyt-hankkeen osallistujien työelämään siirtymisen edistämisen toimia? Työllistyminen ei välttämättä ole tässä joukossa ensisijainen tavoite. Työllistyminen ja työn tekeminen ovat tärkeitä yksilön tarpeellisuuden kokemukselle ja ne edistävät hyvinvointia sekä mielenterveyttä, niiden tavoittelusta ei kuitenkaan pitäisi tehdä itseisarvoa, joskus on aika tehdä toisenlaisia tavoitteita ja edistää niitä yhtä lailla, se on arvokasta myöskin.

9 Kehittämisehdotus

Tämän opinnäytetyön tutkimuksen tulosten perusteella esitän, että Diakonissalaitoksen konserni vastaa haasteeseen ja perustaa pilotti- ja tai hankekokeiluna sosiaalisen vastuun toimintalinjan alla aikuisille päihdekuntoutujille ja päihdeiden käyttäjille suunnatun sosiaalisen kuntoutuksen tukipalvelun, jonka tarkoituksena on edistää tämän ryhmän osallisuutta ja toimintakykyä sekä siirtymistä opinto- ja työelämäpoluille.

Lähtökohtana palvelun perustamiselle on oikeanlaisen rahoitusmallin valitseminen. Pysyvyyden näkökulmasta tuottajan omalla rahoituksella toteutettava malli olisi paras ja joustavin vaihtoehto jatkuvuuden takaamiseksi. Alkuvaiheessa rahoitusta voidaan hakea Euroopan sosiaalirahasto plus (ESR+) rahoitusta Yhdenvertaiseen osallisuuteen teeman hankkeena, jonka rahoitus on tarkoitettu heikoimmassa työmarkkina-asemassa olevien yhteiskuntaan kiinnittymisen toimenpiteisiin tai hakemalla hankeavustusta STEA-rahoituksen kautta (Rakennerrahastot 2022; STEA 2022).

Tulevien hyvinvointialueiden ja sosiaali- ja terveydenhoitopalveluiden uudistuksen tarkoituksena päihde- ja mielenterveyspalveluiden osalta on vahvistaa perustason palveluiden saatavuutta ja samaan aikaan kehittää saumatonta yhteistyötä erikoistason palveluiden ja näiden välillä. Yhtenä tavoitteena on maakunnissa varmistaa psykoterapioiden sekä ehkäisevien ja hoidollisen psykososiaalisen tuen saatavuus kaikissa ikäryhmissä. Näiden osalta tulevaisuuden maakunnissa uudistuksen tavoitteisiin pyritään edistämällä paljon tukea ja palveluita tarvitsevien ryhmien tunnistamista ja palveluketjuja parantamalla. Palveluvastuu on jatkossakin julkisen vallan vastuulla, näiden tueksi tarvitaan edelleen järjestöjen ja kolmannen sektorin toimijoita erityisosaamisen ja erityisryhmien osalta. Tulevaisuuden sote-keskuksissa tavoitellaan vahvaa sosiaali- ja terveydenhuollon kumppanuutta takaamaan päihdepalvelut osana tavallisia peruspalveluita, ja varmistaa jatkotuen tarpeiden toteutuminen, kuten sosiaalinen kuntoutus

osana psykososiaalista päihdehoitoa. (Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus 2020-2022 2022, 9-28.)

Isot yhteiskunnalliset toimijat, joilla on yhtiöliikennetoimintaa (josta syntyy mahdollisesti liikevoittoa) ja toimivat varainkeruun verkostot ja menetelmät, kuten Diakonissalaitoksen konserni, käyttävät rahaa sosiaalisen vastuunkannon erilaisiin kohteisiin, jotka he itse määrittelevät tärkeiksi. Näiden toimintojen tarkoituksena ei ole tuottaa voittoa, kuten liiketaloudellisiin perusteisiin toimivien yksiköiden kuuluu tehdä. Näiden tulee toimia vastuullisesti ja kannattaa itse itsensä, hankerahoituksella tai konsernin omalla rahoituksella. Diakonian ja sosiaalisen vastuun alla on erikseen mainittuna lapset, nuoret, perheet, liikkuva väestö ja maahanmuuttajat. Työtä tehdään diakonian kautta ja hankerahoituksilla, jälkimmäisen rahoituksen sisältä löytyy hankkeita, jotka ovat kohdentuneet päihderiippuvaisille ihmisille. (Diakonissalaitos 2020, 5-6.)

Päihderiippuvaiset eivät ole homogeeninen ryhmä, joten heitä löytyy kyllä kaikista diakonian alaisista kohderyhmistä. Konsernista ei löydy tällä hetkellä omaa erityispalvelua aikuisille päihdekuntoutujille, joka edistäisi sosiaalisen kuntoutumisen tavoitteita haittoja vähentävän työn otteella, poissulkien liiketoimintana toteutettavat asunto ensin -palvelut ja päihdepalvelut. Tässä opinnäytetyössä on esitetty perustelut sille miksi tällaista palvelua tarvitaan, osaminen on olemassa ja nyt tarvitaan tahtotilaa sen lisäksi. Diakonissalaitoksen säätiössä ja sen sosiaalisen vastuun alla tehdään tarpeellista ja tärkeää työtä ja siihen on panostettu paljon rahaa, nyt esittämäni ehdotus ei ole ilmainen mutta sen kustannukset eivät ole kohtuuttomat. Henkilöstökulut sivukuluineen kolmelta työntekijältä (1 vastaava, 1 valmentaja ja 1 kokemusasiiantuntija) ovat vuodessa 125 000-150 000 euroa, tämän lisäksi hallinnolliset kulut vyörytyksineen 30 000 euroa ja toiminnan muut kustannukset 30 000 euroa. Kyvyt-hankkeen kehittämä ja aloittama toiminta sellaisenaan voidaan siirtää palvelun perustaksi. Hankerahoituksella voidaan tämän lisäksi tarpeen mukaan palveluun lisätä ulottuvuuksia sekä syvyyttä ja toimintaa kehittää kohderyhmän tarpeita kohtaavaksi. Tämä kustannusvaikutus perustuu Kyvyt-hankkeen rahoituksesta saatuun informaatioon, lisäkustannuksia syntyy, jos palvelulle hankitaan oma toimitila.

Kustannustasoon voidaan vaikuttaa alentavasti, mikäli toiminta kytketään jo olemassa olevaan rakenteeseen tai työtehtäviin toiminnan hallinnollisen ja tai esihenkilövastuun osalta. Yksi luonnollinen vaihtoehto voisi olla Diakonissalaitoksen säätiön työtoiminnan koordinaatiosta vastaavan tahon yhteyteen rakentuminen, tai näiden toimintojen yhdistäminen. Liiketoimintallisiin palveluyksiköihin liittyminen ei ole mahdollista, eikä suotavaa palvelun avoimuuden vaatimusten vuoksi. Palvelun tulee rakentua koko Diakonissalaitoksen yhteisöä tukevaksi, ja laajemmin asiakasryhmää tukevaksi Helsingissä ja sitä ympäröivien hyvinvointialueiden sisällä, jotka aloittavat toimintansa 2023. Toimintaa voidaan myöhemmin laajentaa valtakunnalliseksi, mikäli toiminta osoittautuu tarpeelliseksi.

Tämän opinnäytetyön tutkimuksesta kävi selväksi, että Kyvyt-hankkeen kaltaisella palvelulla on tarvetta ja sillä saadaan tuloksia aikaan. Hankerahoitukset ovat kuitenkin lyhytaikaisia ratkaisuja ja kuten tutkimuksen aineistosta käsin voidaan todeta, osallistujien huoli on aiheellinen, mitä tilalle, kun hanke päättyy? Päihderiippuvuudesta toipuminen on pitkä prosessi eikä se noudata hankekausien sykliä, toipuminen ja elämäntilanteiden kehittyminen tarvitsee tukeeseen pitkäjänteistä työskentelyä, jonka jatkumista ei pidä joutua pelkäämään hankerahoituksen päättymisen vuoksi. Kyvyt-hankkeessa on havaittu ja tämä tutkimus myös tukee havaintoa, että tarvitaan palvelua, joka ei ole sidottu hoitosuhteeseen tai viranomaisiin. Tunustettiin tai ei niin hoitosuhteissa esiintyy aina jossain määrin pelkoja sanktioista ja valta-aseman vaikutuksia, nämä ovat esteinä toipumiselle ja elämäntilanteiden edistämiseksi pahimmassa tapauksessa. Tämä ryhmä tarvitsee palvelun, joka on jatkuvaa, vapaana valta-asemista ja hoidollisista vaatimuksista, keskittyy syiden hoitamiseen oireiden sijaan, tukee pyrkimystä päihdeettömyyteen positiivisen sosiaalisen ympäristön ja kuntoutuksen avulla ja itsemääriteltujen mielekkäiden toimintojen kautta. Diakonissalaitoksen (2020, 5) säätiön yhtenä tarkoituksena on kehittää sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita sekä harjoittaa edustamiensa alojen tieteellistä tutkimusta. Tässä opinnäytetyössä ja sen tutkimuksesta syntyi tarpeita lisätutkimuksille, uudenlainen ja pysyvä palvelu tai yksikkö voisi vastata myös tämän ryhmän haasteisiin tutkimuksellisesta näkökulmasta tuottamalla lisää tutkimustietoa aiheesta.

Kustannusten määräytymiseen vaikuttaa palvelun luonteen vaihtoehdot. On kaksi tapaa perustaa uudenlainen palvelu, se joko toimii itsenäisenä yksikkönään ja omasta tilastaan käsin tai se perustetaan konsultointiperiaatteen mukaisesti tukemaan liiketoiminnan tuottamia päihdepalveluita ns. liikkuvana toimintana, mennään sinne missä tarve on. Perustamistapaan vaikuttaa osaltaan myös sille valittu ja saatu rahoitusmalli. Päihdepalveluiden kilpailutukset ovat kireitä ja määrittelevät avun, jota voidaan tarjota niiden puitteissa, esim. korvaushoidon palvelusopimuksissa edellytetään psykososiaalisen tuen järjestämistä. Psykososiaalisen tuen järjestämistä voidaan toteuttaa monin tavoin. Ehdottamani palvelu tukisi osaltaan liiketoiminnallisia yksiköitä mm. psykososiaalisen tuen sisältöjen tuottamisessa, palvelun hinnoittelu on ratkaistavissa oleva kysymys, mikäli tahtoa uuden palvelun tuottamiseksi esiintyy. Tästä on mahdollista saada myös tulevien päihdepalveluiden kilpailutuksiin lisätua tai uuden palvelukonseptin kautta osallistua uudenlaisiin kilpailutuksiin.

Perustettavan palvelun tulisi olla kaikille avointa, ei vain konserniin hoito- tai asumissuhteissa oleville. Tällaisen avoimen ja ihmisen autonomiaa tukevan palvelun sisällön pitää olla sellaista, että se tarjoaa ulospääsyn omista identiteettiryhmistä ja näin tukee muutoksen syntymistä. Tässä opinnäytetyössä esille nousivat omien sosiaalisten piirien ja päihdeiden käyttäjille tarkoitettujen palveluiden tuoma turva ja niiden tärkeä vaikutus voimavarojen varhaisessa rakentumisen vaiheessa, toisaalta kävi ilmi myös, että niistä eteenpäin pääsy on hankalaa ja niiden tarjoama suoja osaltaan eristää irti muusta yhteiskunnasta. Uudenlainen palvelu pitää luoda sellaiseksi, että se rakentaa siltoja yhteiskuntaan liittymiseksi ja jonka kautta

muutokseen voidaan tarjota tukea oikeaan aikaan ja tarpeeseen. Palvelun kautta voidaan vaikuttaa sosiaaliseen vahvistumiseen ja pitkässä horisontissa tuottaa parempaa palvelua sitä tarvitseville ja edistää yhteiskuntaan osallistumisen mahdollisuuksia.

Kyvyt-hankkeen osallistujien sanomaa, poimittuna haastattelumateriaaleista:

”Minunlaisille ihmisille on tehty vaikeaksi edetä elämässä, pitää mennä täysipäiväiseen työhön tai osallistua päämäärättömiin projekteihin.”

”Minun täytyy sanoa, että joku sen tapainen oivallus, että olen oikeasti osa tätä maailmaa ja yhteiskuntaa. Tunnen olevani jopa rakentava osa tässä ja sen havaitseminen on ollut mukava huomata. En ole vain joku vertainen tai korvaushoitolainen, joka pyrkii miellyttämään muuta maailmaa ja seilaa siinä sivussa. Olen oppinut, että voin olla omanlaiseni ihan vapaasti. Olen saanut isoa ymmärrystä omasta roolistani tässä maailmassa enkä ole pelkkä roska vain.”

”Siellä (korvaushoitoklinikka) yrittää olla jotain aina silloin tällöin ja ne ”kaatuvat” aina jostain syystä, varmaan työntekijöiden kiireeseen. Ne yrittävät järjestää ryhmiä hyvin satunnaisesti ja niissä on yleensä aina samat henkilöt ja voi mennä kuukausiakin, että ei ole mitään.”

”Sain opintolainan. Nyt on tulona opintoraha ja laina. En tiedä oliko tämä hyvä juttu, mutta sain kuitenkin opintolainan, en ollut koskaan ajatellut, että tällainenkin päivä tulee, että sellainen minulle myönnettäisiin, näin kuitenkin kävi.”

”Yritys on kovempi kuin koskaan aikaisemmin, mutta käyttöä (huumeiden) on ollut niin pitkään, useita vuosia niin sieltä ”puhtaaksi” tuleminen on vain tosi vaikeaa.”

”Kovat aineet ovat jääneet pois kokonaan ja kannabiksen kanssa kipuilen edelleen, välillä hyväksyn sen asian itselleni ja välillä en. Kannabis asia on vaiheessa edelleen ja etsin motivaation hetkiä aloittaa sellainen projekti, että se jäisi pois.”

Kun aikoinaan tein sairaanhoitaja amk opintojeni opinnäytetyötä Voimauttavan valokuvan käyttämisestä vertais- ja kokemusasiantuntijoiden ja ammattilaisten yhteiskoulutuksessa käytin metaforana asiakastyöstä sotavalokuvaaja Robert Capan (1947) kuolematonta lausahdusta ”jos kuvasi eivät ole tarpeeksi hyviä, et ole tarpeeksi lähellä”. Lopetan tämän opinnäytetyöni raportin tähän toteamukseen ja pysyn edelleen metaforan takana ”jos työsi ei ole vaikuttavaa, et ole tarpeeksi lähellä asiakastasi”. Robert Capa (1947) esitti yksinkertaisen kriteerin hyvän valokuvan synnylle ja tämä mielestäni ajatuksena pätee myös sosiaali- ja terveydenhoitoalaan ja ihmistyöhön, mene lähelle omien rajojesi mukaan, älä rakenna itsellesi ammatillisuuden muuria. Me tarvitsemme palvelun, joka on sitä tarvitsevan lähellä, ja kysy miten hauat, että autamme sinua?

Lähteet

Painetut

Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Uudistettu 4. painos. Tampere: Vastapaino.

Capa, R. 2001. Robert Capa Sotakuvaaja. Englanninkielinen alkuperäisteos *Slightly out of focus 1947*. Suomentaja Tamminen, L. Helsinki: Tammi.

Isola, A-M. & Virrankari, L. 2021. Miten käy mahdollisuuksille köyhydessä? Yhteiskuntapolitiikka 86 (3), 287-296.

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja -sarja. Tampere: Suomen Yliopistopaino - Juvenes Print.

Kananen, J. 2017. Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä, Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja -sarja. Tampere: Suomen Yliopistopaino - Juvenes Print.

Kotovirta, E. & Tammi, T. 2018. Huumeiden käytön aiheuttamien haittojen vähentäminen ja ehkäisy. Teoksessa Aalto, M., Alho, H. & Niemelä, S. (toim.). Huume- ja lääkeriippuvuudet. Tallinna: Docendo. 187-197.

Kuusisto, K. 2009. Päihderiippuvuudesta toipumisen eri reitit. Teoksessa Aalto, M., Tammi, T. & Jännes, A-K. (toim.). Irti päihdeongelmista, Helsinki: Edita. 32-48.

Leino, E. 1898. Sata ja yksi laulua, Hymyilevä Apollo.

Leemann, L. & Hämäläinen, R-M. 2016. Asiakasosallisuus, sosiaalinen osallisuus ja matalan kynnyksen palvelut. Yhteiskuntapolitiikka 81.

Martela, F. 2013. Tahdonvoiman käyttöohje. Helsinki: Tammi.

Martela, F. 2015. Valonöörit, 7. painos. Liettua: Gummerus.

Martela, F. 2020. Elämän tarkoitus, Suuntana merkityksellinen elämä. 5.painos. Helsinki: Gummerus.

Maslow, A-H. 1970. Motivation, and personality. 2. painos. New York: Harper & Row.

Mielenterveys elämäntaitona 2019. Mielenterveyden ensiapu 1. 1. painos. Vaasa: Mieli ry.

Murto, K. (toim.) 2013. Terapeuttinen yhteisö. Porvoo: Bookwell.

Perälä, R. 2012. Haittojen vähentäminen suomalaisessa huumehoidossa, Etnografinen tutkimus huumeongelman yhteiskunnallisesta hallinnasta 2000-luvun Suomessa, Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2012/6. Helsinki: Unigrafia.

Peltola, J. 2009. Yksilö, yhteisö ja yhteiskunta. Kalliolan settlementti 1919-2009. Kalliolan settlementin julkaisuja 3. Jyväskylä: Gummerus.

Pojjula, S. 2018. Resilienssi, Muutosten kohtaamisen taito, Tallinna: Kirjapaja.

Pulkka, V-V. 2017. Riittääkö digitaalisessa taloudessa työtä ja toimeentuloa, teoksessa Nuutinen, V. (toim.) Uusi työväki. 13-54, Riika: Into.

Raivio, J. & Raivio, M. 2020. Toipuva mieli, Keuruu: PS-kustannus.

Ryan, R-M. & Deci, E-L. 2017. Self Determination Theory, Basic psychological needs in motivation, Development and Wellness. New York: The Guilford Press.

Saari, J. 2015. Huono-osaiset, Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla. Tallinna: Gaudeamus.

Saari, J. 2020. Samassa veneessä, EU: Docendo.

Tammi, T. 2007. Medicalising Prohibition, Harm Reduction in Finnish and International Drug Policy. Stakes. Vaajakoski: Gummerus.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. EU: Tammi.

Sähköiset

Aho, S. 2008. Miksi työvoimapolitiittisten toimenpiteiden mitattu vaikuttavuus on keskimäärin alhainen? Työllistyvyyden parantamisyhtymien arvioinnin keskeisten ongelmien tarkastelua. Arvioinnin teemanumero. Hallinnon tutkimus. Viitattu 13.12.2021. <https://journal.fi/hallinnontutkimus/article/download/100649/58170>

Alasalmi, J., Busk, H., Kauhanen, A., Leinonen, T., Solovieva, S., Valkonen, T. & Viikari-Juntura, E. 2020. Työpolitiikka ja työllisyysaste: tutkimukseen perustuvia johtopäätöksiä. Valtio-neuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta. Viitattu 9.2.2022. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162271/VNTEAS_2020_33.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Borodulin, K., Koponen, P., Koskinen, S., Lunqvist, A. & Sääksjärvi, K. (toim.) 2018. Terveys, toimintakyky ja hyvinvointi Suomessa - FinTerveys 2017-tutkimus. THL Raportti 4/2018. Viitattu 7.12.2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136223/Rap_4_2018_FinTerveys_verkko.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Diakonissalaitos 2022. Tilinpäätös ja toimintakertomus 2020. Viitattu 9.2.2022 https://ejulkaisu.grano.fi/grano/hdl_tilinpaaatos_2020#p=6

- Erhola, M., Kovasin, M., Mikkola, M., Nuorteva, L. & Rintanen H. 2015. Valtakunnallinen sosiaali- ja terveydenhuollon laitospaikkaselvitys. THL Raportti 8/2015. Viitattu 7.12.2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125983/THL_RAP008_2015WEB.pdf?sequence=3&isAllowed=y
- Eriarvoisuutta käsittelevän työryhmän loppuraportti 2018. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 1/2018. Viitattu 7.2.2022. <https://valtioneuvosto.fi/documents/10616/334456/eriarvo-raportti-21032018/fd6f37c6-04d9-44db-99bb-53d54ef1ad1f>
- Eura2014.fi 2021. KYVYT - Toiminta-, opinto-, ja työkyvyn polkujen sosiaalisen kuntoutuksen kehittämishanke työelämästä jo syrjäytyneille Rakennerahastot 2021. RR-tietopalvelu. Viitattu 28.10.2021. <https://www.eura2014.fi/rrtiepa/projekti.php?projektikoodi=S21734>
- Fancourt, D. & Saoirse, F. 2019. Health Evidence Network Synthesis report 67. Viitattu 21.1.2022. <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/329834/9789289054553-eng.pdf>
- Helsingin Sanomat 2021. Pääkirjoitus, Huumeiden käyttöhuoneet voisivat viedä narkomaanit pois kaduilta. Viitattu 18.3.2022. <https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000008504355.html>
- Hiilamo, H. 2021. Koronakriisin sosiaalinen velka, Miten pandemia vaikuttaa laaja-alaiseen hyvinvointiin. Kalevi Sorsa -säätiö. Viitattu 30.10.2021. https://sorsafoundation.fi/wp-content/uploads/2021/10/KSS_Koronakriisin-sosiaalinen-velka_Web.pdf
- Honkatukia, J., Härmä, V., Jormanainen, V., Kestilä, L., Parhiala, K. & Rissanen, P. 2020. Covid-19 epidemian vaikutukset väestön palvelutarpeisiin, palvelujärjestelmään ja kansantalouteen - nopea vaikutusarvio. THL raportti 8/2020. Viitattu 13.2.2022. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/139694/URN_ISBN_978-952-343-496-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- HUS Mielenterveystalo 2021. F10-19.2 Päihderiippuvuus. Viitattu 5.12.2021. <https://www.mielenterveystalo.fi/aikuiset/Tietopankki/Diagnoosi-tietohaku/F10-19/Pages/F10-192.aspx>
- Hyvä tieteellinen käytäntö 2021. TENK. Viitattu 24.10.2021. <https://tenk.fi/fi/tiedevilppi/hyva-tieteellinen-kaytanto-htk>
- Hyvärinen, M., Suoninen, E. & Vuori, J. 2022. Haastattelut. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 7.2.2022 <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/laadullisen-tutkimuksen-aineistot/haastattelut/>

- Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet 2019. Luku 3. TENK. Viitattu 7.2.2022. https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioin_nin_ohje_2020.pdf
- Impinen, A. & Rönkä, S. 2020. Päihdehuollon huumeasiakkaat 2018, Opioidit yleisin ongelmapäihde. THL tilastoraportti 14/2020. Viitattu 30.1.2022. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/139791/Tr_14_2020_fi%2bsv.pdf?sequence=5&isAllowed=y
- Impinen, A. & Rönkä, S. 2020. Päihdehuollon huumeasiakkaat 2018. Viitattu 13.2.2022. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020050625471>
- Isola, A-M., Virrankari, L. & Hiilamo, H. 2021. On Social and Psychological Consequences of Prolonged Poverty-A Longitudinal Narrative Study from Finland, Journal of Social and Political Psychology 9 (2), 654-670. Viitattu 24.1.2022. <https://jspp.psychopen.eu/index.php/jspp/article/view/7615/7615.pdf>
- Kalliola klinikka 2022. Myllyhoito päihdekuntoutus. Viitattu 18.3.2022. <https://klinikka.kalliola.fi/mita-myllyhoito-on/>
- Karjalainen, J., Kuusio, H., Puromäki, H. & Tuusa, M. 2017. Sosiaalihuoltolaki ja sosiaalinen kuntoutus, Kuntakyselyn tulokset. THL Työpaperi 47/2016. Viitattu 11.12.2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131975/URN_ISBN_978-952-302-803-6.pdf?sequence=1
- Kaskela, T., Pitkänen T. & Tourunen, J. 2017. Päihdehoidon asiakaskunta ja päihdeongelmaan liittyvä ennenaikaisen kuoleman riski: hoito- ja rekisteritietoihin perustuva tutkimus. A-klinikkasäätiön raporttisarja 66. Viitattu 18.3.2022. https://a-klinikkasaatio.fi/sites/default/files/2019-12/julkaisu_paihdehoidon_asiakaskunta_0.pdf
- Kaukonen, O. & Kuussaari, K. (toim.) 2021. Päihdepalveluiden yhteiskunnalliset haasteet. THL raportti 2/2021. Viitattu 29.10.2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/142678/URN_ISBN_978-952-343-645-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Kestävää kasvua ja työtä 2014-2020 2014. Suomen rakennerahasto-ohjelma. EU. Euroopan aluekehitysrahasto. Viitattu 7.12.2021. <https://www.rakennerahastot.fi/documents/10179/43217/Ohjelma-asiakirja+valmis.pdf/>
- Kippola-Pääkkönen, A. 2018. Vertaistuen hyödyt ja haasteet, Teoksessa Lindh, J., Härkäpää, K. & Kostamo-Pääkkö, K. (toim.) Sosiaalinen kuntoutuksessa. Rovaniemi: Lapland University Press. 174-191. Viitattu 13.2.2022. https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/63636/Sosiaalinen_kuntoutuksessa_pdfA.pdf;jsessionid=7081E5145469CF675389D6C5EFDC5F34?sequence=...

- Koskinen, S., Lunqvist, A. & Ristiluoma, N. (toim.) 2012. Terveys, toimintakyky ja hyvinvointi Suomessa 2011. THL Raportti 68/2012. Viitattu 7.12.2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90832/Rap068_2012_netti.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Kvantitatiivinen verkkokäsikirja 2022. Mittaaminen: Muuttujien ominaisuudet. Tampereen yliopisto. Tampere. Viitattu 6.1.2022. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvanti/mittaaminen/ominaisuudet/#asteikot>
- Larja, L., Mähönen, E., Peltonen, J. & Ylikännö, M. 2021. Työ- ja elinkeinoministeriön lyhyen aikavälin työmarkkinaennuste, syksy 2021. TEM analyysjä 109/2021. Viitattu 24.1.2021. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163597/TEM%20työmarkkinaennuste%20syksy%202021.pdf?sequence=1>
- Magnusson, M. 2021. Stigma hankaloittaa avun saamista ja hakemista päihde- ja mielenterveysongelmiin. A-klinikkasäätiö. Tietopuu. Viitattu 19.3.2022. https://tietopuu.a-klinikkasaa-tio.fi/uutinen/stigma_hankaloittaa_avun_saamista_ja_hakemista_paihde_ja_mielenterveysongelmiin
- Markkula, J. & Rönkä, S. (toim.) 2020. Huugetilanne Suomessa. THL raportti 13/2020. Viitattu 13.2.2022. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140710/URN_ISBN_978-952-343-576-6.pdf
- Martela, F, Ryan, R. & Steger, M-F. 2018. Meaningfulness as Satisfaction of Autonomy, Competence, Relatedness, and Beneficence: Comparing the Four Satisfactions and Positive Affect as Predictors of Meaning in Life. Journal of Happiness Studies, 19 (5), 1261-1282. Viitattu 23.1.2022. <https://www.proquest.com/psychology/docview/2044650751/A9879DA3417845E4PQ/1?accountid=12003>
- Mäkelä, R. 1998. Huugetpotilaan pitkäaikainen kuntoutus. Duodecim 114 (20), 2129-. Viitattu 18.3.2022. <https://www.duodecimlehti.fi/duo80443#s6>
- Nieminen, A. 2018. Sosiaalisen kuntoutuksen määritelmä, kentät ja mahdollisuudet. Teoksessa Kostilainen, H. & Nieminen, A.(toim.). Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. DIAK työelämä 13/2018, 10-24. Viitattu 18.2.2022. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/141721/Diak_Työelämä_13_verkko.pdf?sequence=4&isAllowed=y
- Open Badge Factory. Mikä on Open Badge-merkki? Viitattu 10.2.2022. <https://openbadgefactory.com/fi/mita-on-open-badget/>

Perusturvan riittävyden arviointiraportti 2015-2019 2019. Perusturvan riittävyden III arviointiryhmä. THL Työpäperi 6/2019. Viitattu 22.1.2022. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137711/URN_ISBN_978-952-343-296-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Poikolainen, K. 2011. Mitä Addiktiot ovat?, Yhteiskuntapolitiikka 76 (2), 192-198. Viitattu 5.12.2021. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/101554/poikolainen1.pdf?sequence=1>

Päihdetilastollinen vuosikirja 2020. Alkoholi ja huumeet. THL Suomen virallinen tilasto. Viitattu 24.1.2022. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-618-3>

Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019. Osallistava ja osaava Suomi - sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Valtioneuvoston julkaisuja - 2019:31. Viitattu 28.10.2021. <https://valtioneuvosto.fi/marinin-hallitus/hallitusohjelma/luottamuksen-ja-tasa-arvoisten-tyomarkkinoiden-suomi>

Rakennerahastot.fi 2022. Euroopan sosiaalirahasto plus. Viitattu 11.2.2022. <https://rakennerahastot.fi/euroopan-sosiaalirahasto-plus-esr>

Rovamo, E. & Toikko, T. 2019. Päihde- ja mielenterveystyöhön kohdistetut negatiiviset asenteet ja assosiativinen stigma. Yhteiskuntapolitiikka 84 (3), 281-291. Viitattu 19.3.2022. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138272/YP1903_Rovamo%26Toikko.pdf?sequence=3&isAllowed=y

Rovamo, E. 2018. Päihde- ja mielenterveysasiakkaisiin kohdistuvat asenteet kuntoutuksen kentällä. Sosiaalityö. Yhteiskuntatieteiden laitos Itä-Suomen Yliopisto. Viitattu 29.10.2021. https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/20024/urn_nbn_fi_uef-20181086.pdf?sequence=1

Ryan, R-M. & Deci, E-L. 2008. A Self-Determination Theory Approach to Psychotherapy: The Motivational Basis for Effective Change. Canadian Psychology 49 (3), 186-193. Viitattu 23.1.2022. <https://www.proquest.com/central/docview/220819653/C15350DBEB754804PQ/12?accountid=12003>

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Viitattu 7.2.2022. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=sosiaalihuoltolaki>

STEA.fi 2022. Avustuslajit. Viitattu 11.2.2022. <https://www.stea.fi/avustusten-hakeminen/avustuslajit/#b0604706>

Talouspolitiikan EU-ohjausjakso, Aktiivinen työvoimapolitiikka. European Commission. Viitattu 9.2.2022 https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/file_import/european-semester_thematic-factsheet_active-labour-market-policies_fi.pdf

THL 2021a. Sokra. Osallisuuden osa-alueet ja osallisuuden edistämisen periaatteet. Viitattu 6.12.2021. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/osallisuuden-osa-alueet-ja-osallisuuden-edistamisen-periaatteet>

THL 2021b. Jätevesitutkimus: väestötason huumeiden käyttö. Viitattu 28.10.2021. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/jatevesitutkimus>

THL 2021c. Sokra. Osallisuuden edistäminen. Viitattu 6.12.2021. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen>

THL 2022. Viitattu 18.2.2022. <https://thl.fi/fi/web/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/huumeet/huumeetutkimus/huumetyota-meilla-ja-maailmalla/huumeiden-kayttohuoneet>

Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus 2020-2022. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2020:3. Viitattu 11.2.2022. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162004/STM_2020_3_j.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Tuomaala, M. 2021. Työ- ja elinkeinoministeriö. Aktiivisilta työvoimapolitiittisilta palveluilta sijoittuminen vuonna. TEM analyysjä 107/2021. Viitattu 18.11.2021. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163497/Aktiivisilta%20työvoimapolitiittisilta%20palveluilta%20sijoittuminen%20vuonna%202019.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Työ- ja elinkeinoministeriö 2021. Työllisyyskatsaus syyskuu 2021. Viitattu 13.2.2022. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163569/TKAT_Syys_2021.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Vehkalahti, K. 2019. Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Alkuperäisteos 2014. Helsingin Yliopisto. Viitattu 6.1.2022. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/305021/Kyselytutkimuksen-mittarit-ja-menetelmat-2019-Vehkalahti.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Väisänen, R. 2018. Sosiaalisen kuntoutuksen käsite ja kehitysvaiheet. Teoksessa Lindh, J., Härkäpää, K. & Kostamo-Pääkkö, K. (toim.). Sosiaalinen kuntoutuksessa. Rovaniemi: Lapland University Press. 19-38. Viitattu 13.2.2022. https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/63636/Sosiaalinen_kuntoutuksessa_pdfA.pdf?sequence=...

Julkaisemattomat

Heinonen, L-M 2022. Valma-koulutuksen lehtorin sähköpostivastaus 10.2.2022. Suomen Diakoniaopisto. Helsinki.

Kyvyt-hankkeen loppuraportti työpaperi 2022.

Kyvyt-hankesuunnitelma 2018.

Kuva 1: Työmarkkina-asema ja koulutus	47
---	----

Taulukot

Taulukko 1: Hilikka-asiakasrekisterin alkuperäinen aineisto	33
Taulukko 2: Palautekyselyn vastausmäärät	34
Taulukko 3: Hilikka-aineistosta analyysiin valikoidut pääluokat.....	37
Taulukko 4: Apuluokka, aikakoodit	39
Taulukko 5: Haastattelututkimuksen ryhmittely	41
Taulukko 6: Aineistomäärät luokiteltuina	41
Taulukko 7: Pääluokat ja esiintymismäärät.....	42
Taulukko 8: Yhdistävät luokat ja esiintymismäärät.....	43
Taulukko 9: Kyvyt-hankkeen osallistujat lähettävän tahon mukaan	44
Taulukko 10: Osallistujien ikäjakauma lukumäärinä ikäluokissa	45
Taulukko 11: Osallistujien työmarkkina-asema aloittaessa, lukumäärinä aseman mukaan	46
Taulukko 12: Osallistujien koulutustausta aloittaessa lukumäärinä (N=140).....	46
Taulukko 13: Osallistuneiden ilmoittamat asumismuodot lukumäärinä.....	48
Taulukko 14: Työkyvyn omat arviot ja työmarkkina-asema (N=135) aloittaessa	49
Taulukko 15: Toimenpiteiden (140kpl) jakautuminen osallistujien (N=78) kesken.....	50
Taulukko 16: Toimenpiteet luokittain (140kpl) osallistujat N=78	51
Taulukko 17: Toimenpiteisiin päätyneet osallistujat (N=78) alussa ilmoitetun työmarkkina- aseman ja koulutusasteen mukaan.....	52
Taulukko 18: Työmarkkina-aseman muutos toimenpiteisiin osallistuneiden osalta	52
Taulukko 19: Osallistujamäärät Kyvyt-hankkeessa organisaatioittain 1.9.2019-31.12.2021 ...	54
Taulukko 20: Vapaasanallisten vastausten määrät luokittain (kysymykset 9-10 ja 12).....	56

Liitteet

Liite 1: Excel-tilukko aineistosta	88
Liite 2: Excel-tilukko toimenpiteet	89
Liite 3: Hoiva Oy:n Kyvyt-hankkeen palautekysely	90
Liite 4: Teemahaastattelun perusrunko ja teemat	91
Liite 5: Yläluokat	92

Liite 1: Excel-taulukko aineistosta

Kyyvyt-hanke taustatiedot									
ID	TP	Lähtävä taho	Organisaatio	Ikä	Asumipaikka	Asumistilanne	Työmarkkinastatus alussa	Työmarkkinastatus lopussa	
1	x	Päihdepalvelut	Hoiva/SDO	3.0, 30-54	1.0, Helsinki	3.0, Itsenäinen asuminen	3.0, Työtön yli 12kk		
2		Itsenäisesti / Puskaradio	Hoiva Oy	1.0, alle 25	1.0, Helsinki	3.0, Itsenäinen asuminen	3.0, Työtön yli 12kk		
3	x	Matalan kynnyksen päihdepalvelut	Hoiva/SDO	3.0, 30-54	1.0, Helsinki	3.0, Itsenäinen asuminen	6.0, Työssä	5.0, Opiskelemissa, koulutuksessa	
4		Itsenäisesti / Puskaradio	Hoiva Oy	3.0, 30-54	1.0, Helsinki		4.0, Työelämän ulkopuolella		
5	x	Itsenäisesti / Puskaradio	Hoiva Oy	3.0, 30-54	1.0, Helsinki	3.0, Itsenäinen asuminen	5.0, Opiskelemissa, koulutuksessa	5.0, Opiskelemissa, koulutuksessa	
...	x	Päihdepalvelut	Hoiva Oy	3.0, 30-54	1.0, Helsinki	3.0, Itsenäinen asuminen	3.0, Työtön yli 12kk	3.0, Työttömänä yli 12kk	
...		Matalan kynnyksen palvelut (M)	Hoiva Oy	3.0, 30-54	1.0, Helsinki	3.0, Itsenäinen asuminen	3.0, Työtön yli 12kk	3.0, Työttömänä yli 12kk	
139	x	Päihdepalvelut	Hoiva/SDO	3.0, 30-54	1.0, Helsinki	3.0, Itsenäinen asuminen	3.0, Työtön yli 12kk	3.0, Työttömänä yli 12kk	
140	x	Matalan kynnyksen palvelut (M)	Hoiva/SDO	4.0, yli 55v	1.0, Helsinki		4.0, Työelämän ulkopuolella	4.0, Työelämän ulkopuolella	
ID	Koulutustausta alussa	Koulutustausta lopussa	Sukupuoli	Ensisijainen tulonlähde	Ensisijainen tulonlähde päättyessä	Ohjaustulos päättyessä	Itsearviointi työkyvystä alussa	Itsearviointi työkyvystä lopussa	
1	2.0, Ylempi perusaste		1.0, Mies	2.0, Työmarkkinatuki			7		
2	2.0, Ylempi perusaste		2.0, Nainen	2.0, Työmarkkinatuki			10		
3	2.0, Ylempi perusaste	2.0, Ylempi perusaste	2.0, Nainen	9.0, Palkka	18.0, Ei tietoa saatavilla	1.0, Tutkintoon johtava koulutus	8		
4	2.0, Ylempi perusaste		1.0, Mies	11.0, Eläke			6		
5	3.0, Keskiaste	3.0, Keskiaste	2.0, Nainen	2.0, Työmarkkinatuki	2.0, Työmarkkinatuki	15.0, Muu ohjaus	9	10.0, 10	
...	2.0, Ylempi perusaste	2.0, Ylempi perusaste	1.0, Mies	2.0, Työmarkkinatuki	2.0, Työmarkkinatuki	4.0, Työkokeilu	8	8.0, 8	
...	7.0, Ylempi korkeakouluaste	7.0, Ylempi korkeakouluaste	1.0, Mies	2.0, Työmarkkinatuki			9		
139	2.0, Ylempi perusaste	2.0, Ylempi perusaste	2.0, Nainen	2.0, Työmarkkinatuki		15.0, Muu ohjaus	6		
140	3.0, Keskiaste	3.0, Keskiaste	1.0, Mies	11.0, Eläke		15.0, Muu ohjaus	5	5.0, 5	

Esimerkki Excel aineistosta, joka on anonymisoidussa muodossa Hilikka-asiakasrekisteristä. Aineisto sisältää kokonaisuudessaan 140 riviä/osallistujaa, ID numerot vastaavat yhtä henkilöä.

Liite 2: Excel-taulukko toimenpiteet

Kyyt-hanke toimenpiteet / henkilöt							
ID	TP määrä	Lähetävä taho	Org	Koulutus	Toimenpide	Työmarkkina-asema alussa	Työmarkkina-asema lopussa
1	1	Päihdepalvelut	Hoiva/SDO	Ylempi perusaste	3.0. matalan kynnyksen työtöiminta	Työtön yli 12 kk	Työtön yli 12 kk
2	3	Matalan kynnyksen päihdepalvelut	Hoiva/SDO	Ylempi perusaste	6.0. Tutkintoon johtava opiskelu	Työssä	Opiskelemassa, koulutuksessa
...	1	Itsenäisesti / Puskaradio	Hoiva Oy	Keskiaste	5.0. Muut kurssit ja toiminnot	Opiskelemassa, koulutuksessa	Opiskelemassa, koulutuksessa
...	3	Päihdepalvelut	Hoiva/SDO	Ylempi perusaste	7.0. Osaamismerkki	Työtön yli 12 kk	Työtön yli 12 kk
77	1	Päihdepalvelut	Hoiva/SDO	Ylempi perusaste	5.0. Muut kurssit ja toiminnot	Työtön yli 12 kk	Työtön yli 12 kk
78	2	Matalan kynnyksen palvelut (muu)	Hoiva/SDO	Keskiaste	7.0. Osaamismerkki	Työelämän ulkopuolella	Työelämän ulkopuolella

Esimerkki Hilikka-aineiston toimenpiteistä, rivejä/toimenpiteissä olevia 78 kpl, ID numero vastaa yhtä osallistujaa.

Liite 3: Hoiva Oy:n Kyvyt-hankkeen palautekysely

Palautekysely Kyvyt-hankeeseen osallistuneille

* Pakollinen

1. Olen osallistunut ryhmätoimintaan *

- Vertaistoiminta
- MTEA1-koulutus
- Ravintolavalmennus
- Mediavalmennus
-
- Muu

2. Olen osallistunut yksilövalmennukseen *

- Kyllä
- Ei

12/15/2021

9. Miten olen hyötynyt Kyvyt-hankkeen toimintaan osallistumisesta?

10. Miten kehittäisin Kyvyt-hankkeen toimintaa?

11. Miten todennäköisesti suosittelet Kyvyt-hanketta?

12. Tähän voit jättää palautetta Kyvyt-hankkeen ohjaajille

12/15/2021

3. Miten koet elämäsi muuttuneen osallistumisesi aikana? (1 huonompaan 5 ei muutosta 10 parempaan) *

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
-

4. Osallistuminen on lisännyt vaikuttamismahdollisuuksia omaan elämään. (1 huonompaan 5 ei muutosta 10 parempaan) *

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
-

5. Luottamukseni tulevaisuuteen on muuttunut osallistumisen aikana. (1 huonompaan 5 ei muutosta 10 parempaan) *

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
-

6. Valmiuteni siirtyä työelämä ja koulutuspoluille on muuttunut osallistumisen aikana. (1 huonompaan 5 ei muutosta 10 parempaan) *

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
-

7. Ovatko yhteiskunnan palvelut tulleet tutummaksi osallistumisen aikana? *

- Kyllä
- Ei

8. Osallistuminen auttoi minua löytämään oman polkuni *

- Kyllä
- Ei

12/15/2021

Tämä ei ole Microsoftin luoma tai suostuttama sivustosi. Lähettämäsi tiedot lähetetään toimittajalle.

Liite 4: Teemahaastattelun perusrunko ja teemat

Haastattelututkimus Kyvyt-hanke Pienin Askelin

Teemat osallistujien haastattelua varten

1. **Yleinen elämäntilanne ja taustatekijät hankkeeseen tullessa**
  - Kerro syntymävuotesi, sukupuolesi mies/nainen/muu/en halua vastata, oletko työtön, työssä tai muu, koulutusasteesi
  - Kerro mistä tulit hankkeeseen ja minkälaisia palveluja käytit tullessasi (SOTE yms.)? Saitko mielestäsi kaikki tarvitsemasi palvelut? Täsmennetään kysymyksen sisältöä.
  - Minkälaisiin yhteisöihin kuuluit ja millainen oli lähipiirisi (ystävät, perhe, muut)? Millainen on sosiaalinen piirisi tai ryhmät, jotka kuuluvat arkeesi?
  - Minkälainen oli taloudellinen tilanteesi ja pääasiallinen tulonlähde?
  - Mikä oli suhteesi päihteiden käyttöön ja olitko päihdehoidossa? Päihdehistoria?
  - Minkälaista arkea vietit, oliko päivissäsi tekemistä tarpeeksi ja piditkö arkeasi mielekkäänä? Mitä siitä puuttui, jos koit niin?
  - Mitä odotit hankkeelta tullessasi? Mistä haaveilit hankkeeseen tullessasi?
2. **Työskentely Kyvyt-hankkeessa ja merkitykselliset tekijät, joiden vuoksi sitouduit työskentelyyn tai et sitoutunut**

Apukysymykset:

  - Millaisiin hankkeen toimintoihin osallistuit? Olitko yksilö/ryhmävalmennuksissa? Kuinka säännöllisesti osallistuit?
  - Nimeä kolme tekijää tai asiaa, jotka saivat sinut aloittamaan hankkeessa työskentelyn?
  - Miten koit työskentelyn hankkeen aikana? Millaista hankkeen työskentelyä oli?
  - Miten sinut kohdattiin?
  - Saitko apua riittävästi? Minkälaista apua sait ja miten se auttoi sinua?
  - Mikä oli tärkeintä hankkeessa? Voi nimetä useampiakin. Miksi?
  - Millaista apua tai toimintaa olisit kaivannut? Jäitkö kaipaamaan jotain muuta? Mitä olisit tarvinnut mitä hanke ei voinut tarjota? Saatto sellaista apua toisaalta?
3. **Nykytilanne ja kuinka osallistuminen hankkeeseen on vaikuttanut tilanteeseen tai ei ole vaikuttanut**

Apukysymykset:

  - Onko sinun toimeentulosi pääasiallinen lähde tai taloudellinen tilanteesi muuttunut hankkeen aikana?
  - Onko sinun arkesi muuttunut hankkeen aikana? Miten?
  - Millaisiin yhteisöihin kuulut nyt? Muuttuiko lähipiirisi? Vaikuttiko osallistuminen arjen sosiaaliseen piiriisi, jäikö jotain pois tai tuli tilalle?
  - Minkälaisia/mitä palveluja käytät nyt? Tai onko tuntemuksesi palvelujärjestelmää kohtaan muuttunut mitenkään? Ovatko palvelut sinulle tarpeesi mukaisia ja riittäviä?
  - Onko sinun suhtautumisesi päihteisiin tai niiden käyttöön muuttunut hankkeen aikana?
  - Oletko edelleen päihdehoidossa? (Jos vastasi aiemmin olevansa)
  - Mitä omasta mielestäsi pidät tärkeimpänä asiana jonka koit/opit/sait hankkeeseen osallistumisestasi?
  - Auttaako se sinua tulevaisuudessa? Miten?
  - Jos olit hankkeeseen osallistumisen aikana muiden toimijoiden toiminnoissa tai palveluissa, täydensivätkö ne toisiaan vai haittasivatko ne toisiaan, miten?
  - Minkä nostaisit samanaikaisista palveluista merkityksellisimmäksi nykytilanteeseesi nähden? Miksi?
4. **Tulevaisuuden näkymät**

Apukysymykset:

  - Jos hankkeen aikana olet siirtynyt opiskelemaan, töihin, kuntouttavaan työtoimintaan jne. miten aiot jatkaa niissä toimimista?
  - Mihin siirryit? Auttoiko hanke niihin pääsyssä? Kauan ne kestävät?
  - Onko polku/toiminta sinulle oikeansuuntaista? Entä niiden jälkeen?
  - Minkälaista tukea tulet tarvitsemaan jatkossa? Uskotko sellaisen tuen saamiseen, tai osaatko hakea sitä?
  - Onko sinulla tulevaisuuden suunnitelmia tai haaveita? tai Mitä odotat tulevaisuudelta?
  - Muuttuivatko tulevaisuuden odotukset hankkeen aikana tai työskentelyn johdosta?

Apukysymyksiä voi olla muitakin kuin tässä mainitut ja niiden esittämistapa voi vaihdella. Lomake on malli perusrungosta, jota käytettiin teemahaastatteluiden apuna.

Liite 5: Yläluokat

Riviotsikot	Määrä / Yläluokka (63kpl)
Aiempien päihdehoitojen esiintyminen	1
Aktiivinen päihderiippuvuudesta toipuminen	3
Ambivalentti suhtautuminen omaan päihderiippuvuuteen	5
Arjen toimintakyky ja toiminnallisuus	7
Ei tarvetta päihdehoidolle	3
Elämän sisällön laajentuminen	5
Elämän tilanteeseen vaikuttava palveluiden saatavuus tai toteutuminen	29
Elämäntilanteen epävakaus	3
Elämäntilanteeseen vaikuttava ammatillinen tuki	42
Elämäntilanteeseen vaikuttavat sosiaaliset ympäristöt	56
Elämäntilanteeseen vaikuttavat uhkatekijät	8
Elämää haittaavat terveydelliset tekijät	5
Hoitamaton päihdeongelma	4
Hoitamattoman päihdeongelman vaikutukset toimintakykyyn	4
Hyväntekemisen tarve	3
Identiteetin muutokset	1
Itsensä hyväksyminen	2
Konkreettisen avun saaminen	66
Konkreettisen toiminnan syntyminen	3
Kyky haaveilla	9
Luottamus tulevaisuuteen	25
Läheiset ihmissuhteet	20
Mielekkään vapaa-ajan puutteet	6
Minäkuvan positiivinen muutos	1
Muutoshalukkuuden syntyminen tai lisääntyminen	3
Muutosta edistäneet tekijät	50
Muutostarpeen tiedostaminen ilman toimintaa	9
Neutraali suhde tulevaisuuteen	1
Oman elämäntilanteen muutostarpeen tiedostaminen	2
Oman elämäntilanteen toivottomuuden kokemus	2
Oman identiteettiryhmän tarjoama turva	1
Pitkän päihdehistorian vaikutukset toimintakykyyn	9
Psyykinen vahvistuminen	9
Psyykkisesti kuormittavat elämäntilanteet	3
Puutteet ystävyyssuhteissa ja yksinäisyyden kokemus	2
Päihderiippuvuudesta toipumisen tuen tarpeen puute	1
Päihteiden käytön vähentäminen	6
Päihteiden käytön vähentäminen tai kohtuukäyttö	3
Sosiaalisten mahdollisuuksien puute	3
Suhde päihteiden käyttöön muuttumaton	2
Taloudellinen epävarmuus ja puutteet toimeentulossa	15
Taloudelliset voimavarat	9
Tarpeellisuuden kokemus itsen ja muiden taholta	2
Tarpeellisuuden kokemus muiden ja itsen taholta	1
Toiminnallinen aktiivisuus	15
Toiminnallisten aktiiviteettien puutteet	1
Toiminta muutoksen toteuttamiseksi	8
Tulevaisuuden riskit	23
Tulevaisuuden voimavarat	6
Turvallisuuden puutteet arjessa	1
Ulkoiset voimavarat ja turvallisuuden tunteen olemassaolo	1
Usko omien kykyjen vahvistumiseen	2
Yhteiskunnan asenteet, arvot ja arvostus	11
Yhteiskunnan sääntöjen vaikutus elämäntilanteeseen	2
Yhteiskunnan taloudellisen tuen riittävyys	14
Yhteiskuntaan osallistumisen mahdollisuuksien puutteet	1
Yksilölliset haitalliset käsitykset ja kokemukset itsestä	13
Yksilölliset haitalliset tekijät	11
Yksilölliset voimavarat	30
Yksilöllisten voimavarojen puute	24
Yksilölliset voimavarat	4
Yleinen edistyminen omassa elämäntilanteessa	5
Yleinen merkityksellisyyden kokemuksen lisääntyminen	2
Kaikki yhteensä	618

ⁱ Tarkistettu lähettävän tahon jakauma hankkeen lopettaessa (N=143) Te-palvelut 22 hlöä, asumispalvelut 9 hlöä, matalan kynnyksen päihdepalvelut 24 hlöä, matalan kynnyksen työttömyystoiminta 1 hlö, mielenterveyspalvelut 1 hlö, muut matalan kynnyksen palvelut 13 hlöä, muut työllisyyttä edistävät palvelut 1 hlö, itsenäisesti/puskaradio 22 hlöä, päihdepalvelut 49 hlöä ja sosiaalitoimi 1 hlö. 2.3.2022 Jarkko Partanen.